ЛЬВІВСЬКИЙ НАУКОВИЙ ФОРУМ

МАТЕРІАЛИ

XVII МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ШЛЯХИ РОЗВИТКУ НАУКИ ТА ОСВІТИ

19-20 лютого 2026 року

ЛЬВІВСЬКИЙ НАУКОВИЙ ФОРУМ

МАТЕРІАЛИ
XVII МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ШЛЯХИ РОЗВИТКУ НАУКИ ТА ОСВІТИ

19-20 лютого 2026 року

Львів
2026

УДК 005
ББК 94.3(0)

Концептуальні шляхи розвитку науки та освіти: матеріали XVII Міжнародної науково-практичної конференції м. Львів, 19-20 лютого 2026 року. – Львів: Львівський науковий форум, 2026. – 122 с.

У даному збірнику представлені тези доповідей учасників XVII Міжнародної науково-практичної конференції «Концептуальні шляхи розвитку науки та освіти», організованої Львівським науковим форумом. Висвітлюються концептуальні шляхи розвитку науки та освіти на сучасному етапі становлення, розглядаються сучасні наукові дискусії різних наукових напрямів.

Збірник призначений для студентів, здобувачів наукових ступенів, науковців та практиків.

Всі матеріали представлені в авторській редакції. Автори несуть безпосередню відповідальність за повноту, їх цілісність та дотримання норм академічної доброчесності.

Львівський науковий форум, 2026

ЗМІСТ

ВІЙСЬКОВІ НАУКИ 6

Боложинський Д.Б. ДЕЯКІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТАКТИКИ «ДРОНОВОГО ВИПАЛЮВАННЯ» В СУЧАСНИХ БОЙОВИХ ДІЯХ 6

Кіктьова А.Є. ВПРОВАДЖЕННЯ ГНУЧКИХ ТАКТИЧНИХ АЛГОРИТМІВ ЯК ЗАСОБУ ПІДВИЩЕННЯ ЖИВУЧОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ 10

Ковратенко А. МЕТОДИКА ТА СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ .13

Красота М. ВОГНЕВА ПІДГОТОВКА, ЯК ОСНОВА СЛУЖБОВО-БОЙОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ .15

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ 17

Вакун О.В., Стрик М.В. КОРПОРАТИВНА КУЛЬТУРА ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ РЕСУРС ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ БІЗНЕСУ 17

Вакун О.В., Чічак С.В. УПРАВЛІННЯ ПРОЄКТАМИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ: ОСНОВНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ 19

Карпович С.С. ПЕНСІЙНИЙ ФОНД УКРАЇНИ: ФОРМУВАННЯ, ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСІВ ТА НАПРЯМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ 21

Мацюк В.В. СУЧАСНА РЕКЛАМА ЯК ФОРМА СОЦІАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ 23

Михайлова С.С. ВАРТІСТЬ КАПІТАЛУ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ: МЕТОДОЛОГІЯ ОЦІНКИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ В УКРАЇНІ 25

Омесь Д. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СПІВПРАЦІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ З ПІДПРИЄМСТВАМИ 29

Піотровська К.А. ТРАНСПОРТНЕ СТРАХУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В СИСТЕМІ ВАНТАЖНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ 34

Рослий І. НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ ЦІНОВОЇ ПОЛІТИКИ ТА ЦІНОВОЇ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА 36

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО 41

Струс А.С. ГРАФІЧНА МОВА ВОЄННОГО ПЛАКАТУ ЯК СИСТЕМА ВІЗУАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ТА ПЕРЕДАЧІ СМИСЛІВ 41

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ 46

Бєляєва Г.А. ІННОВАЦІЙНІ ІГРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ РАННЬОГО ВІКУ 46

Бобух В.В., Андрейко С.С. МІЖДИСЦИПЛІНАРНА ІНТЕГРАЦІЯ ЯК МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ПРИНЦИП ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕДИЧНИХ СЕСТЕР 49

Герецун Г.М. ПРОБЛЕМНО-ДОСЛІДНИЦЬКИЙ ПІДХІД ДЛЯ ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН 51

Грибик Т.Т. МІКРОКОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК СТРУКТУРНА ОСНОВА МІКРОМОДУЛЬНОЇ МОДЕЛІ ПІДГОТОВКИ ФАХОВИХ МОЛОДШИХ БАКАЛАВРІВ З ІНЖЕНЕРІЇ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ 54

Доброчинська Н.Г. ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЯК УМОВА УСПІШНОГО НАВЧАННЯ ТА СОЦІАЛІЗАЦІЇ.....57

Дячишин О.Р. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСВІТНЬО-НАУКОВОГО ПРОСТОРУ ВОЛОДИМИР-ВОЛИНСЬКОГО ФАХОВОГО КОЛЕДЖУ В КОНТЕКСТІ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ТЕХНОЛОГІЧНИХ ІННОВАЦІЙ 59

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ 62

Регуш О.П. ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ: ТРАНСФОРМАЦІЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ НАУКИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ 62

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ.....65

Мацюк В.В. **СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ В СИСТЕМІ РИНКОВИХ ВІДНОСИН 65**

ТЕХНІЧНІ НАУКИ.....68

Horban Y.V., Lukashuk O.M., Vyrych Y.S., Melnyk M.B. AUTOMATION OF MANAGEMENT PROCESSES USING INFORMATION TECHNOLOGIES 68

Дячишин О.Р. СТРАТЕГІЧНЕ ПАРТНЕРСТВО МІЖ ВОЛОДИМИР-ВОЛИНСЬКИМ ФАХОВИМ КОЛЕДЖЕМ ТА ЛІДЕРАМИ ІНЖЕНЕРНОЇ ІНДУСТРІЇ 71

Часник Д.В. ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОЦЕСІВ МОНТАЖА КОМПОНЕНТІВ В КОРПУСАХ BGA ПРИ ВИГОТОВЛЕННІ МІКРОЕЛЕКТРОННИХ ВИРОБІВ.....74

ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ.....77

Поляниця Л.Г. ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦЯ ЗАСОБАМИ ПРИКЛАДНИХ ЗАДАЧ З МАТЕМАТИКИ.....77

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ І СПОРТ.....82

Доброчинський С.А. ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЯК СИСТЕМА ЗАХИСТУ ЗДОРОВ'Я В УМОВАХ ВІЙНИ.....82

Доброчинський С.А. ФІЗИЧНІ ВПРАВИ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ЗНЯТТЯ СТРЕСУ ТА ЕМОЦІЙНОЇ НАПРУГИ.....85

Янушкевич С.В. ФОРМУВАННЯ РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ФАХОВОГО КОЛЕДЖУ ЗАСОБАМИ ІГРОВИХ ВИДІВ СПОРТУ 87

ЮРИДИЧНІ НАУКИ.....94

Криган Е.Р. ЗАХИСТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА ЦІННІ ПАПЕРИ: МАТЕРІАЛЬНО-ПРАВОВІ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНІ АСПЕКТИ.....94

Лисиця Є.О. ПОНЯТТЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН...98

Магурін Д.О. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 101

Мамедов Р. ВИДИ ДОДАТКОВОЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ТА НЕКРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ В ЄС 105

Мельник Н.В. ПРИМУСОВЕ ВІДЧУЖЕННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 108

Погорілий Н.В. ПРАВО ВЛАСНОСТІ НА АЛІМЕНТИ.....111

Погорілий Н.В. ПРАВО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ.....113

Сліпченко Є.С. ЗАХИСТ ПРАВ ДИТИНИ ПРИ ВИЗНАЧЕННІ МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ 115

Сліпченко Є.С. РЕФОРМА РИНКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ В УКРАЇНІ: ПРАВОВІ НАСЛІДКИ 119

ВІЙСЬКОВІ НАУКИ

Боложинський Дмитро Богданович
курсант військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ДЕЯКІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТАКТИКИ «ДРОНОВОГО ВИПАЛЮВАННЯ» В СУЧАСНИХ БОЙОВИХ ДІЯХ

Російсько-українська війна продемонструвала фундаментальну трансформацію характеру сучасних бойових дій, де безпілотні літальні апарати (БПЛА) стали ключовим елементом ведення збройної боротьби на всіх рівнях. Масове застосування ударних дронів потребує переосмислення тактичних підходів та розробки нових методів їх використання [1, с. 37].

Одним із інноваційних підходів, що активно застосовується українськими силами оборони, є тактика «дронового випалювання». Ця тактика полягає в систематичному використанні ударних БПЛА для знищення позицій противника, випалювання лісосмуг, посадок та інших укриттів, де ворог може зосереджувати свої сили та засоби. Суть «дронового випалювання» полягає у створенні зон, непридатних для розміщення та переміщення військ противника, через інтенсивне застосування БПЛА для ураження живої сили, техніки та об'єктів інфраструктури. Це передбачає не тільки фізичне знищення цілей, але й психологічне виснаження противника через постійний тиск, що унеможливлює безпечне використання потенційних укриттів та позицій. Систематичне випалювання дронами створює ефект «мертвих зон», де противник не може закріпитися або вести ефективні бойові дії.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю систематизації досвіду застосування ударних БПЛА українськими силами оборони у російсько-українській війні та формування теоретичної бази для оптимізації тактики їх використання. Безпілотні системи стали невід'ємною складовою сучасного бойового простору, що вимагає розробки нових підходів до планування і ведення операцій [2, с. 9].

Мета дослідження полягає в аналізі основних аспектів реалізації тактики «дронового випалювання» українськими військовими формуваннями на основі досвіду російсько-української війни, визначенні ключових принципів її застосування та обґрунтуванні шляхів підвищення ефективності використання ударних БПЛА для удосконалення нашої тактики ведення сучасних бойових дій.

Аналіз застосування БПЛА українськими військами у російсько-українській війні свідчить про значну еволюцію тактичних прийомів. Коршець та Горбенко на основі аналізу уроків застосування БПЛА зазначають, що систематичне використання дронів для ураження логістичних вузлів, пунктів управління та скупчень техніки противника призводить до

дезорганізації його системи забезпечення та зниження боєздатності [2, с. 11-12]. Дослідники підкреслюють, що безперервність впливу – постійний тиск на противника через регулярні атаки різними типами дронів створює ефект виснаження як матеріальних ресурсів, так і морального стану ворожих військ.

Чирак підкреслює, що оптимізація застосування ударних БПЛА українськими підрозділами через їх концентрацію на критичних напрямках дозволяє суттєво підвищити бойові спроможності військових частин [4, с. 99-100]. Дослідник наголошує на необхідності раціонального розподілу дронів між підрозділами з урахуванням специфіки виконуваних завдань та характеру цілей. Масованість застосування, коли велика кількість відносно недорогих БПЛА використовується для систематичного ураження цілей противника, є одним з ключових принципів української тактики.

Важливим аспектом реалізації тактики «дронового випалювання» українськими силами є використання концепції ройового застосування БПЛА. Василенко розробив методи математичного моделювання застосування рою ударних безпілотних літальних апаратів, що дозволяє оптимізувати їх групове використання для максимального бойового ефекту [5, с. 54-55]. Роїння дронів передбачає координоване застосування множини БПЛА для одночасного або послідовного ураження цілей, що значно ускладнює протидію з боку систем протидронової оборони противника. Дослідник виділяє три основні моделі ройового застосування: паралельна атака (одночасне ураження однієї цілі з різних напрямків), послідовна атака (поетапне ураження декількох цілей) та комбінована модель.

Мосов у своєму дослідженні підкреслює, що роїння дронів військового призначення є не просто технологічною інновацією, а фундаментальною зміною парадигми ведення бойових дій [8, с. 78-79]. Він зазначає, що ефективність ройового застосування залежить від рівня автономності БПЛА, якості систем зв'язку та алгоритмів координації між окремими апаратами. Перспективним напрямком для українських військових є розробка систем штучного інтелекту для автоматичного розподілу цілей між дронами та адаптації тактики атаки в реальному часі.

Серватюк та співавтори наголошують на важливості інтеграції різних типів БПЛА у єдину систему ведення бойових дій [6, с. 99-100]. Вони виділяють необхідність поєднання розвідувальних і ударних дронів для реалізації принципу «виявив-вразив» у найкоротші терміни. Така інтеграція дозволяє скоротити цикл прийняття рішення та підвищити точність ураження цілей, що є критично важливим для реалізації тактики «дронового випалювання».

Чирак пропонує конкретні шляхи оптимізації застосування ударних БПЛА українськими підрозділами, включаючи децентралізацію прийняття рішень на рівні тактичних підрозділів, створення спеціалізованих дронових підрозділів з чіткими зонами відповідальності та впровадження систем автоматизованого планування бойового застосування [4, с. 101-102]. Він також підкреслює необхідність постійного аналізу результатів застосування дронів та швидкої адаптації тактики до умов, що змінюються.

Однак ефективна реалізація даної тактики вимагає врахування заходів протидії з боку противника. Khudov та співавтори проаналізували тактико-технічні характеристики та тактику застосування основних засобів радіоелектронної боротьби (РЕБ) ближньої дії

противника [7, с. 209-211]. Розуміння цих можливостей вимагає від українських підрозділів розробки заходів щодо підвищення стійкості дронів до електронних перешкод. Серед таких заходів виділяють використання систем навігації, незалежних від GPS, застосування захищених каналів зв'язку та розробку автономних алгоритмів виконання бойових завдань.

Аналіз досвіду застосування ударних БПЛА українськими військовими формуваннями у російсько-українській війні демонструє високу ефективність тактики «дронового випалювання» за умови забезпечення достатньої кількості дронів, підготовки персоналу та інтеграції БПЛА у загальну систему ведення бойових дій.

Таким чином, на основі узагальнення досліджень можна визначити ключові засади ефективної реалізації тактики «дронового випалювання»:

1. Концентрація дронів на критичних напрямках для підвищення бойових спроможностей військових частин;
2. Систематичне застосування великої кількості БПЛА для створення постійного тиску на противника та виснаження його матеріальних ресурсів і морального стану;
3. Використання ройового застосування БПЛА з паралельними, послідовними та комбінованими моделями атак для зміни парадигми ведення бойових дій.

Перспективними напрямками подальших досліджень є розробка математичних моделей оптимізації ройового застосування БПЛА, аналіз ефективності різних тактичних схем «дронового випалювання» залежно від характеру цілей та умов обстановки, а також дослідження можливостей інтеграції БПЛА з іншими системами вогневого ураження для досягнення синергетичного ефекту в контексті удосконалення української тактики ведення сучасних бойових дій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Олексенко, О. О., Авраменко, О. В., Федоров, А. В., Сніцаренко, В. В., & Чернавіна, О. Є. (2022). Застосування безпілотних літальних апаратів збройними силами Російської Федерації у війні проти України. Наука і техніка Повітряних Сил Збройних Сил України, (4 (49)), 37–42.

2. Коршець, О., & Горбенко, В. (2023). Уроки застосування безпілотних літальних апаратів у російсько-українській війні. Повітряна міць України, 1(4), 9–17.

3. Корсунов, С. І., Бречка, М. М., Лезік, О. В., Оборонов, М. І., Орєхов, С. В., & Стадніченко, В. Г. (2023). Аналіз застосування аеродинамічних засобів повітряного нападу збройних сил Російської Федерації під час російсько-української війни. Наука і техніка Повітряних Сил Збройних Сил України, (4 (53)), 12–24.

4. Чирак, М. (2024). Шляхи підвищення бойових спроможностей військових частин за рахунок оптимізації застосування ударних БПЛА. Повітряна міць України, 1(6), 99–104.

5. Василенко, О. (2025). Методи математичного моделювання застосування рою ударних безпілотних літальних апаратів. Повітряна міць України, 1(8), 54–70.

6. Серватюк, В., Лисий, М., & Мостовий, А. (2024). Аналіз наукових підходів щодо розвитку і застосування безпілотних літальних апаратів у сучасних воєнних конфліктах.

Збірник наукових праць Національної академії державної прикордонної служби України. Серія: військові та технічні науки, 94(1), 97–105.

7. Khudov, H., Hridasov, I., Khizhnyak, I., Yuzova, I., Solomonenko, Y., Kalimulin, T., & Raikov, R. (2024). Аналіз тактико-технічних характеристик та тактики застосування основних засобів радіоелектронної боротьби (ближньої дії) Російської Федерації. Системи управління, навігації та зв'язку. Збірник наукових праць, 4(78), 209–218.

8. Мосов, С. (2024). Роїння дронів військового призначення: реалії та перспективи. Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень НУОУ імені Івана Черняховського, 77–86.

Кіктьова Анастасія Євгенівна
курсант військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ВПРОВАДЖЕННЯ ГНУЧКИХ ТАКТИЧНИХ АЛГОРИТМІВ ЯК ЗАСОБУ ПІДВИЩЕННЯ ЖИВУЧОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ

Сучасні бойові дії характеризуються високою динамічністю та швидкоплинністю обстановки, що вимагає від командирів прийняття оперативних рішень в умовах обмеженого часу. Досвід російсько-української війни свідчить, що застосування статичних тактичних схем призводить до значних втрат. Живучість, як здатність підрозділу зберігати боєздатність під впливом противника, стає критичним чинником виконання бойових завдань. Проблема живучості набуває особливої гостроти для зенітних ракетних військ, артилерії та інших вогневих засобів, які є пріоритетними цілями противника.

Актуальність дослідження полягає у необхідності розробки гнучких тактичних алгоритмів, здатних адаптуватися до швидкозмінних умов та забезпечити підвищення живучості підрозділів. Гнучкі методології можуть бути адаптовані до військової справи для оптимізації процесів прийняття рішень.

Мета дослідження – обґрунтування доцільності впровадження гнучких тактичних алгоритмів у систему управління підрозділами для підвищення їх живучості в сучасних операціях та бойових діях.

Є. Власенко, Ю. Горобець, О. Титаренко та П. Щипанський розглядають живучість як складну систему, що охоплює організаційні, технічні та тактичні аспекти [5, с. 5]. Живучість визначається не лише характеристиками озброєння, але й ефективністю системи управління та здатністю командирів приймати оптимальні рішення в умовах невизначеності.

Традиційні підходи базуються на ієрархічній моделі та детальному плануванні, проте така модель не завжди дозволяє адекватно реагувати на швидкі зміни. Ю. Є. Репіло та О. В. Головченко вказують на необхідність врахування динамічних факторів бойової обстановки [7, с. 39].

Д. Каліновський, С. Осієвський та І. Дзюба досліджують можливості розробки моделі прийняття рішення з використанням гнучких методологій [6, с. 11]. Гнучкі методології характеризуються ітеративним підходом та орієнтацією на швидке реагування, що дозволяє створити адаптивну систему управління в умовах невизначеності.

С. А. Волювач, В. В. Воронін, О. М. Рисований, В. Ф. Третяк та С. М. Балакірева наголошують, що удосконалення підходів до оцінювання живучості вимагає врахування динамічних характеристик функціонування підрозділів [3, с. 82]. Гнучкі алгоритми

передбачають декомпозицію складних завдань та розширення повноважень командирів нижчого рівня для швидкого реагування на зміни.

О. Глоба та М. Левченко рекомендують впроваджувати принцип циклічності в управління підрозділами з постійним коригуванням планів на основі зворотного зв'язку [4, с. 67]. Ефективна модель прийняття рішень повинна базуватися на актуальній інформації про стан противника та власних сил [6, с. 13].

Досвід російсько-української війни демонструє критичну важливість здатності підрозділів швидко адаптуватися до тактики противника. О. Харун, Ф. Демідчик, О. Чиж, О. Яльницький та І. Кушнер підкреслюють необхідність постійного вдосконалення тактичних прийомів [1, с. 75]. Застосування противником безпілотників, високоточної зброї та радіоелектронної боротьби вимагає від підрозділів максимальної гнучкості. Український досвід використання маневру, розосередження сил, хибних позицій та маскування підтверджує ефективність гнучких підходів [1, с. 78].

Впровадження гнучких тактичних алгоритмів для підвищення живучості військових підрозділів потребує комплексного підходу. По-перше, необхідний розгляд живучості як динамічної характеристики, що змінюється залежно від етапу операції та інтенсивності впливу противника, з можливістю оперативного перерозподілу ресурсів та зміни пріоритетів завдань. По-друге, впровадження практичних заходів щодо розосередження вогневих засобів, застосування маневру та маскування з урахуванням швидкого прийняття рішень командирами.

Важливим є створення адаптивної системи управління на основі ітеративного підходу, орієнтованої на швидке реагування на зміни, а також декомпозиція складних завдань з урахуванням динамічних характеристик функціонування підрозділів. Розширення повноважень командирів нижчого рівня забезпечує самостійність підрозділів у виборі тактичних прийомів та швидкого реагування на локальні зміни обстановки.

Система безперервного моніторингу та аналізу бойової обстановки з використанням сучасних засобів розвідки та автоматизованих систем управління дозволяє отримувати актуальну інформацію в реальному часі. Впровадження принципу циклічності в управління підрозділами забезпечує постійне коригування планів на основі зворотного зв'язку з поля бою. Підготовка командного складу до роботи в нових умовах з акцентом на розвиток аналітичного мислення та систематичне накопичення досвіду бойових дій дозволяє вдосконалювати існуючі алгоритми та розробляти нові тактичні прийоми.

Таким чином, впровадження гнучких тактичних алгоритмів є перспективним напрямом підвищення живучості військових підрозділів. Адаптація принципів гнучких методологій до військової справи дозволяє створити ефективну систему управління, здатну оперативно реагувати на зміни та забезпечувати оптимальне використання ресурсів. Досвід російсько-української війни доводить, що гнучкість, адаптивність та швидкість прийняття рішень є ключовими факторами успіху. Подальші дослідження повинні зосередитися на розробці конкретних моделей гнучких тактичних алгоритмів для різних родів військ, створенні методик оцінки їх ефективності та розробці програм підготовки командного складу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. ХАРУН, О., ДЕМІДЧИК, Ф., ЧИЖ, О., ЯЛЬНИЦЬКИЙ, О., & КУШНЕР, І. (2025). ПІДВИЩЕННЯ ЖИВУЧОСТІ І БЕЗПЕКИ ПІДРОЗДІЛІВ, НОВІ ТЕНДЕНЦІЇ З ДОСВІДУ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ. Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: військові та технічні науки, 98(1), 70-80.

2. Корсунов, С. І., & Оборонов, М. І. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЖИВУЧОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ ПРОТИПОВІТРЯНОЇ ОБОРОНИ ЗАГАЛЬНОВІЙСЬКОВОГО ПІДРОЗДІЛУ З УРАХУВАННЯМ ДОСВІДУ ЛОКАЛЬНИХ ВІЙН І КОНФЛІКТІВ. університет, укладання, оформлення, 2023, 9.

3. Волювач, С. А., Воронін, В. В., Рисований, О. М., Третяк, В. Ф., & Балакірева, С. М. (2024). Удосконалення підходів щодо оцінювання показників живучості підрозділів зенітних ракетних військ. Системи озброєння і військова техніка, (1 (77)), 81-86.

4. Глоба, О., & Левченко, М. (2022). Практичні рекомендації щодо підвищення живучості системи зенітного ракетного прикриття в операціях об'єднаних сил. Повітряна міць України, 1(1 (2)), 65-70.

5. Власенко, Є., Горобець, Ю., Титаренко, О., & Щипанський, П. (2025). ЖИВУЧІСТЬ УГРУПОВАННЯ ЗЕНІТНИХ РАКЕТНИХ ВІЙСЬК В СУЧАСНИХ ОПЕРАЦІЯХ (БОЙОВИХ ДІЯХ): СИСТЕМА ПОГЛЯДІВ, СУТНІСТЬ ТА ВИЗНАЧЕННЯ. Повітряна міць України, 2(9), 5-14.

6. Каліновський, Д., Осієвський, С., & Дзюба, І. (2022). Розробка моделі прийняття рішення з використанням гнучких методологій. Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони, 45(3), 11-16.

7. Репіло, Ю. Є., & Головченко, О. В. (2021). Обґрунтування показників та критерію можливої живучості артилерійських підрозділів під час вогневої підтримки в наступальних діях. Системи озброєння і військова техніка, (3 (67)), 39-44.

Ковратенко Артем
курсант 4 курсу н.г ДР-245
ФПФОДР НПУ
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Бодирєв Дмитро***
старший викладач кафедри вогневої підготовки,
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

МЕТОДИКА ТА СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Запровадження правового режиму воєнного стану в Україні зумовило суттєві трансформації у функціонуванні органів сектору безпеки і оборони, зокрема Національної поліції України. В умовах збройної агресії та постійних безпекових викликів на поліцейських покладається виконання розширеного кола завдань, пов'язаних із забезпеченням публічної безпеки і порядку, протидією диверсійній діяльності, участю у заходах територіальної оборони, фіксацією воєнних злочинів та наданням допомоги цивільному населенню. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває питання удосконалення методики та впровадження сучасних технологій навчання поліцейських. Традиційні підходи до професійної підготовки працівників поліції в умовах воєнного стану виявляються недостатньо ефективними, оскільки не завжди враховують динамічність оперативної обстановки, підвищений рівень ризиків та необхідність швидкого набуття практичних навичок. Водночас розвиток цифрових технологій, дистанційних форм навчання, симуляційних та тренінгових платформ відкриває нові можливості для підвищення якості підготовки поліцейських без відриву від виконання службових обов'язків.

Для досягнення високого рівня вогневої підготовки майбутніх поліцейських доцільно впроваджувати інноваційні методи навчання, що поєднують словесні, наочні та практичні елементи. Визначальну роль у цьому процесі відіграє професіоналізм керівника стрільб, адже саме його фахові знання та практичний досвід дають змогу здобувачам опанувати необхідні компетентності, розвинути ключові професійні якості та сформувати цілісне уявлення про службову діяльність поліцейського [1]. У контексті воєнного стану до цих складових додається необхідність адаптації до нестандартних сценаріїв загроз, зокрема дій диверсійно-розвідувальних груп, масових заворушень, обстрілів цивільної інфраструктури, а також використання противником нетипових засобів ураження.

Методика навчання вогневої підготовки поліцейських за таких умов повинна ґрунтуватися на принципі максимальної наближеності навчального процесу до реальних службово-бойових ситуацій. Поліцейські проходять поглиблену практичну підготовку з вогневої підготовки, яка охоплює відпрацювання точності й швидкості стрільби, а також навичок застосування зброї в різних умовах [2]. Окрім цього, вони навчаються злагодженій командній взаємодії під час ведення вогню та дотриманню заходів безпеки для захисту оточуючих. Водночас вона має забезпечувати належний рівень безпеки під час тренувань та відповідати вимогам чинного законодавства України щодо застосування заходів примусу. Важливим методичним підходом є поєднання класичних форм навчання з інноваційними технологіями, що дозволяє компенсувати дефіцит боєприпасів, обмежений доступ до стрілецьких полігонів та нестачу часу на підготовку особового складу. Суттєвою складовою сучасної методики є сценарне навчання, яке передбачає моделювання типових і нетипових ситуацій застосування вогнепальної зброї. На відміну від традиційних стрілецьких вправ, орієнтованих переважно на точність ураження мішені, сценарні тренування формують у поліцейських здатність діяти в динамічному середовищі, оцінювати рівень загрози, вибирати правомірний варіант застосування зброї або відмови від нього, а також координувати свої дії з іншими підрозділами. При використанні електронних стрілецьких тренажерів у методиці викладання вогневої підготовки в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання поряд з відпрацюванням окремих елементів удосконалюється техніка стрільби загалом, одночасно розвиваються необхідні фізичні та психічні якості [2].

Таким чином, методика та сучасні технології навчання поліцейських вогневої підготовки в умовах воєнного стану повинні бути гнучкими, адаптивними та науково обґрунтованими. Їх впровадження сприяє підвищенню рівня безпеки, як самих поліцейських, так і цивільного населення, забезпечує ефективне виконання завдань із підтримання правопорядку та зміцнює спроможність правоохоронних органів діяти в умовах збройної агресії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Тінін Д. Удосконалення умов праці поліцейського в умовах сьогодення. The 15th International scientific and practical conference «Modern scientific research: achievements, innovations and development prospects» (August 14-16, 2022) MDPC Publishing, Berlin, Germany. 2022. 426 p

2. Сачко , Я., & Наточій , А. (2024). СУЧАСНІ МЕТОДИ ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УКРАЇНІ ТА ЄС. UNIVERSUM, (4), 65–71. Вилучено з https://archive.liga.science/index.php/universum/article/view/686

3. Бодирєв, Д. А., Завістовський О. Д. Нові підходи у методиці викладання вогневої підготовки під час воєнного стану. Аналітично-порівняльне правознавство 3 2023 р. 246-249 с.

Красота Максим
курсант 4 курсу н.г ДР-245
ФПФОДР НПУ
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
*Науковий керівник: **Бодирєв Дмитро***
старший викладач кафедри вогневої підготовки,
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ВОГНЕВА ПІДГОТОВКА, ЯК ОСНОВА СЛУЖБОВО-БОЙОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах повномасштабної збройної агресії проти України та запровадження воєнного стану суттєво зростає роль Національної поліції у забезпеченні публічної безпеки, охороні правопорядку та захисті прав і свобод громадян. Поліцейські все частіше виконують службово-бойові завдання в умовах підвищеної небезпеки, що пов'язані з використанням вогнепальної зброї,, охороною стратегічних об'єктів, участю у спеціальних операціях та реагуванням на збройні загрози. У таких умовах вогнева підготовка поліцейських набуває особливого значення та виступає одним із ключових елементів їх професійної компетентності. Вона є необхідною передумовою ефективного та правомірного застосування вогнепальної зброї, забезпечення особистої безпеки поліцейського та мінімізації ризиків для цивільного населення.

Основним напрямом розвитку вогневої підготовки працівників Національної поліції України є пошук засобів і методів, а також ефективних шляхів удосконалення вмінь і навичок, спрямованих на приведення якості професійної підготовки до сучасних вимог [1]. Вогнева підготовка є складовою професійної підготовки поліцейських і спрямована на формування в них теоретичних знань та практичних навичок безпечного, законного й ефективного поводження з вогнепальною зброєю. Вона охоплює вивчення матеріальної частини зброї, правил її застосування, техніки стрільби, тактичних прийомів використання зброї в різних службових ситуаціях, а також психологічну готовність до дій у стресових умовах. У сучасних умовах воєнного стану вогнева підготовка перестає бути лише елементом навчального процесу та набуває характеру практично орієнтованого інструменту виживання і виконання бойових завдань. Поліцейський повинен бути готовим до застосування зброї не лише під час стандартних поліцейських заходів, а й у ситуаціях, наближених до бойових дій. З урахуванням сучасних викликів правоохоронної діяльності, зокрема функціонування органів поліції в умовах воєнного стану, актуалізується необхідність розроблення та впровадження спеціалізованих професійно-прикладних вправ, спрямованих на підготовку поліцейських до виконання службово-бойових завдань. Доцільно виокремити комплекс таких вправ, який може включати:

– тренування в умовах раптового вогневого зіткнення, орієнтовані на оперативне приведення зброї у бойову готовність та виконання прицільного пострілу;

– вправи зі стрільби на малих дистанціях (1–3 м), що моделюють ситуації ближнього контакту з правопорушником;

– виконання стрілецьких завдань із застосуванням засобів індивідуального захисту, зокрема бронежилетів і захисних шоломів;

– стрільбу в умовах обмеженої видимості, яка формує навички дій за недостатнього освітлення або інших ускладнених умов середовища [2].

Отже, вогнева підготовка є фундаментальною складовою службово-бойової діяльності поліцейських та набуває особливої ваги в умовах дії правового режиму воєнного стану. Сучасні безпекові виклики, пов'язані зі збройною агресією, диверсійними загрозами та зростанням рівня насильницької злочинності, обумовлюють необхідність високого рівня професійної готовності поліцейських до правомірного та ефективного застосування вогнепальної зброї.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Плахотний А.П. Вогнева підготовка, як основа службово-бойової діяльності поліцейських в сучасних умовах воєнного стану / А.П. Плахотний // Актуальні проблеми службово-бойової діяльності сил сектору безпеки і оборони України в умовах воєнного стану: матеріали Регіон. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 30 черв. 2022 р.). – Дніпро: ДДУВС, 2022. – С. 62-63.

2. Матросов М.В., Атаманенко І.О., Араба-джі О.М. Методичні рекомендації щодо викладання вогневої підготовки в підроз-ділах Національної гвардії України. Моло-дий вчений. 2019. С. 146−150.

3. Поливанюк В.Д., Завістовський О.Д. Актуальні питання удосконалення методик навчання у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання в період воєнного стану. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 3. С. 336-338.

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

Вакун Оксана Володимирівна,
д.н.д.у., доцент, доцент кафедри управління та адміністрування
Івано-Франківського навчально-наукового інституту менеджменту
Західноукраїнського національного університету
https://orcid.org/0000-0002-7774-7204
Стрик Марія Василівна
студентка
Івано-Франківський навчально-науковий інститут менеджменту
Західноукраїнського національного університету

КОРПОРАТИВНА КУЛЬТУРА ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ РЕСУРС ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ БІЗНЕСУ

У сучасних умовах швидкозмінної економіки знань матеріальні активи та технології легко копіюються. Це змушує шукати джерела сталої конкурентної переваги в сфері невідчутних, соціально складних для імітації ресурсів. Серед таких ресурсів корпоративна культура посідає одне з провідних місць.

Термін «корпоративна культура» виник у США в результаті досліджень науковців, які аналізували показники діяльності великих корпорацій. Ці показники дозволяли оцінити потенціал компаній для досягнення успіху на внутрішньому та міжнародному ринках [1, с. 8].

Корпоративна культура як об'єкт наукового дослідження розглядається з різних методологічних позицій. Класичний підхід, представлений Е. Шейном, визначає корпоративну культуру як систему базових уявлень, цінностей та норм, які поділяються членами організації і визначають способи мислення та дії в різних ситуаціях [2]. Інший напрям акцентує увагу на символічній природі культури, розглядаючи її як сукупність символів, ритуалів, міфів та церемоній, що створюють унікальну ідентичність організації.

У контексті стратегічного управління корпоративну культуру доцільно розглядати як систему формальних і неформальних правил, цінностей, переконань та поведінкових патернів, що визначають способи взаємодії співробітників між собою та із зовнішнім середовищем, спрямовані на досягнення стратегічних цілей організації.

Аналіз наукової літератури дозволяє виділити кілька рівнів корпоративної культури, що різняться ступенем видимості та усвідомлення (рис. 1).

Розгляд корпоративної культури через призму ресурсної концепції стратегічного управління виявляє її унікальні характеристики, що відповідають критеріям стратегічного ресурсу.

По-перше, корпоративна культура характеризується цінністю, оскільки дозволяє організації використовувати можливості зовнішнього середовища та нейтралізувати загрози. Сильна корпоративна культура сприяє підвищенню мотивації персоналу, покращенню координації дій, зниженню витрат на контроль та адаптації до змін.

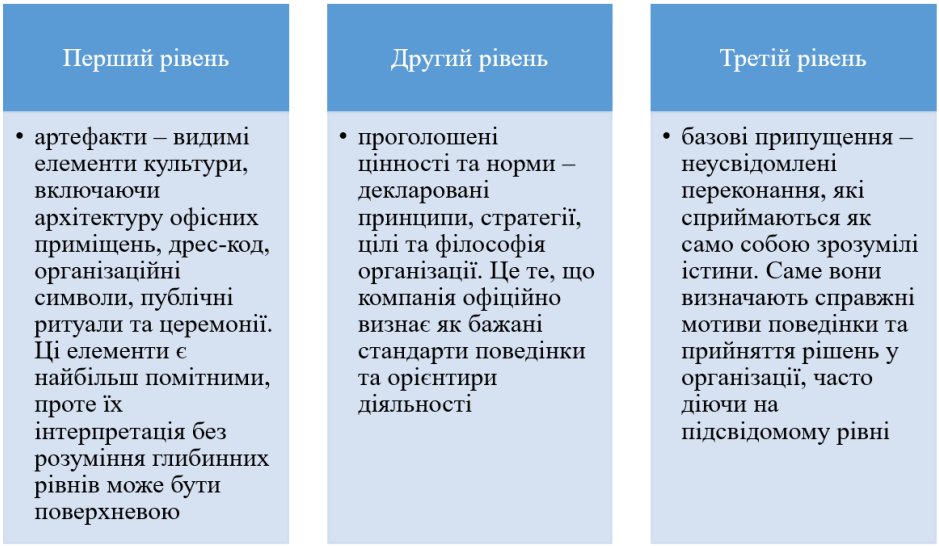

Рис. 1. **Рівні корпоративної культури**

По-друге, їй властива рідкісність – унікальна комбінація цінностей, норм та практик, що склалася в конкретній організації, не може бути точно відтворена в іншій компанії, навіть за умови копіювання окремих елементів.

По-третє, корпоративна культура важко піддається імітації. Вона формується протягом тривалого періоду під впливом специфічної історії організації, особливостей лідерства, унікальних подій та взаємодій. Цей еволюційний характер розвитку робить культуру складною для копіювання конкурентами.

По-четверте, відсутність прямих замінників робить корпоративну культуру незамінним стратегічним активом. Жодні інші організаційні механізми не здатні повністю компенсувати функції сильної корпоративної культури у формуванні ідентичності, координації дій та мотивації персоналу.

Отже, корпоративна культура є стратегічним активом, що формує довгострокову ефективність бізнесу. Її формування та розвиток потребують узгодження з бізнес-стратегією компанії. Сутнісні ознаки корпоративної культури як стратегічного ресурсу полягають у її здатності формувати стійкі конкурентні переваги через механізми координації, мотивації, адаптації та ідентифікації.

СПИСОК ВИКОРИСТАИХ ДЖЕРЕЛ

1. Зеркаль А. В. Корпоративна культура та комерційна свідомість персоналу – інноваційні напрями розвитку підприємств : монографія. Tallinn: Teadmus OÜ, 2022, 346 с.
2. Schein E.H. Organizational Culture and Leadership. John Wiley & Sons, 2010. 464 p.

Вакун Оксана Володимирівна,
д.н.д.у., доцент, доцент кафедри управління та адміністрування
Івано-Франківського навчально-наукового інституту менеджменту
Західноукраїнського національного університету
https://orcid.org/0000-0002-7774-7204
Чічак Соломія Василівна
студентка
Івано-Франківський навчально-науковий інститут менеджменту
Західноукраїнського національного університету

УПРАВЛІННЯ ПРОЄКТАМИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ: ОСНОВНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Управління проєктами стало невід'ємною складовою сучасного бізнесу, незалежно від галузі та масштабу діяльності організації. Якщо ще кілька десятиліть тому проєктний підхід асоціювався переважно з будівництвом та великими інфраструктурними ініціативами, то сьогодні він проникає у всі сфери економіки. Сучасні умови ведення бізнесу характеризуються високим рівнем невизначеності, швидкими технологічними змінами, глобалізацією ринків та зростаючими очікуваннями стейкхолдерів. Ці фактори кардинально змінюють вимоги до управління проєктами та зумовлюють необхідність переосмислення традиційних підходів.

Цифровізація суттєво змінює інструментарій та процеси управління проєктами. Хмарні платформи для управління проєктами забезпечують доступ до інформації в режимі реального часу, полегшують співпрацю географічно розподілених команд та автоматизують рутинні операції.

Штучний інтелект та машинне навчання відкривають нові можливості для прогнозування ризиків, оптимізації розподілу ресурсів та аналізу великих обсягів проєктних даних. Предиктивна аналітика дозволяє заздалегідь виявляти потенційні проблеми та приймати превентивні рішення [1; 2].

Технології віртуальної та доповненої реальності знаходять застосування у візуалізації проєктних рішень, навчанні команд та презентації результатів стейкхолдерам. Блокчейн-технології забезпечують прозорість та захищеність проєктних транзакцій, особливо у міжнародних та мультиорганізаційних проєктах [3].

Пандемія COVID-19 прискорила перехід до віртуальних форм співпраці, що поставило нові виклики перед проєктними менеджерами. Управління розподіленими командами вимагає особливої уваги до комунікації, координації та підтримки корпоративної культури на відстані [4].

Успішне управління віртуальними проєктними командами передбачає використання синхронних та асинхронних каналів комунікації, створення чітких протоколів взаємодії, підтримку соціальних зв'язків між членами команди та забезпечення прозорості робочих процесів. Важливого значення набувають навички міжкультурної комунікації, оскільки проєктні команди все частіше включають фахівців з різних країн та культурних контекстів.

Серед основних викликів сучасного управління проєктами слід відзначити зростаючу складність проєктів, недостатня кількість кваліфікованих фахівців, необхідність балансу між гнучкістю та структурованістю, управління міжорганізаційними проєктами та адаптацію до постійних технологічних змін.

Водночас розвиток методологій, цифрових інструментів та зростання організаційної зрілості у сфері проєктного управління відкривають нові можливості. Інтеграція проєктного підходу зі стратегічним управлінням, розвиток проєктно-орієнтованих організаційних структур та формування культури проєктного управління створюють передумови для підвищення успішності проєктів.

Управління проєктами в сучасних умовах переживає період радикальної трансформації. Цифрові технології, зокрема хмарні платформи, штучний інтелект та аналітика даних, кардинально змінюють інструментарій проєктних менеджерів. Успіх у сучасному проєктному управлінні вимагає не лише технічної майстерності, а й розвинених лідерських компетенцій, здатності до постійного навчання та готовності до змін. Організації, які успішно адаптують свої підходи до управління проєктами відповідно до викликів сучасності, отримують значні конкурентні переваги та здатність реалізовувати складні стратегічні ініціативи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бачинський О. Використання штучного інтелекту як інструменту управління проєктами. Економіка та суспільство. 2024. № 61. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-18

2. Василенко В. М., Вакалюк Т. А. Штучний інтелект в управлінні проєктами: аналіз сучасних досліджень та перспектив розвитку. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Технічні науки. 2024. Том 35 (74) № 4. С. 60-67.

3. Мись, А. Р., Рипіч, Б. В., & Шевчук, В. М. (2024). Сучасні підходи до управління проєктами: машинне навчання та блокчейн-технології. Світ наукових досліджень. Випуск 35: матеріали Міжнародної мультидисциплінарної наукової інтернет-конференції (м. Тернопіль, Україна, м. Ополе, Польща, 20-21 листопада 2024 р.)/за ред.: О. Патряк та ін. ГО «Наукова спільнота», WSZIA w Opolu. Тернопіль: ФО-П Шпак ВБ 2024. 278 с.

4. Мушинський О. Особливості управління проєктними командами в гібридному середовищі. Економіка та суспільство. 2024. № 60.

УДК 345.423.036

Карпович С.С.,
студентка фінансово-економічного відділення
науковий керівник к.ю.н. ***Аліна Брода***
Вінницький технічний фаховий коледж
м. Вінниця, Україна

ПЕНСІЙНИЙ ФОНД УКРАЇНИ: ФОРМУВАННЯ, ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСІВ ТА НАПРЯМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ

У статті досліджено особливості фінансового забезпечення діяльності Пенсійного фонду України в умовах трансформації національної економіки. Проаналізовано джерела формування доходів Пенсійного фонду, структуру та напрями використання його фінансових ресурсів [2; 3]. Визначено основні причини дефіциту бюджету Фонду та чинники, що впливають на рівень пенсійного забезпечення населення [4; 5]. Окрему увагу приділено проблемам функціонування солідарної пенсійної системи та перспективам її модернізації з урахуванням сучасних соціально-економічних викликів [1].

Ключові слова: *Пенсійний фонд України, пенсійна система, пенсійне забезпечення, єдиний соціальний внесок, дефіцит бюджету, соціальний захист*

Вступ: Пенсійне забезпечення населення є одним із найважливіших напрямів соціальної політики держави, оскільки визначає рівень життя осіб похилого віку та соціальну стабільність у суспільстві [1]. В Україні ключову роль у реалізації пенсійної політики відіграє Пенсійний фонд України, який здійснює акумулювання та розподіл фінансових ресурсів для виплати пенсій і соціальних виплат [2; 3]. В умовах демографічного старіння населення, економічної нестабільності та зростання бюджетного навантаження питання фінансової спроможності Пенсійного фонду набуває особливої актуальності [4].

Джерела формування фінансових ресурсів Пенсійного фонду України:

Пенсійний фонд України є державним цільовим позабюджетним фондом, основним джерелом доходів якого є надходження від сплати єдиного соціального внеску [3]. Крім того, значну частку в доходах Фонду становлять кошти Державного бюджету України, які спрямовуються на покриття дефіциту та фінансування окремих видів пенсійних виплат [5]. Така структура доходів свідчить про недостатній рівень фінансової самостійності Пенсійного фонду та його високу залежність від бюджетної підтримки [4].

Напрями використання коштів Пенсійного фонду:

Основним напрямом використання фінансових ресурсів Пенсійного фонду України є виплата пенсій за віком, по інвалідності та у зв'язку з втратою годувальника [4]. Значна частка видатків також спрямовується на виплату соціальних допомог та адміністративне забезпечення діяльності Фонду [5]. Незважаючи на регулярні перерахунки пенсій, їх розмір у більшості випадків не забезпечує достатнього рівня матеріального забезпечення

пенсіонерів, що зумовлює необхідність удосконалення механізмів фінансування пенсійної системи [2; 3].

Проблеми функціонування Пенсійного фонду України

Серед основних проблем функціонування Пенсійного фонду України слід виділити:

- Хронічний дефіцит бюджету [5];
- Скорочення чисельності платників страхових внесків [3];
- Високий рівень тіньової зайнятості [4];
- Негативні демографічні тенденції [1].

Зменшення співвідношення між кількістю працюючих осіб і пенсіонерів негативно впливає на фінансову стійкість солідарної пенсійної системи та посилює навантаження на державний бюджет [5].

Напрями вдосконалення пенсійної системи:

Важливими напрямами підвищення ефективності діяльності Пенсійного фонду України є детінізація ринку праці [4], стимулювання офіційного працевлаштування [5], розвиток накопичувальної пенсійної системи [2] та впровадження сучасних цифрових технологій у процес адміністрування пенсійних виплат [3; 4]. Реалізація цих заходів сприятиме зменшенню дефіциту бюджету Фонду та підвищенню рівня пенсійного забезпечення населення [5].

Висновки. Пенсійний фонд України відіграє ключову роль у системі соціального захисту населення, проте його фінансове забезпечення потребує подальшого вдосконалення [1; 2]. Подолання існуючих проблем можливе за умови комплексного реформування пенсійної системи, підвищення ефективності використання фінансових ресурсів та адаптації пенсійної політики до сучасних соціально-економічних умов [3; 4; 5].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України. № 254к/96-ВР. (1996). Вилучено з https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр

2. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування (Закон України). № 1058-IV. (2003). Вилучено з https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15

3. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (Закон України). № 2464-VI. (2010). Вилучено з https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2464-17

4. Пенсійний фонд України. (n.d.). Офіційний сайт. Вилучено з https://www.pfu.gov.ua

5. Міністерство фінансів України. (n.d.). Офіційний сайт. Вилучено з https://www.mof.gov.ua

Мацюк Віталій Володимирович
Доктор філософії,
Викладач ВСП «Львівський поліграфічний
фаховий коледж УАД»,
Львів, Україна

СУЧАСНА РЕКЛАМА ЯК ФОРМА СОЦІАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

У сучасному суспільстві реклама посідає важливе місце в системі соціальних комунікацій, виступаючи не лише інструментом просування товарів і послуг, а й потужним чинником формування цінностей, моделей поведінки та світоглядних орієнтацій аудиторії. Рекламні повідомлення дедалі частіше виходять за межі суто економічних завдань, інтегруючись у культурний, соціальний та інформаційний простір. У цьому контексті реклама може розглядатися як особлива форма соціальної комунікації, що забезпечує взаємодію між різними соціальними групами, інститутами та індивідами.

Актуальність дослідження сучасної реклами як форми соціальної комунікації зумовлена процесами цифровізації, глобалізації та медіатизації суспільства. Зміни в способах споживання інформації, зростання ролі цифрових медіа та соціальних мереж, а також трансформація комунікативних практик впливають на характер рекламних повідомлень і механізми їхнього сприйняття. У зв'язку з цим виникає потреба в осмисленні реклами не лише як елемента ринкової економіки, а як складного соціального явища.

Аналіз сучасної реклами як форми соціальної комунікації та визначення основних тенденцій її розвитку в умовах сучасного медіапростору є важливою темою для подальшого вивчення та досліджень .

Соціальна комунікація є процесом обміну інформацією, смислами та символами між суб'єктами суспільства з метою досягнення взаєморозуміння та координації соціальної діяльності. У цьому процесі реклама виконує функцію посередника між виробниками, споживачами та суспільством загалом. Вона передає не лише інформацію про продукт, а й певні соціальні норми та цінності.

Сучасна реклама активно використовує символічні образи, візуальні коди та наративи, що апелюють до емоцій, соціального досвіду й культурного контексту аудиторії. Завдяки цьому рекламні повідомлення стають елементами повсякденної комунікації, впливаючи на формування соціальної ідентичності та моделей споживчої поведінки. Реклама дедалі частіше відображає соціальні проблеми, такі як гендерна рівність, екологічна відповідальність, інклюзія, що свідчить про її інтеграцію в ширший соціальний дискурс.

Важливою особливістю реклами як форми соціальної комунікації є її масовий характер. Водночас у сучасних умовах масовість поєднується з персоналізацією, що дозволяє адаптувати повідомлення до інтересів і потреб окремих соціальних груп або індивідів. Такий підхід змінює традиційну модель односторонньої комунікації, наближаючи рекламу до діалогічних форм взаємодії.

Однією з ключових тенденцій сучасної реклами є її цифровізація. Перехід рекламної діяльності в онлайн-середовище зумовлює появу нових форматів і каналів комунікації, зокрема соціальних мереж, стримінгових платформ, мобільних застосунків. У цих умовах реклама стає інтерактивною, надаючи споживачам можливість не лише отримувати інформацію, а й безпосередньо взаємодіяти з брендами.

Іншою важливою тенденцією є зростання ролі контент-маркетингу та спеціалізованої реклами. Сучасні рекламні повідомлення дедалі частіше маскуються під інформаційний або розважальний контент, що підвищує рівень довіри аудиторії та сприяє більш ефективному комунікативному впливу. У цьому контексті реклама набуває рис соціального діалогу, орієнтованого на довготривалу взаємодію з аудиторією.

Суттєвих змін зазнає й візуальна складова реклами. Зростає значення візуальної комунікації, мінімалістичних образів, відеоконтенту та сторітелінгу. Такі підходи дозволяють швидко передавати складні смисли в умовах інформаційного перенасичення. Водночас спостерігається тенденція до автентичності та соціальної відповідальності рекламних повідомлень, що відображає запит суспільства на етичну та прозору комунікацію.

Реклама як форма соціальної комунікації чинить значний вплив на суспільні процеси. Вона не лише відображає існуючі соціальні норми, а й активно бере участь у їхньому формуванні та трансформації. Через рекламні образи та наративи закріплюються певні уявлення про успіх, стиль життя, соціальні ролі, що впливає на самоідентифікацію індивідів.

У сучасних умовах реклама дедалі частіше виконує функцію соціального коментатора, реагуючи на актуальні події та проблеми. Соціальна реклама, а також комерційні кампанії з соціальним підтекстом сприяють підвищенню рівня суспільної обізнаності та стимулюють публічні дискусії. Таким чином, реклама стає важливим елементом публічної сфери.

Водночас варто зазначити, що соціальний вплив реклами може мати як позитивні, так і негативні наслідки. Надмірна комерціалізація, маніпулятивні практики та стереотипізація образів залишаються актуальними викликами. Це зумовлює необхідність критичного осмислення рекламної діяльності та розвитку етичних стандартів у сфері соціальних комунікацій.

Сучасна реклама є складним і багатовимірним явищем, що функціонує на перетині економічних, соціальних і культурних процесів. Розгляд реклами як форми соціальної комунікації дозволяє глибше зрозуміти її роль у формуванні суспільних смислів, цінностей і моделей поведінки. Умови цифровізації та розвитку медіапростору сприяють трансформації рекламних комунікацій, посилюючи їхню інтерактивність, персоналізованість і соціальну спрямованість.

Подальші дослідження у цьому напрямі можуть бути зосереджені на аналізі впливу новітніх технологій, зокрема штучного інтелекту, на характер соціальної комунікації в рекламі, а також на вивченні етичних аспектів рекламної діяльності в сучасному суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Котлер Ф. Г. (2018). Маркетинг 4.0: від традиційного до цифрового. – Київ: Основи.
2. Почепцов Г. Г. (2019). Соціальні комунікації і нові комунікативні технології. – Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія».

Михайлова Софія Сергіївна
студентка
Вінницького технічного фахового коледжу
Науковий керівник: ***Масловата Д. Р.***

ВАРТІСТЬ КАПІТАЛУ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ: МЕТОДОЛОГІЯ ОЦІНКИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ В УКРАЇНІ

У сучасній фінансовій теорії поняття «вартість капіталу» виходить далеко за межі звичайних витрат на обслуговування боргів чи виплату дивідендів. Це фундаментальний показник, який відображає ціну фінансових ресурсів, що залучаються підприємством для формування своїх активів та забезпечення операційної діяльності. З одного боку, для суб'єкта господарювання ця величина визначає мінімально допустимий рівень рентабельності, який він має забезпечити, щоб залишатися фінансово стійким. З іншого боку, вартість капіталу виступає як очікувана норма прибутку для інвесторів, котра враховує не лише чистий дохід, а й премію за ризик, пов'язаний із конкретною галуззю чи підприємством.

Функціональне значення цього показника у фінансовому менеджменті є визначальним. Він слугує головним орієнтиром при виборі інвестиційних проектів: будь-яка інвестиція вважається економічно доцільною лише в тому випадку, якщо її прогнозована прибутковість перевищує витрати на капітал, використаний для її реалізації. Крім того, вартість капіталу є базовим інструментом для дисконтування майбутніх грошових потоків, що дозволяє оцінити реальну ринкову вартість бізнесу в поточному часі.

Структурно вартість капіталу формується під впливом двох основних компонентів: власного та позикового капіталу. Власний капітал традиційно вважається найдорожчим ресурсом, оскільки акціонери та власники несуть максимальні ризики й очікують відповідної компенсації. Позиковий капітал, зокрема банківські кредити чи облігаційні позики, зазвичай є дешевшим. Це зумовлено не лише нижчим рівнем ризику для кредиторів, а й наявністю так званого «податкового щита» — механізму, за якого витрати на сплату відсотків за боргами відносяться на валові витрати, тим самим зменшуючи базу оподаткування прибутку підприємства. Саме тому управління вартістю капіталу полягає у пошуку оптимального балансу між цими джерелами для мінімізації загальних витрат і максимізації вартості суб'єкта господарювання.

Методологія оцінки вартості капіталу ґрунтується на поєднанні математичного моделювання та аналізу ринкових індикаторів. Оскільки капітал суб'єкта господарювання має неоднорідну структуру, його загальна оцінка вимагає окремого розрахунку вартості кожної складової з подальшим їх синтезом. Центральне місце в цьому процесі посідає визначення вартості власного капіталу, що вважається найбільш складним етапом через відсутність фіксованих зобов'язань щодо виплат.

Одним із найпоширеніших інструментів у світовій практиці є модель оцінки капітальних активів (CAPM). Вона базується на припущенні, що вартість власного

капіталу дорівнює безризиковій ставці доходу, збільшеній на премію за ризик, яка корегується за допомогою коефіцієнта «бета». Цей коефіцієнт відображає чутливість акцій конкретного підприємства до коливань ринку в цілому. Для компаній, які стабільно виплачують дивіденди, часто застосовують модель Гордона, яка оцінює вартість капіталу на основі поточних дивідендних виплат та прогнозованих темпів їхнього зростання. У випадках, коли ринкові дані обмежені, фінансові аналітики вдаються до методу кумулятивної побудови, де до базової безризикової ставки послідовно додаються премії за специфічні ризики: розмір компанії, фінансовий стан та галузеві особливості.

Оцінка вартості позикового капіталу є більш прямолінійною, проте має важливий нюанс — врахування «ефекту податкового щита». Оскільки витрати на обслуговування боргу (відсотки) зазвичай включаються до собівартості, реальна ціна залучених кредитів для підприємства є нижчою за номінальну банківську ставку на розмір податку на прибуток.

Фінальним етапом методологічного аналізу є розрахунок середньозваженої вартості капіталу (WACC). Цей показник інтегрує вартість власного та позикового капіталу відповідно до їхньої частки в загальній структурі фінансування. Саме WACC дає змогу отримати цілісну картину витрат на капітал, яка згодом використовується як ставка дисконту для оцінки інвестиційних проектів та прийняття стратегічних управлінських рішень.

Процес формування вартості капіталу в Україні суттєво відрізняється від класичних моделей, прийнятих у країнах із розвиненою економікою, що зумовлено низкою унікальних макроекономічних та інституційних чинників. Першочерговим фактором, який критично підвищує вартість ресурсів для вітчизняних суб'єктів господарювання, є високий рівень системного ризику країни. Повномасштабна війна, політична нестабільність та волатильність національної валюти змушують інвесторів закладати значну «премію за ризик» у свої очікування щодо дохідності, що автоматично робить власний капітал для українських компаній надзвичайно дорогим.

Суттєвою перешкодою для застосування стандартних методик, таких як модель CAPM, є нерозвиненість вітчизняного фондового ринку. Через низьку ліквідність та обмежену кількість публічних компаній фінансові менеджери позбавлені можливості адекватно оцінити ринковий коефіцієнт «бета» або ринкову премію за ризик на основі внутрішніх даних. Це змушує аналітиків адаптувати західні показники, використовуючи різні коригуючі коефіцієнти, що часто вносить суб'єктивізм у розрахунки.

Позиковий капітал в Україні також характеризується високою вартістю порівняно з європейськими чи американськими аналогами. Високі облікові ставки центрального банку, спрямовані на стримування інфляції, безпосередньо транслюються у високі відсоткові ставки за комерційними кредитами. Крім того, доступ до довгострокового кредитування залишається обмеженим, а вимоги до застави — жорсткими. Валютні ризики додають складності: залучення дешевших ресурсів в іноземній валюті часто нівелюється загрозою девальвації гривні, що може раптово збільшити реальну вартість обслуговування боргу в кілька разів.

Окрему роль відіграє специфіка структури капіталу багатьох українських підприємств, де значну частку займає неформальний або внутрішній капітал власників. У таких умовах вартість капіталу часто визначається не ринковими механізмами, а особистими вимогами бенефіціарів до прибутковості та їхнім сприйняттям безпеки активів. У підсумку, формування вартості капіталу в Україні є процесом постійного

балансування між критичною потребою в інвестиціях та надвисокою ціною їх залучення в умовах невизначеності.

Оптимізація вартості капіталу в сучасних умовах є не просто фінансовим завданням, а стратегічною необхідністю для виживання та розвитку бізнесу. Основним вектором у цьому напрямку є пошук ідеального співвідношення між власними та залученими ресурсами. Оскільки власний капітал в Україні є найдорожчим через високі ризики, підприємствам варто зосередитися на управлінні структурою капіталу (Target Capital Structure), що дозволяє мінімізувати показник WACC. Це досягається шляхом помірного використання позикових коштів, які, завдяки ефекту «податкового щита», здатні знизити загальну середньозважену вартість ресурсів без втрати фінансової стійкості.

Другим важливим напрямком є диверсифікація джерел фінансування та перехід від традиційних банківських кредитів до більш гнучких інструментів. У ситуації, коли відсоткові ставки за прямими кредитами залишаються високими, актуальності набувають лізинг, факторинг та використання торговельних кредитів від постачальників. Крім того, особливої ваги для українських компаній сьогодні набуває залучення грантових коштів від міжнародних фондів та участь у програмах пільгового кредитування, що дозволяє отримувати фінансовий ресурс за ставками, значно нижчими за ринкові.

Висновки. Можна стверджувати, що вартість капіталу є фундаментальним показником, який визначає не лише витрати підприємства на залучення ресурсів, а й його загальну ринкову цінність та інвестиційну життєздатність. У теоретичному аспекті цей показник виступає універсальним мірилом ефективності, що дозволяє менеджменту приймати обґрунтовані рішення щодо вибору інвестиційних проектів та оптимізації фінансової структури.

Проте аналіз особливостей формування вартості капіталу в Україні демонструє значний розрив між класичними методологіями та вітчизняними реаліями. Високі ризики, обмеженість інструментів фондового ринку та дорога вартість банківського кредитування змушують українські підприємства працювати в умовах надвисокої «ціни» ресурсів. Це обмежує їхню конкурентоспромоність на міжнародній арені та уповільнює темпи модернізації.

У таких обставинах ключем до успіху є активна стратегія управління капіталом. Шлях до зниження його вартості пролягає через підвищення прозорості бізнесу, впровадження міжнародних стандартів звітності та диверсифікацію джерел фінансування за рахунок залучення грантів і пільгових інструментів. У довгостроковій перспективі, зі стабілізацією економічної ситуації та розвитком інституційного середовища, вартість капіталу для вітчизняних суб'єктів господарювання має тенденцію до зниження, що стане головним стимулом для післявоєнного відновлення національної економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17.

2. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні: Закон України від 26.01.1993 № 2939-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12

3. Studfile.net. Економічна теорія: конспект лекцій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://studfile.net/preview/9365110/page:5/

4. Кузьменко О. В. Теоретичні аспекти розвитку економіки знань // Економіка та суспільство. – 2019. – №19. – С. 173–178. – Режим доступу: https://economyandsociety.in.ua/journals/19_ukr/173.pdf

5. Рубаха А. В. Ареф'єв: біобібліографічний покажчик. – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2015. – 56 с. – Режим доступу: https://lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/02/arefRubakha.pdf

Омесь Діана,
здобувачка фахової передвищої освіти
спеціальності 072 Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок
Вінницького технічного фахового коледжу
Науковий керівник: ***Дар'я Масловата***
викладач фінансово-економічних дисциплін
Вінницького технічного фахового коледжу

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СПІВПРАЦІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ З ПІДПРИЄМСТВАМИ

Банківська система завжди була і є одним з найважливіших чинників, який забезпечує безперервність руху коштів для розширеного відтворення суспільного продукту, за допомогою залучення додаткових фінансових накопичень та перерозподілу їх у вигляді кредитів у реальний сектор економіки. Саме банківська система покликана забезпечувати стабільність національної грошової одиниці та недопущення неконтрольованих інфляційних стрибків, ефективність функціонування фінансового сектора країни, ефективність здійснення грошово-кредитної політики, що в свою чергу приведе до зростання економіки країни.

Саме зараз, на сучасному етапі розвитку, коли країна знаходиться у стані війни, до банківської системи виникають підвищені вимоги, до її ролі в сприянні стабілізації функціонування, відродження та поступового економічного зростання економіки в умовах невизначеності та ризикованості щодо нових руйнувань та втрат під час військових дій зі сторони агресора. Особлива роль банківської системи полягає в забезпеченні можливості економічного зростання, за рахунок розширення можливостей підприємств щодо залучення кредитних ресурсів, у збереженні і примноженні заощаджень громадян. Саме тому зараз підсилена роль НБУ, бо виникає необхідність здійснювати банківське регулювання, з урахуванням поточної ситуації [2]. Органи банківського нагляду повинні чітко визначати методи, за допомогою яких має бути досягнута як стабільність банківської системи так і функціонування та розвиток реального сектору економіки. Сьогодення вимагає впровадження державної стабілізаційної політики з використання відповідного фінансового механізму стабілізації банківської системи з урахуванням рівня невизначеності розвитку економіки в цілому. Фінансова стабільність сприяє економічному розвитку і зростанню, завдяки якому суб'єкти господарювання покращують свій фінансовий стан та набувають фінансової стійкості. Однак тут існує деяка суперечність яка полягає у тому, що розвиток означає певні позитивні зміни, а стабільність передбачає сталість певного стану [1]. Існують

макро та мікро рівні забезпечення фінансової стабільності, структура яких залежить від зовнішніх зв'язків з іншими елементами системи, з фінансовою інфраструктурою та внутрішніми фінансовими відносинами (рис. 1).

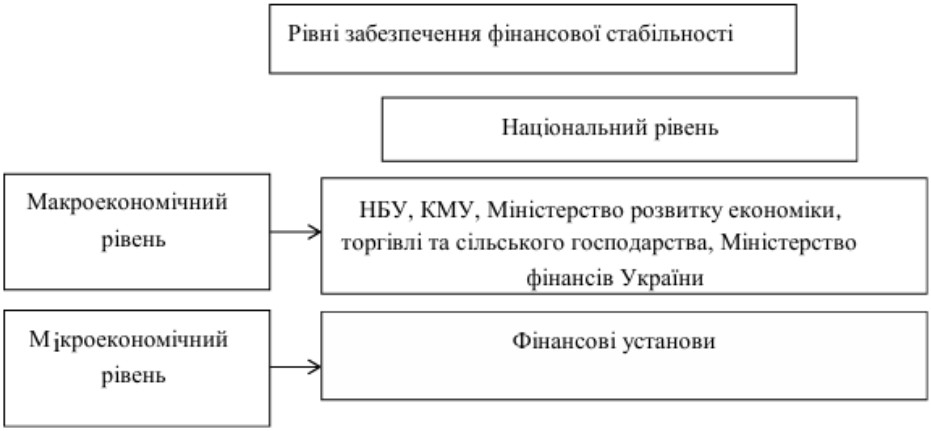

Рисунок 1 – **Рівні забезпечення фінансової стабільності банківської системи [7]**

НБУ впровадив у банківську практику моніторинг фінансової стабільності, шляхом використання індикаторів фінансової стійкості, для забезпечення органів державного управління та банківського сектору інформацією, яка відображає основні результати діяльності банківських установ та вплив певних чинників, на стабільність банківської системи загалом. Індикатори фінансової стійкості відображають поточний фінансовий стан і стійкість фінансових установ країни та їхніх контрагентів щодо достатності капіталу, якості активів, прибутку та рентабельності, ліквідності та чутливості до ринкового ризику. Стрестестування у 2019 р. проходили 29 банків, на які припадає понад 90% активів банківської системи, (за середньозваженим значенням трьох основних показників: зважені на ризик активи, кредити та депозити фізичних осіб). Для виявлення можливого впливу основних ризиків на діяльність банків, за результати оцінювання було побудовано моделювання за базовим та несприятливим сценаріями. Так, за результатами проведеного стрес-тестування для 11-ти банків за обома сценаріями і для 7-ми банків лише за несприятливим сценарієм встановлено потребу у капіталі. Встановлено, для всіх банків, за базового сценарію, достатність основного капіталу зростає у прогнозному періоді майже на 10 в. п. до 19.8%. Проте в 11 банків навіть за базовим сценарієм виникає потреба в додатковому капіталі (потребу оцінено в 35,3 млрд грн, її формують переважно держбанки). Моделювання наслідків за несприятливого сценарію показало, що для 18 банків виникає потреба в капіталі на загальну суму 73,8 млрд грн. Негативний ефект усіх перелічених факторів для банківської системи призводить до зменшення достатності капіталу на 7,5 в. п. На нашу думку, саме дії НБУ по стабілізації банківської системи дозволили мати відповідну ліквідність банкам на початок війни. Напрямами банківського

регулювання забезпечення фінансової стабільності у світовій практиці є мікропродуційна та макропродуційна політики, які є основою забезпечення фінансової стабільності [4].

Виконання вимог НБУ щодо капіталізації банківських установ щодо внутрішніх резервів банківської системи; нарощування обсягу прибутку банківських установ; зниження рівня витрат банків; емісії фінансових інструментів банків; збільшення обсягу капіталу державних банків; створення відповідної ресурсної бази, необхідної для нарощування інвестицій у банківський сектор привели до підвищення стійкості банківської системи та дали можливість вистояти у перші дні війни, та ефективно стабільно працювати протягом майже двох років війни. Так за результатами роботи на 01.01.2023 року рентабельність показала позитивну динаміку та майже вдвічі переросла показники довоєнного періоду станом на 01.01.2022 року. Таке зростання в умовах війни є суперечливим сигналом стійкості, оскільки на перший погляд, таке зростання ROE виглядає як позитив, але проаналізувавши деталі ми розуміємо, що джерелом прибутків були процентні доходи (насамперед держбанків) від вкладень в ОВДП та депозитні сертифікати НБУ, тобто як з'ясовано протягом дослідження взаємодія та співпраця банківської системи і реального сектору економіки під час війни відбувається здебільшого завдяки програмам Уряду в яких банки є партнерами. Але враховуючи зміни як в мікроекономічному так і в макроекономічному середовищі, які наразі тривають в українській економіці, в найближчій час потрібна трансформація відносин банківської системи та . реального сектору економіки, для можливостей зростання та найшвидшої відбудови країни. Законом України «Про Національний банк України» чітко визначено, що: «відповідно до Конституції України основною функцією Національного банку є забезпечення стабільності грошової одиниці України. При виконанні своєї основної функції Національний банк має виходити із пріоритетності досягнення та підтримки цінової стабільності в державі» [3]. Цінова стабільність – це збереження купівельної спроможності національної валюти шляхом підтримання у середньостроковій перспективі (від 3 до 5 років) низьких, стабільних темпів інфляції, що вимірюються індексом споживчих цін [3]. Зрозуміло, що під час війни усі галузі, банківська також зустрілися з шоковою ситуацією, з новими гібридними ризиками, але слід врахувати досвід держав, що пережили війну та відбудували економіку своїх країн і вивели на рівень вищий ніж довоєнний та розробити разом з урядом нові принципи грошово-кредитної політики, щоб мати змогу спрямувати зусилля на відбудову та зростання усіх галузей економіки, не втративши стійкості та злагодженої роботи банківської системи.

Напрями вдосконалення та стабілізації взаємодії банківської системи з галузями реального сектору економіки України сприятимуть підвищенню конкурентоздатності країни в цілому [5]. Наші пропозиції, щодо вдосконалення взаємовигідного співробітництва банківської системи та реального сектору представлені на рисунку 2.

На нашу думку саме впровадження таких принципів дозволить ефективно працювати банківській системі, яка включає в себе основні 99 елементи, що, поєднуючись, забезпечують основу для досягнення поставленою перед системою цілі.

Процес формулювання рішень з грошово-кредитної політики та прогнозування інфляції припускає багато невизначеностей внаслідок впливу зовнішніх шоків і системних трансформаційних процесів, які є наразі зараз в економіці України.

Національний банк під час підготовки рішень з грошово кредитної політики повинен брати до уваги всю наявну інформацію. Зміни в грошово- кредитній політиці (наприклад, щодо ключової процентної ставки політики) відбуватимуться в разі виникнення ризику значного відхилення показника інфляції від оголошених цілей та несумісності поточного монетарного стану з їх досягненням. Масштаби та строки таких змін у грошово-кредитній політиці залежатимуть від ефективності монетарного трансмісійного механізму та його часових лагів.

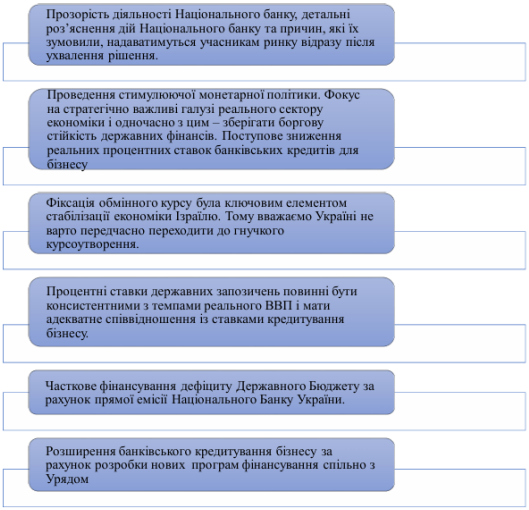

Рисунок 2 – **Основні принципи взаємодії банківської системи з галузями реального сектору економіки.**

Через вплив зовнішніх та внутрішніх факторів інфляція може відхилятися від намічених цільових значень у короткостроковому періоді. Такими факторами можуть бути зміни цін на сировинні товари, відхилення адміністративно регульованих цін від раніше заявленого рівня тощо. Приведення інфляції до її цільового рівня в найкоротший термін за таких обставин може бути дуже витратним з погляду економічного зростання. У такому разі заходи грошово-кредитної політики спрямовуватимуться на запобігання впливу вторинних ефектів цих подій на інфляційні очікування і таким чином сприятимуть збереженню цінової стабільності в середньостроковій перспективі [6].

Національний банк України з 03.10.2023 року переходить до режиму керованої гнучкості обмінного курсу, продовжуючи реалізацію «Стратегії пом'якшення валютних обмежень, переходу до більшої гнучкості обмінного курсу та повернення до інфляційного таргетування». Ефективність режиму плаваючого валютного курсу в Україні буде залежати від успішності структурних реформ, котрі визначатимуть конкурентоспроможність економіки, та зовнішнього середовища [8].

Не зважаючи на невизначеність ситуації в економіці банківська система України вистояла, але дії саме банківської системи в питанні співпраці з реальним сектором

економіки ще є недосконалими та невпевненими. Поки що комерційні банки виступають як партнери Уряду, та приймають участь у гарантійних програмах, які покривають частину кредитного ризику, що дозволяє банкам надавати кредити на більш вигідних умовах. Нажаль такий стан кредитування банками реального сектору не задовольняє бізнес, який саме зараз потребує підтримки банківською системою в частині доступного кредитування. Банкам потрібно достовірно оцінити нові ризики, та враховуючи економічний та політичний стан в Україні, швидко адаптувати існуючі моделі до нової реальності, шляхом прийняття ефективних рішень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Васюренко О.В. Банківський нагляд. Підручник URL: http://westudents.com.ua/glavy/274-organzatsyna-struktura-bankvskogo-naglyadu natsonalnogo-banku-ukrani-.html
2. Коваленко В.В. Центральний банк і грошово-кредитна політика. Підручник. Київ.: Знання України. 2006.332 с.
3. Костюченко О.А. Банківське право: Підручник. 2-ге видання. Київ. Атіка. 2011.-376 с. 11. с.189.
4. Банківський сектор завдяки високій операційній ефективності отримав прибуток 24,7 млрд грн у 2022 році / НБУ. 10 лют. 2023. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/bankivskiy-sektor-zavdyaki-visokiy-oper
5. Рада з фінансової стабільності підтримала заходи із забезпечення макрофінансової стабільності та погодила проведення оцінки стійкості банків / НБУ. 08 лютого. 2023. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/rada-z finansovoyi-stabilnosti-pidtrima.
6. Воєнні рейки: як економіці дожити до перемоги URL: https://www.bbc.com/ukrainian/features-63270389
7. Гетманцев. URL: Національна рада з відновлення України від наслідків війни. URL:https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/economic recovery-and-development.pdf
8. Національний банк переходить до курсу керованої гнучкості. URL:https://bank.gov.ua/ua/news/all/nbu-vprovadjuye-kerovanu-gnuchkist obminnogo-kursu-scho-posilit-stiykist-valyutnogo-rinku-ta-ekonomiki

УДК 368:656

Піотровська К.А.
Вінницький технічний фаховий коледж

ТРАНСПОРТНЕ СТРАХУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В СИСТЕМІ ВАНТАЖНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ

Транспортна галузь є важливою складовою економіки держави та забезпечує безперервність виробничих і торговельних процесів. Вантажні перевезення виступають ключовим елементом логістичних ланцюгів, проте вони супроводжуються високим рівнем ризику, що може призводити до фінансових втрат, порушення термінів доставки та загальної нестабільності підприємств. У таких умовах транспортне страхування стає незамінним інструментом управління ризиками, забезпечуючи фінансовий захист учасників перевізного процесу та стимулюючи безпечну експлуатацію транспортних засобів [1].

Процес транспортування вантажів включає вплив численних факторів, що підвищують небезпеку: технічні несправності, людський фактор, природні умови та організаційні проблеми. До основних транспортних ризиків належать пошкодження або повна втрата вантажу, ДТП, несприятливі погодні умови, протиправні дії третіх осіб, помилки при оформленні документів та затримки доставки. Наприклад, у 2022 році в Україні за даними Державної служби статистики приблизно 12% вантажів під час перевезень зазнали пошкоджень, що спричинило збитки на суму понад 1,2 млрд грн [2]. Особливо ризикованими є перевезення швидкопсувних продуктів, хімічних речовин та будівельних матеріалів, адже будь-яка затримка або неправильне зберігання можуть спричинити значні фінансові та екологічні наслідки.

Транспортне страхування виконує кілька ключових функцій. По-перше, компенсаційна функція дозволяє підприємствам відшкодовувати збитки в разі настання страхового випадку, що зменшує ризик фінансового краху та забезпечує стабільність діяльності. По-друге, превентивна функція мотивує перевізників дотримуватися правил безпеки, підтримувати технічний стан транспортних засобів та вдосконалювати організацію перевезень. Страхові компанії, оцінюючи рівень ризику, заохочують використання сучасних технологій, таких як GPS-моніторинг вантажів, системи контролю швидкості та датчики температури для швидкопсувних продуктів, що значно знижує ймовірність пошкоджень [3].

Основні види транспортного страхування включають:

- КАСКО вантажу — комплексне страхування від усіх можливих ризиків;
- “All Risk” — покриття всіх непередбачених випадків;
- Страхування від окремих ризиків (“Named Perils”) — покриття конкретних подій, наприклад, пожежі або ДТП;

• Страхування відповідальності перевізника — відшкодування шкоди вантажовласникам і третім особам.

Особливого значення транспортне страхування набуває у міжнародних вантажних перевезеннях. Тут ризики зростають через перетин державних кордонів, відмінності в законодавстві, мовні та культурні бар'єри, а також складність логістичних маршрутів. Страхування забезпечує фінансову безпеку та підтримує безперервність логістичних ланцюгів. Наприклад, міжнародні перевізники страхують вантажі на випадок пошкоджень у портах або при митному оформленні, оскільки будь-яка затримка може призвести до значних фінансових втрат і штрафів [1].

Розвиток транспортного страхування також сприяє підвищенню страхової культури в Україні. Підприємства більш відповідально підходять до організації перевезень, впроваджують стандарти безпеки та використовують сучасні технології для контролю за вантажами. Це дозволяє мінімізувати збитки та підвищити надійність логістичних операцій [3].Важливо зазначити, що страхування також впливає на формування репутації компанії та довіру клієнтів. Надійний страховий поліс сигналізує партнеру про професійний рівень перевізника, що є особливо важливим у міжнародних контрактах.

Отже, транспортне страхування є ефективним інструментом управління ризиками в системі вантажних перевезень. Воно забезпечує фінансовий захист, мінімізує можливі втрати та стимулює дотримання стандартів безпеки, що особливо важливо для міжнародних перевезень.
Подальший розвиток транспортного страхування в Україні має бути спрямований на вдосконалення нормативно-правової бази, підвищення страхової культури та впровадження сучасних підходів до оцінки ризиків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ :

1. Жукова Ю. М., Демченко І. О. Сучасні тенденції розвитку транспортного страхування в Україні // Збірник наукових праць Державного податкового університету. — 2020. — С. 100–113. DOI: https://doi.org/10.33244/2617-5940.1-2.2020.100-113 (journals.dpu.kyiv.ua)

2. Державна служба статистики України. Аналітичні дані щодо транспортних ризиків, 2022. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/ (ukrstat.gov.ua)

3. Мельник Т. А. Страхування відповідальності власників транспортних засобів в Україні в контексті євроінтеграції та страхового менеджменту // Збірник наукових праць. — 2023. DOI: https://doi.org/10.32515/2663-1636.2023.9(42).225-235 (economics.kntu.kr.ua)

Рослий Ілля,
здобувач фахової передвищої освіти
спеціальності 072 Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок
Вінницького технічного фахового коледжу
Науковий керівник: ***Дар'я Масловата***
викладач фінансово-економічних дисциплін
Вінницького технічного фахового коледжу

НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ ЦІНОВОЇ ПОЛІТИКИ ТА ЦІНОВОЇ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА

Актуальність дослідження. Підприємства будь-якого розміру повинні звертати увагу на ціноутворення. Саме ціни є основою визначення успіхів чи поразки компанії. Управління ціноутворенням є важливим для бізнесу, оскільки воно допомагає їм збалансувати зростання компанії з позицій матеріального та вартісного розвитку. Контролюючи ціни, підприємства можуть бути впевнені, що вони отримують прибуток, водночас забезпечуючи своїх клієнтів необхідними продуктами чи послугами. Це особливо важливо для малих підприємств, які можуть не мати ресурсів для виживання, якщо вони не встановлять правильну ціну на свою продукцію. В сучасних умовах цифрова трансформація, яка впливає на всі бізнес процеси та процеси управління не може не впливати на процеси управління ціновою політикою підприємства.

Цінова політика займає одне з основних місць у політиці розвитку підприємства. Це пов'язано з тим, що цінова політика формує передумови для успішного здійснення конкурентної боротьби, збільшення споживачів, одержання прибутку, підвищення ефективності діяльності підприємства і поліпшення фінансового стану підприємства. Також важливим процесом є управління витратами, його необхідно розглядати як безперервний процес направлений на досягнення високого економічного результату діяльності підприємства.

Процес управління витратами не зводиться лише до зниження витрат, а розповсюджується на всі елементи управління. Лише завдяки ефективному управлінню витратами та цінами своєї продукції або послуг виробники зможуть забезпечити стабільно високу прибутковість за одночасного збільшення обсягу продажів

Цінова стратегія – комплекс заходів реалізованих в контексті забезпечення довгострокової конкурентоспроможності підприємства через формування стратегічної ціни, яка забезпечує підприємству можливість реалізації продукції на умовах, які є достатніми для отримання підприємством прибутку.

Цінова стратегія – це вибір можливої динаміки зміни вихідної ціни продукту в умовах ринку, що найкращим чином відповідає меті підприємства [1].

Питання ціни є важливим у процесі формування цінової стратегії, а також ціни є ключовими і у процесі вибору загальної стратегії розвитку підприємства. Класичні конкурентні стратегії також базуються на врахуванні ціни як важливого елемента. Всі ключові конкурентні стратегії М Портера [2], зокрема стратегія лідирування за витратами, стратегія диференціації та стратегія фокусування передбачають концентрацію на питаннях ціноутворення. Саме тому навіть якщо підприємство не розробляє цінову стратегію, воно здійснює розробку цінової політики як підсистеми розробки та реалізації будь-якої корпоративної стратегії розвитку підприємства.

Класичні стратегії, як продемонстровано вище, у повній мірі пов'язані з ціновою стратегією підприємства. При цьому існують варіанти цінових стратегій, які потрібно використовувати в процесі обґрунтування ціни.

Загалом розрізняють: стратегію низьких цін, стратегію високих цін та стратегію нейтральних (середніх) цін (рис..1).

Кожна стратегія має свої переваги та ризики результативного застосування. Також кожна стратегія потребує певних умов для успішної реалізації. Так, у випадку, коли на ринку маємо перевищення попиту над пропозицією низька ціна забезпечує конкурентні позиції на ринку, однак не дуже тривалий проміжок часу. Якщо підприємство фокусується виключно на низьких цінах, то може виникнути ситуація, коли споживачі будуть сумніватися в якості продукції в почнуть переключатись на більш дорогу, але більш якісну продукцію.

Узагальнюючи підходи вчених, зокрема [3], до розуміння році та завдань цінової політики доцільно вказати:

в рамках цілей щодо прибутку це може бути максимізація прибутку, досягнення цільового розміру прибутку, мінімізації чи відшкодування витрат;

в рамках цілей щодо реалізації: максимізація виручки від реалізації, збільшення частки ринку, забезпечення темпів зростання реалізації, впровадження нового товару на ринок; послідовне проходження по сегментах ринку;

в рамках цілей щодо ринкової кон'юнктури: виживання на ринку, стабілізація цін, позиціонування відносно конкурентів, захист позицій на ринку, вихід на новий ринок.

Для кожного окремого підприємства цілі стратегії ціноутворення є різними, проте загалом їх можна об'єднати в такі блоки:

- стратегія ціноутворення відображає основну мету існування підприємства на ринку;
- показує взаємозв'язок підприємства з іншими учасниками ринкових відносин;
- містить мотиви та стимули функціонування підприємства;
- є критерієм оцінки ефективності господарських рішень.

Ціна на продукцію в довготерміновому періоді безпосередньо залежить від рівня витрат на її виробництво та очікуваних фінансових результатів підприємства, тому метою управління витратами є мінімізація витрат на одиницю виробленої продукції, зменшення частки непродуктивних витрат у загальних витратах підприємства тощо.

Завдання управління витратами залежать від прийнятої стратегії розвитку підприємства на ринку та його цілей. Пошук шляхів зниження витрат та собівартості

продукції (товарів, послуг) необхідно розглядати як важливий фактор підвищення їх прибутковості та зміцнення фінансового стану підприємства, а також забезпечення стабільності їхнього розвитку в ринковому.

Рис. 1 **Цінові стратегії в загальній системі стратегій підприємства**

Важливою умовою для отримання високих результатів та ефективного функціонування суб'єктів підприємництва стає економічне обґрунтування раціонального використання усіх видів ресурсів. Саме це обґрунтовує необхідність формування єдиної системи управління витратами, перевагами якої є:

– забезпечення конкурентоспроможної продукції на основі оптимізації витрат і цін;
– присутність адекватної, оперативної, якісної інформації про собівартість окремих видів продукції (товарів, послуг);
– можливість використання гнучкого ціноутворення;
– використання об'єктивних даних для складання системи планів;
– підвищення обґрунтованості прийняття управлінських рішень та ін.

В умовах ринкової економіки, коли головною метою підприємств є прагнення до одержання максимального прибутку, зниження собівартості продукції стає головним чинником на шляху його підвищення.

Основними джерелами резерву зниження собівартості продукції є:

1. Збільшення обсягу виробництва продукції;
2. Зменшення витрат на виробництво продукції за рахунок:

– зниження матеріаломісткості продукції; – підвищення продуктивності праці;
– більш ефективного використання виробничого устаткування.

Згідно результатів аналізу виробничих витрат ПАТ «Вінницям'ясо» за економічними елементами, основним напрямком пошуку резервів є зниження матеріальних, витрат на оплату праці, відрахувань на соціальні заходи та інших витрат.

В деяких підрозділах, вирішальною умовою використання виявлених резервів зниження собівартості продукції є підвищення продуктивності праці на основі досягнень науково-технічного прогресу, а також закупівлі нового австрійського обладнання. Запровадження нової техніки, комплексної механізації та автоматизації виробничих процесів, удосконалення технології, удосконалення планування, обліку й аналізу витрат забезпечуватимуть використання наявних резервів і зниження собівартості продукції. Необхідною умовою при цьому є оперативний та внутрішньогосподарський облік витрат на виробництво, а також критичний (маржинальний) аналіз, який дозволяє спрогнозувати подальший розвиток підприємства та визначити той варіант виробничої програми, що принесе йому максимальний прибуток.

Для успішного проведення політики цін потрібно вивчати основні принципи ціноутворення, а також оподаткування, порядок віднесення витрат за собівартість продукції, принципи розподілу прибутків. Обов'язковою є знання рівнів цін, і цінової ситуації на регіональних ринках. З іншого боку, велике вплив ціни надають місце реалізації товару, відмінність господарських зв'язків та інших. Тому необхідно постійно мати інформацію про стан економіки загалом, про економічний законодавстві в найближчій перспективі, про розвиток економічних зв'язків з торговими партнерами у різних країнах.

Виробничі витрати для підприємства – найважливіший економічний показник, необхідний як для визначення цін виробленої продукції, так і для створення ефективної підприємницької політики на ринку. Завдяки ефективному управлінню витратами та

цінами своєї продукції або послуг підприємства зможуть забезпечити стабільно високу прибутковість за одночасного збільшення обсягу продажів.

Найголовнішим завданням, що стоїть перед будь-яким підприємством є безперервний моніторинг усіх чинників та ризиків, що впливають на ціну.

Аналізуючи стан ринку, купівельну спроможність споживачів, зміни у ціновій політиці конкурентів, можливі майбутні ризики при розробці цінової політики – підприємство досягне успіху. Вдала стратегія щодо цін – це збільшення обсягу загального прибутку, високий попит на продукцію і послуги та підвищення ефективності діяльності підприємства.

Процес поетапного формування ціни є першим кроком до ефективності цінової політики підприємства. Важливим етапом ціноутворення є формування завдань і цілей цінової політики, що ставить перед собою підприємство, адже вибір методу утворення цін, в першу чергу, залежить від поставлених цілей цінової політики підприємства.

Ключовим етапом ціноутворення для вітчизняних підприємств є встановлення та аналіз впливу державного регулювання щодо цінової політики. Підприємства, що зважають на даний фактор при ціноутворенні мають більш повний обсяг інформації щодо структури ціни залежно від галузі підприємства. Найголовнішим завданням, що стоїть перед будь-яким підприємством є безперервний моніторинг усіх чинників та ризиків, що впливають на ціну.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Власова Н. О. Формування ефективної цінової політики підприємств торгівлі на продовольчі товари: монографія / Власова Н. О., Безгінова Л. І., Гросул В. А., Дядюк М. А., Зубков С. О., Кушнір Т. Б., Мелушова І. Ю., 89 Мілаш І. В., Смольнякова Н. М., Сукачова С. М., Филипенко О. М., Чорна М. В.; Харк. держ. ун-т харч. та торгівлі. Х.: ХДУХТ 2020. 376 с.

2. Глушко Л.В., Савченко М.В., Шкуренко О.В. Комплексна система оцінки ефективності цінової політики агропромислового підприємства. Адаптивне управління: теорія і практика. Серія «Економіка». 2022. Випуск 14 (27). URL: https://amtp.org.ua/index.php/journal2/article/view/436.

3. Мазур О. Цінова політика як базис цінового менеджменту, Матеріали Міжнародної конференції: Інноваційний розвиток та безпека підприємств в умовах неоіндустріального суспільства. 2020. 674-678.

4. Нікітенко К.С. Трансформація підходів до змісту поняття «цінова політика. Інтелект XXI, 2020№ 2, С.177-179.

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

Струс Андрій Степанович
Національний університет «Львівська політехніка»,
аспірант за спеціальністю В2 Дизайн

ГРАФІЧНА МОВА ВОЄННОГО ПЛАКАТУ ЯК СИСТЕМА ВІЗУАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ТА ПЕРЕДАЧІ СМИСЛІВ

Воєнний плакат є одним із найбільш концентрованих проявів візуальної комунікації, у якому художні засоби підпорядковані завданню швидкої та емоційно насиченої передачі смислів. В умовах воєнних конфліктів та гуманітарних проблем плакат виконує важливу інформаційну та мобілізаційну функції, стає інструментом ідеології, формування колективної ідентичності та історичної пам'яті. Актуальність дослідження зумовлена зростанням ролі візуальних повідомлень у сучасному медіапросторі та необхідністю теоретичного осмислення механізмів, за допомогою яких графічні образи конструюють і транслюють складні смислові структури, зокрема, в умовах війни.

Воєнний плакат можна розглядати як специфічну систему візуальних знаків, у межах якої формується особлива графічна мова. Ця мова базується на поєднанні типографічних, колористичних, композиційних та образних засобів і функціонує як цілісна система формотворення, здатна кодувати і передавати ідеологічні, емоційні та культурні значення. На відміну від рекламних, політичних або соціальних плакатів, які, як правило, прагнуть інформувати або переконати, графічна мова воєнного плакату характеризується високим ступенем символізації, узагальнення та експресії, але також, часто, пропаганди, що забезпечує її ефективність у ситуаціях швидкої та емоційно насиченої комунікації.

Метою статті є аналіз графічної мови воєнного плакату та виявлення структурних елементів і принципів, що визначають організацію комунікативного образу в плакаті та його семантичне навантаження. Дослідження спрямоване на уточнення поняття графічної мови в контексті плакатного мистецтва та на розкриття взаємозв'язку між формальними художніми засобами і семантичним наповненням візуальних повідомлень.

У вітчизняній та зарубіжній науковій літературі питання графічної мови плакату розглядається через призму комунікації, семантичних механізмів і графічних засобів формування повідомлення. Комунікативні аспекти графічної мови досліджує Н. Дядюх-Богатько у праці «Комунікативний дизайн: крізь призму семантики» (2018). Авторка розглядає графічні елементи як семантичні одиниці, здатні кодувати значення та впливати на інтерпретацію повідомлення. Це підкреслює важливість семіотичного підходу у вивченні плакатних конструкцій та їхньої здатності передавати смисли через образи. У контексті воєнної візуальної комунікації дослідники А. Струс та О. Мельник розглядають специфіку плакату як засобу передачі смислів у період воєнних подій XX ст. (Струс & Мельник, 2023). Автори аналізують композиційні, колористичні й образні рішення як елементи графічної мови, які формують і естетичний і соціокультурний зміст

повідомлення, що є важливим для розуміння структури та функцій воєнного плакату. Засоби пластичної виразності сучасного плаката, композиційні підходи, що впливають на формування його візуально-комунікативних характеристик та адресності досліджує О. Гладун (2021). У роботі Ю. Сосницького сучасний український плакат розглянуто як інструмент візуальної комунікації, що формує національну ідентичність і соціальні цінності через систему символів, архетипів і композиційних рішень. На основі семіотичного, контент- та візуального аналізу показано, що використання архетипних образів і художньо-виразних засобів (типографіки, кольору, символіки) суттєво підсилює емоційний і психологічний вплив плаката на суспільну свідомість (Сосницький, 2024). У дослідженні Т. Кари Васильєвої та ін. проаналізовано еволюцію візуальних образів і комунікативних практик в Україні, що дозволило окреслити історичні трансформації візуальної мови та її зв'язок із народним мистецтвом. Визначено ключові напрямки формування сучасної візуальної комунікації, зокрема динамічність, багатофункціональність і синтез традиційних культурних форм із сучасним дизайном (Кара-Васильєва та ін., 2023). Питання семіотики графічної мови можна простежити у роботі дослідника С. Скагса, який пропонує таку концепцію графічної мови, у якій елементи виступають як знаки, спрямовані на створення смислу у свідомості глядача. Автор розглядає візуальний досвід як продукт взаємодії зі знаковими системами та пропонує семантичні профілі, функціональну матрицю та візуальну гамму як інструменти структурного аналізу візуальних засобів, що дозволяють глибше зрозуміти потенціал і роль графічних компонентів у процесі комунікації (Skaggs, 2017).

Графічна мова виступає як система засобів візуальної комунікації, яка організовує образи, символи, кольорові та композиційні рішення для ефективної передачі інформації. Для її розуміння варто виділити ключові складові – типографіку, колористику, композиційні структури та образні засоби, а також принципи їх взаємодії, які визначають спосіб кодування смислів і емоційне сприйняття повідомлення (Табл. 1). Кожна складова графічної мови виконує специфічну роль у формуванні комунікативного ефекту: типографіка визначає ритм і акценти текстової інформації, колір створює емоційний фон та асоціативні зв'язки, композиційні структури спрямовують увагу глядача і забезпечують ієрархію елементів, а образні засоби формують символічні і культурні коди. Їх взаємодія не є випадковою, а підпорядкована принципам семантичної цілісності та когнітивної доступності, що дозволяє глядачу миттєво розпізнавати ключові повідомлення та емоційні акценти плакату (Трегубов, 2025).

Важливим аспектом є контекстуальна чутливість графічної мови: одні й ті ж візуальні елементи можуть змінювати значення залежно від культурного, історичного або соціального середовища, що підкреслює необхідність врахування аудиторії при розробці плакатного повідомлення. Таким чином, графічна мова функціонує як динамічна система, здатна адаптуватися до конкретних умов сприйняття, зберігаючи при цьому структурну впорядкованість і чіткість смислового сигналу.

Особливу увагу у воєнному плакаті займає символічна функція образів, яка дозволяє поєднати складні соціокультурні та емоційні послання у компактній формі. Символи і архетипи виконують роль коротких «знакових формул», здатних миттєво викликати асоціації з історичним досвідом, колективною ідентичністю або моральними цінностями, що підсилює мобілізаційний та інформаційний ефект плакату (Сосницький, 2024).

Художньо-композиційні засоби як-от контрастність, ритм форм, експресивність та асиметрія, пропорції створюють емоційний резонанс, який підсилює ефективність передачі смислів і сприяє запам'ятовуванню ключових меседжів аудиторією.

Складова графічної мови	Функція у комунікації	Приклади у воєнному плакаті	Принцип організації / взаємодії
Типографіка	Створює ритм, акценти текстової інформації, впливає на швидкість сприйняття	Великі заголовки, контрастні шрифти, стилізовані букви	Ієрархія елементів, контраст, читабельність
Колористика	Викликає емоції, асоціації, підсилює символіку	Червоний - небезпека, синій - надія, чорний – траур, боротьба	Контраст, гармонія, символічна відповідність
Композиція	Напрям уваги, організація простору, виділення ключових елементів	Діагональні лінії для динаміки, центрування героя	Принципи балансу, фокусу, ієрархії елементів
Образні засоби / символи	Кодують соціальні, історичні, моральні значення	Герой, солдат, Мати, прапор	Використання архетипів, символізація, конденсація смислів
Принципи взаємодії	Забезпечують цілісність і ефективність комунікації	Синхронізація кольору та форми, поєднання тексту та образу	Семантична цілісність, когнітивна доступність, емоційне підсилення

Табл. 1. **Елементи графічної мови воєнного плакату та принципи їхньої організації. Розробка автора**

Для аналізу та демонстрації того, як графічна мова працює у процесі комунікації, розглянемо канонічний приклад – плакат Дж.М.Флегга «I Want You for U.S. Army» (1917), графічна мова розкривається як цілісна система взаємодії формальних і смислових елементів. Типографіка тут виконує не лише інформативну, а й директивну функцію: великі, чіткі літери з мінімальною декоративністю формують імперативний характер повідомлення. Текст не конкурує з образом, а працює як його продовження. Слово «YOU» стає візуальним акцентом, що персоналізує звернення і переводить загальний заклик у площину індивідуального сприйняття глядачем. Ця персоніфікація є дуже дієвим способом звернення у плакаті, а засоби типографіки – контраст, ієрархія масштаб посилюють дію графічної мови. Композиція плакату є акцентовано центричною. Фігура персонажа займає домінантне положення і спрямовує жест безпосередньо на глядача. Така фронтальна побудова руйнує дистанцію між зображенням і аудиторією і також створює ефект прямої комунікативної взаємодії. Простір плаката максимально очищений від другорядних деталей, що підсилює концентрацію на ключовому образі. Колористика відзначається стриманою, але стратегічно продуманою палітрою. Поєднання червоного, синього та нейтральних тонів не лише апелює до національної символіки Сполучених Штатів, а й формує чітку систему візуальних акцентів: червоний колір активує увагу та підсилює відчуття терміновості, світлий фон забезпечує читабельність і контрастність. Образні засоби реалізуються через архетипну фігуру державного представника, який уособлює авторитет і колективну волю. Персонаж функціонує як символічний медіатор між інституцією та індивідом, а його спрямований жест виступає візуальною метафорою заклику. Взаємодія складових графічної мови забезпечує не механічне поєднання формальних засобів, а створення

цілісного візуального повідомлення, де кожен елемент підпорядкований спільній комунікативній меті – мобілізації адресата, формуванню персоналізованого почуття обов'язку та спонуканню до конкретної дії (вступу до армії). Саме цей інтегративний рівень організації дозволяє розглядати воєнний плакат як модель концентрованої візуальної комунікації, в якій форма безпосередньо трансформується у дію.

Отже, аналіз плаката Дж.М.Флегга показує, що ефективність воєнної візуальної комунікації ґрунтується на синхронізації всіх складових графічної мови. Типографіка, композиція, колір і образ не існують як окремі елементи, а формують інтегровану систему, у якій кожен компонент підсилює інший. Така організація забезпечує миттєве зчитування повідомлення, емоційне залучення та чітку смислову інтерпретацію. Отже, воєнний плакат можна розглядати як модель висококонцентрованої графічної мови, де формотворення безпосередньо підпорядковане завданню мобілізації та передачі ідеологічно насичених смислів.

Наукова новизна роботи полягає у тому, що графічна мова воєнного плаката розглядається не як набір художніх прийомів, а як цілісний механізм впливу на людину. Це система, у якій форма, колір, текст і образ взаємодіють для формування повідомлення та передачі смислу. Запропонована модель структурної взаємодії складників (типографіка, колористика, композиція, образність та інтегративний комунікативний рівень) дозволяє побачити, яким чином візуальне повідомлення перетворюється на інструмент переконання і спонукання до дії. Такий підхід не обмежується описом формальних характеристик, а акцентує увагу на тому, як саме графічна мова працює у свідомості глядача, формуючи сприймання, мотивацію та рішення.

Графічна мова воєнного плаката відрізняється від інших різновидів плакатного мистецтва насамперед ступенем комунікативної концентрації та найчастіше мобілізаційною спрямованістю. Якщо рекламний чи культурно-інформаційний плакат орієнтований переважно на інформування або формування інтересу, то воєнний плакат функціонує в умовах підвищеної соціальної напруги та обмеженого часу на сприйняття. Його візуальна структура будується таким чином, щоб забезпечити миттєве зчитування повідомлення, емоційне залучення та спонукання до конкретної дії. Саме тому у воєнному плакаті посилюється роль імперативної типографіки, контрастної колористики, центричної або динамічно спрямованої композиції та архетипної образності.

Запропонована модель структурної взаємодії складників дозволяє чітко виявити ці особливості. На відміну від інших видів плакату, тут інтегративний комунікативний рівень не є другорядним, а виступає визначальним. Всі елементи підпорядковуються єдиній стратегічній меті – мобілізації та формуванню поведінкової реакції. У цьому полягає специфіка воєнної графічної мови як інструменту соціального впливу.

Водночас, запропонована модель не є обмеженою лише воєнним контекстом. Вона може бути адаптована для аналізу й проєктування інших типів плакатів – соціальних, політичних, екологічних, культурних, особливо таких, де важливо не просто інформувати, а формувати позицію чи стимулювати дію. Однак у таких випадках інтенсивність мобілізаційного компоненту може бути меншою, а взаємодія складників м'якшою або більш нюансованою. Таким чином, модель має універсальний аналітичний потенціал, але у воєнному плакаті вона проявляється у найбільш концентрованій та виразній формі.

Практичне значення роботи полягає у можливості застосування цієї моделі в реальній дизайнерській та комунікаційній практиці. Результати дослідження можуть бути використані під час створення соціальних, інформаційних і мобілізаційних матеріалів, де важливо досягти чіткого, емоційно вивіреного та етично відповідального впливу на глядача. Крім того, робота має освітню цінність. Вона пропонує зрозумілий і системний підхід до аналізу візуальних повідомлень, що може бути корисним для підготовки майбутніх дизайнерів і фахівців з візуальних комунікацій.

Висновки. У результаті дослідження встановлено, що графічна мова воєнного плаката є цілісною комунікативною системою, у якій типографіка, колористика, композиція та образні засоби функціонують не ізольовано, а у взаємозалежному синергетичному режимі. Кожен складник виконує власну функцію – інформативну, емоційну, структурну або символічну, однак ефективність візуального повідомлення визначається саме їх узгодженою взаємодією. Запропонована модель аналізу плаката дозволяє глибше осмислити механізми функціонування воєнного плаката та може слугувати методологічною основою для подальших досліджень у сфері візуальної культури, дизайну та соціальної комунікації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гладун, О. (2021). Засоби пластичної виразності сучасного плаката. Актуальні проблеми сучасного дизайну: збірник матеріалів III Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 22 квітня 2021 року (Т. 2, с. 30–33). Київ: КНУТД. https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/18094/1/APSD2021_V2_P030-033.pdf

2. Дядюх-Богатько, Н. (2018). Комунікативний дизайн: крізь призму семантики. Поліграфічні, мультимедійні та web-технології. Матеріали III Міжнародної науково-технічної конференції (17–19 жовтня 2018 р.) (с. 255). Львів: Українська академія друкарства. https://pmw.nure.ua/files/54.pdf

3. Кара-Васильєва, Т., Яковлєв, М., Чуйко, О., Шмагало, Р., & Чепелюк, О. (2023). Генеза та становлення проєктної мови візуальних образів та комунікативних практик у контексті культурно-мистецької спадщини України. Art and Design. https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/23461/1/artdes_2023_N1_P096-105.pdf

4. Сосницький, Ю. (2024). Семіотичний аналіз візуальних образів сучасного соціального українського плаката. Українські культурологічні студії, 2(15), 35–44. https://doi.org/10.17721/UCS.2024.2(15).08

5. Струс, А., & Мельник, О. (2023). Плакат як засіб комунікації у контексті воєнних подій XX ст. Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих учених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 70(2), 107–112. https://doi.org/10.24919/2308-4863/70-2-14

https://www.aphn-journal.in.ua/archive/70_2023/part_2/14.pdf

6. Трегубов, К. Ю. (2025). Семіотика друкованих матеріалів – як графіка «промовляє» через символи. Теорія та практика дизайну. Культура і мистецтво, 2(36), 406–412.

7. Skaggs, S. (2017). FireSigns: A semiotic theory for graphic design. MIT Press. https://mitpressbookstore.mit.edu/book/9780262035439

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Бєляєва Ганна Андріївна
Комунальний заклад дошкільної освіти (ясла-садок) №144
Криворізької міської ради

ІННОВАЦІЙНІ ІГРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ РАННЬОГО ВІКУ

У статті розглянуто проблему формування життєвої компетентності дітей раннього віку в умовах воєнного стану та обмеженого доступу до закладів дошкільної освіти. Обґрунтовано доцільність використання інноваційних ігрових технологій у системі соціально-педагогічного патронажу. Проаналізовано можливості цифрових освітніх ресурсів та авторських інтерактивних вправ для забезпечення безперервності освітнього процесу в родинному середовищі. Визначено педагогічні умови ефективного впровадження інноваційних ігрових технологій з урахуванням санітарних норм та вікових особливостей дітей раннього віку.
Ключові слова: *життєва компетентність, інноваційні ігрові технології, ранній вік, соціально-педагогічний патронаж, цифрові освітні ресурси, методика, інтерактивні вправи.*

Сучасна українська система дошкільної освіти функціонує в умовах суспільних трансформацій, воєнного стану та вимушеної адаптації форматів організації освітнього процесу. Значна частина дітей раннього віку не має можливості систематично відвідувати заклади дошкільної освіти, що зумовлює необхідність забезпечення безперервності їхнього розвитку в родинному середовищі. У зв'язку з цим особливо актуальною стає проблема організації системної педагогічної підтримки дітей та їхніх батьків поза межами закладу. Одним із ефективних шляхів вирішення цієї проблеми є соціально-педагогічний патронаж, який передбачає комплексну підтримку дитини педагогічними працівниками та активну взаємодію з родиною для забезпечення гармонійного розвитку дитини раннього віку.

Інноваційні ігрові технології виступають ключовим інструментом реалізації соціально-педагогічного патронажу. До них належать як модернізовані підходи до традиційних ігор, так і використання сучасних цифрових засобів, зокрема онлайн-ігор, адаптованих для дітей раннього віку. Такі технології дозволяють організувати навчальний процес цікаво та змістовно навіть поза межами закладу дошкільної освіти, сприяючи розвитку пізнавальної активності, сенсорних навичок та соціальної взаємодії, а також надають батькам методичну підтримку для ефективного супроводу дитини в домашньому середовищі. Особливу увагу слід приділяти раціональному використанню часу для онлайн-ігор**.** Згідно із Санітарним регламентом для дітей раннього віку, онлайн-технології рекомендується застосовувати не більше двох разів на тиждень, при цьому безперервна тривалість роботи з комп'ютером не повинна перевищувати 7 хвилин**.**

Дотримання цих норм забезпечує безпеку та збереження здоров'я дітей, запобігає перевтомі та перевантаженню сенсорної системи. Сучасний інтернет-простір пропонує безліч безкоштовних платформ, за допомогою яких можна створювати авторські онлайн-ігри для розвитку різних компетентностей. Серед цифрових ресурсів, що використовуються для організації інноваційних ігрових технологій, найпоширенішими є LearningApps, Wordwall та Kahoot!, які дозволяють педагогам і батькам адаптувати зміст гри відповідно до віку та індивідуальних потреб дитини. Наприклад, для формування природничо-екологічної компетентності ефективною є інтерактивна гра «Вгадай птаха» (Wordwall), у процесі якої діти закріплюють знання про птахів, формують уявлення про зимуючих птахів, розвивають спостережливість та пізнавальний інтерес до об'єктів живої природи, а також тренують зорове сприйняття, уяву та мислення. Для розвитку сенсорно-пізнавальної компетентності можна використовувати гру «Склади картинку» (LearningApps), де дитина формує цілісний образ предмета з частин, закріплює поняття «колір» та «форма», тренує увагу й логічне мислення. Для формування базових уявлень про тваринний світ та закріплення знань про диких і свійських тварин (у тому числі птахів) і їх дитинчат доцільна гра «Мама і дитинчата», що сприяє розвитку спостережливості, пізнавального інтересу та початкових навичок класифікації. Окрім авторських інтерактивних ігор, для розвитку дітей раннього віку рекомендується використовувати **освітні платформи з розвивальним та пізнавальним контентом**:

- **"Пустунчик"** – інформаційно-розважальний портал з інтерактивними іграми, аудіотекою, творчими та рукодільними завданнями, віртуальною школою.
- **"Нашим дітям"** – ресурс для дошкільнят та раннього розвитку дитини, що містить музичні альбоми, відео-презентації, мультфільми, аудіокниги та інтерактивні ігри.
- **"Левко"** – платформа для дітей і батьків з інтерактивними іграми, лічилками, загадками, казками, аудіо- та відеоматеріалами, творчими завданнями та розмальовками.
- **НУМО** – ресурс, який допомагає батькам розвивати та навчати дітей за будь-яких умов. Платформа містить прості та ефективні інструменти, розроблені експертами **ЮНІСЕФ** та **Міністерства освіти і науки України**.

Використання таких ресурсів у поєднанні з авторськими онлайн-іграми дозволяє створити цілісне освітнє середовище для дітей раннього віку, поєднуючи цифрові та предметні форми навчання і розвитку.

Інноваційні ігрові технології для дітей раннього віку в умовах сучасної дошкільної освіти є потужним засобом формування життєвої компетентності. Вони дозволяють організувати розвиток дитини не лише у закладі дошкільної освіти, а й у родинному середовищі, створюючи єдиний освітній простір. Поєднання авторських інтерактивних ігор та перевірених цифрових платформ стимулює пізнавальний інтерес, активність та емоційний розвиток дитини, водночас підтримуючи батьків у ролі активних учасників освітнього процесу.

Сучасний педагог має використовувати комплексний підхід: комбінувати традиційні ігрові методи, авторські онлайн-ігри та цифрові освітні ресурси, дотримуючись санітарних норм та вікових особливостей. Такий підхід забезпечує гармонійний розвиток дитини раннього віку, формує у неї навички спостережливості, мислення та соціальної взаємодії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Gee, J. P. (2007). What Video Games Have to Teach Us About Learning and Literacy. Palgrave Macmillan.
2. Babinski, A. (2018). Play and Learning in the Digital Age. Routledge.
3. Хасанова, Н. С. (2021). Життєві компетентності дошкільників: теорія і практика.
4. Морозова, Л. Ю. (2022). Сучасні педагогічні технології в дошкільній освіті.
5. Іваненко, С. М. (2021). Цифрові освітні ресурси в дошкільній освіті: методичні підходи. Педагогіка та психологія освіти.
6. Коваль, Ю. І. (2018). Інтерактивні технології в розвитку когнітивних процесів дошкільників. Наука і освіта
7. Шевченко, І. П. (2019). Гра як педагогічна технологія раннього розвитку. Проблеми дошкільної педагогіки.
8. ЮНІСЕФ та МОН України. (2021). Методичні рекомендації щодо використання цифрових технологій у дошкільній освіті.

Бобух Валерія Валеріївна
викладач фахового медико-фармацевтичного коледжу ПДМУ
Андрейко Світлана Станіславівна
методист фахового медико-фармацевтичного коледжу ПДМУ

МІЖДИСЦИПЛІНАРНА ІНТЕГРАЦІЯ ЯК МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ПРИНЦИП ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕДИЧНИХ СЕСТЕР

Сучасний етап розвитку медичної освіти характеризується відмовою від вузькоспеціалізованого підходу на користь формування адаптивної особистості фахівця, здатної ефективно функціонувати в умовах динамічних трансформацій галузі охорони здоров'я. Актуальність міждисциплінарної інтеграції зумовлена необхідністю подолання фрагментарності знань, оскільки, ізольоване вивчення фундаментальних дисциплін не дає цілісного розуміння професійної діяльності. В медсестринській освіті цей підхід спрямований на підвищення якості підготовки медичних сестер, забезпечуючи їм необхідні знання та навички для ефективного виконання своїх обов'язків, що особливо є актуальним нині, в умовах переходу медичної підготовки на рівень євростандартів [1, С. 172].

Проблема інтеграції не є новою для педагогіки, проте в сучасних умовах вона набуває нового змісту. Необхідність переформування існуючих підходів освітньої системи спричинила перехід традиційного викладання на інтегроване навчання із сучасним підходом до освітнього процесу, який поєднує різні дисципліни та методи навчання для створення цілісного уявлення про професію [1, С. 172].

Інтеграція як методологічний принцип виникла в педагогіці як засіб синтезу знань з різних галузей. Вона розглядається не просто як поєднання предметів, а як цілісний процес, що дозволяє виявити споріднені поняття чи явища у спільному знаннєвому полі. У науковому дискурсі інтегроване навчання визначається як спосіб інтенсифікації пізнавальної діяльності, що забезпечує перехід від запам'ятовування фактів до формування системного клінічного мислення. При реалізації завдань інтегрованого навчання інтеграція розглядається не як механічне об'єднання окремих питань з різних навчальних предметів (дисциплін), а як їх органічне взаємопроникнення [2, С. 401].

Практична реалізація міждисциплінарної інтеграції чітко простежується при вивченні ключових розділів медсестринства у внутрішній медицині. Зокрема, через призму медсестринського процесу, що вимагає системного аналізу стану пацієнта, це знаходить своє відображення у наступних аспектах:

- при виявленні проблем пацієнта з системним червоним вовчаком чи ревматичною хворобою студент інтегрує знання з анатомії, фізіології та патології для оцінки ступеня ураження органів;

- вирішення проблем пацієнтів із захворюваннями системи крові (анемії, лейкози) неможливе без інтеграції з медичною хімією та лабораторною діагностикою. Студент не просто бачить цифри в гемограмі, а розуміє їхній клінічний зміст для планування догляду;
- алгоритми допомоги при невідкладних станах (анафілактичний шок, набряк Квінке) базуються на миттєвому поєднанні знань із фармакології (розрахунок доз та побічна дія ліків) та основ медсестринства (техніка маніпуляцій).

Застосування інтегрованої моделі дозволяє студентам бачити зв'язки між теоретичними модулями та практичною діяльністю. Ключову роль у цьому процесі відіграє викладач як модератор міждисциплінарних зв’язків, який спрямовує студента на пошук відповідей за межами однієї теми. Це сприяє розвитку професійної автономії, коли майбутня медична сестра стає не просто виконавцем маніпуляцій, а суб'єктом, здатним аналізувати стан пацієнта та приймати обґрунтовані рішення на основі доказової медицини.

Таким чином, інтегроване навчання у медичному коледжі є стратегічним інструментом формування професійної компетентності. Саме міждисциплінарний підхід дозволяє перетворити розрізнені знання на цілісну систему, забезпечуючи підготовку конкурентоспроможного фахівця, готового до роботи в складних умовах сучасної практичної медицини.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Зволяк Н. А., Лінєвич К. А. Система інтегрованого навчання в медсестринській освіті. Інноваційні тенденції сьогодення в сфері природничих, гуманітарних та точних наук : матеріали V Міжнар. наук. конф., м. Івано-Франківськ, 13 верес. 2024 р. / «UKRLOGOS Group». Вінниця, 2024. С. 172–175. URL: https://archives.mcnd.org.ua/index.php/ conference-proceeding/article/view/174 (дата звернення: 16.02.2026).

2. Никитюк С. В., Кошелєва Н. В. Інтегроване навчання як засіб формування конкурентоспроможних медичних фахівців. Розвиток природничих наук як основа новітніх досягнень у медицині : тези доп. III наук.-практ. інтернет-конф., м. Чернівці, 21 черв. 2023 р. / БДМУ. Чернівці, 2023. С. 400–403. URL: https://dspace.bsmu.edu.ua/bitstream/123456789/24336/1/Nykytiuk%20S.V.%2C%20Kosheleva%20N.V._400-403.pdf (дата звернення: 16.02.2026).

Герецун Галина Михайлівна
кандидат технічних наук
вчитель хімії і біології
Чернівецький філософсько-правовий ліцей №2

ПРОБЛЕМНО-ДОСЛІДНИЦЬКИЙ ПІДХІД ДЛЯ ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН

Сучасний етап розвитку освіти характеризується переважанням компетентнісної моделі навчання, що орієнтує освітній процес на формування здатності учнів застосовувати знання у практичних ситуаціях. Особливої актуальності це набуває під час вивчення природничих дисциплін, оскільки вони безпосередньо пов'язані з пізнанням природних закономірностей та їх практичним застосуванням.

Проблемно-дослідницький підхід поєднує ідеї проблемного навчання та дослідницької діяльності учнів. Проблемне навчання передбачає створення педагогом інтелектуальних труднощів (проблемних ситуацій), що стимулюють пізнавальну активність і самостійний пошук рішень. Дослідницький компонент орієнтує учнів на виконання навчальних досліджень, які моделюють етапи наукового пізнання: спостереження, висування гіпотези, експеримент, аналіз результатів та формулювання висновків [1].

Науковці зазначають, що дослідницька діяльність сприяє розвитку самостійності мислення, формуванню наукового світогляду та навичок роботи з інформацією [4]. Водночас проблемне навчання активізує інтелектуальну діяльність учнів і формує вміння знаходити причинно-наслідкові зв'язки [2]. Тому інтеграція проблемного та дослідницького підходів створює умови для активної пізнавальної діяльності учнів і формування ключових компетентностей.

Проблемно-дослідницький підхід передбачає організацію навчання як процесу пошуку та відкриття знань. Його реалізація здійснюється через такі етапи:

Постановка проблеми – створення ситуації пізнавальної суперечності або практичного завдання.

Формулювання гіпотези – висування припущень щодо розв'язання проблеми.

Дослідницька діяльність – проведення експериментів, спостережень, вимірювань або моделювання.

Аналіз результатів – обробка отриманих даних, встановлення закономірностей.

Формулювання висновків – узагальнення результатів та їх пояснення.

Рефлексія – оцінювання процесу та результатів діяльності.

Застосування такого алгоритму навчання забезпечує включення учнів у діяльність, максимально наближену до наукового пізнання, та сприяє глибшому засвоєнню знань. У процесі вивчення природничих дисциплін цей підхід дозволяє інтегрувати теоретичні

знання з практичною діяльністю, формує інтерес до досліджень та сприяє розвитку екологічного мислення.

Ефективне впровадження проблемно-дослідницького підходу можливе через використання таких методів:

- проблемні питання та ситуаційні завдання;
- навчальні дослідження та міні-проєкти;
- лабораторні експерименти дослідницького типу;
- польові спостереження;
- кейс-метод;
- STEM-орієнтовані завдання;
- моделювання природних процесів.

Застосування дослідницьких лабораторних робіт, проєктні діяльності та кейс-технологій сприяє розвитку дослідницьких умінь і здатності організовувати дослідницьку діяльність [3].

Форми організації роботи в межах проблемно-дослідницького підходу передбачають різноманітні види спільної та практично орієнтованої діяльності учнів. До них належать групові дослідження, що сприяють розвитку співпраці та навичок командної роботи; навчальні проєкти, які формують уміння планувати та реалізовувати дослідницьку діяльність; польові практикуми, що забезпечують безпосереднє спостереження природних об'єктів і явищ; інтегровані уроки, які поєднують знання з різних природничих дисциплін; наукові міні-конференції, під час яких учні презентують результати власних досліджень; екологічні акції та спостереження, спрямовані на формування екологічної свідомості. Такі форми діяльності сприяють розвитку дослідницьких умінь і формуванню відповідальності за результати виконаної роботи.

Використання проблемно-дослідницького підходу забезпечує: підвищення мотивації до навчання; формування дослідницьких умінь; розвиток творчого мислення; практичну спрямованість знань; підготовку учнів до реального життя та професійної діяльності.

Приклади реалізації проблемно-дослідницького підходу у навчанні природничих дисциплін охоплюють різні види навчально-дослідницької діяльності учнів. Під час вивчення біології учні можуть досліджувати вплив факторів середовища на ріст рослин, а також визначати біоіндикатори стану довкілля, що сприяє формуванню екологічного мислення та навичок спостереження. У процесі вивчення хімії доцільно організовувати визначення кислотності побутових розчинів і дослідження якості питної води, що дозволяє учням застосовувати хімічні знання у повсякденному житті. На уроках фізики ефективними є дослідження залежності швидкості випаровування від температури та створення моделей енергозбереження, які допомагають зрозуміти фізичні процеси та їх практичне значення. У межах географії та екології учні можуть аналізувати локальні екологічні проблеми та здійснювати моніторинг стану повітря або води у своїй місцевості, що формує відповідальне ставлення до довкілля та розвиває громадянську свідомість.

Проблемно-дослідницький підхід є ефективним дидактичним інструментом формування ключових компетентностей учнів у процесі вивчення природничих дисциплін. Його застосування активізує пізнавальну діяльність, розвиває критичне

мислення, формує дослідницькі вміння та сприяє усвідомленню практичної значущості природничих знань. Використання цього підходу відповідає сучасним освітнім вимогам та сприяє підготовці учнів до успішної діяльності у науково-технологічному та екологічному середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бойко А. М. Компетентнісний підхід у викладанні природничих наук у закладах загальної середньої освіти. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2021. № 3. С. 112–120.
2. Бровко С. Розвиток дослідницького інтересу учнів на уроках біології. Рідна школа. 2008. № 7–8. С. 54–56.
3. Коваленко О. В. Формування дослідницьких умінь учнів у процесі вивчення природничих дисциплін. Біологія і хімія в рідній школі. 2022. №4. С. 8–13.
4. Ляшенко О. І. Сучасні підходи до навчання природничих наук в умовах компетентнісної освіти. Проблеми сучасного підручника. 2020. Вип. 25. С. 98–107.

Грибик Тарас Тарасович
аспірант кафедри Педагогіки та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»
Науковий керівник: ***Ієвлєв Олександр Миколайович***
д.пед.н., доцент, професор
кафедри Педагогіки та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»

МІКРОКОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК СТРУКТУРНА ОСНОВА МІКРОМОДУЛЬНОЇ МОДЕЛІ ПІДГОТОВКИ ФАХОВИХ МОЛОДШИХ БАКАЛАВРІВ З ІНЖЕНЕРІЇ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Сучасна підготовка фахових молодших бакалаврів з інженерії програмного забезпечення відбувається в умовах докорінної трансформації як самої ІТ-галузі, так і освітнього середовища. Інженер-програміст більше не працює виключно з алгоритмами й мовами програмування у класичному розумінні. Його професійна діяльність дедалі частіше пов'язана з використанням систем автоматизованого тестування, хмарних сервісів, DevOps-інфраструктури, аналітики даних та інструментів штучного інтелекту [1]. Відповідно змінюється і вимога до освітнього процесу: він має бути гнучким, адаптивним, технологічно актуальним і водночас гуманістично орієнтованим.

Мікромодульне навчання в підготовці фахових молодших бакалаврів з інженерії програмного забезпечення постає як відповідь на необхідність структурованого, адаптивного й технологічно релевантного освітнього процесу. Галузь інженерії програмного забезпечення характеризується високою динамікою інструментів, мов програмування, архітектурних підходів і методологій розроблення, що потребує швидкого оновлення змісту навчання та поетапного засвоєння складних професійних дій.

Мікромодульна організація дозволяє декомпозувати навчальний матеріал на логічно завершені блоки, кожен з яких має чітко визначену мету, практичний результат і механізм рефлексії [2]. Такий підхід забезпечує зниження когнітивного навантаження, підвищення керованості освітнього процесу та можливість інтеграції сучасних цифрових і ШІ-інструментів у структуру навчання.

У цьому контексті мікрокомпетентності виступають змістовою основою мікромодульного навчання. Замість формування компетентності як цілісної, але складної для вимірювання структури, освітній процес вибудовується навколо невеликих функціонально завершених одиниць – мікрокомпетентностей. Кожен мікромодуль орієнтований на формування конкретної мікрокомпетентності – мінімальної функціонально завершеної здатності виконувати професійну дію в окресленому

контексті (наприклад, налаштувати автоматизоване тестування, інтерпретувати результат ML-моделі або критично оцінити згенерований код). Сукупність таких мікрокомпетентностей поступово інтегрується у ширші професійні компетентності, передбачені освітньо-професійною програмою. Таким чином, мікромодульна модель не фрагментує зміст навчання, а забезпечує його системну поетапну структуризацію, у межах якої кожен навчальний епізод стає логічною ланкою формування професійної готовності майбутнього інженера програмного забезпечення [3].

Мікрокомпетентність можна визначити як структурний компонент професійної компетентності, що:

– має чітко окреслений контекст застосування;
– формується в межах короткого навчального циклу;
– передбачає конкретний вимірюваний результат;
– інтегрує когнітивний, діяльнісний і рефлексивний компоненти.

Сукупність мікрокомпетентностей формує загальну чи спеціальну професійну здатність, що конкретизується у відповідних компетентностях освітньо-професійної програми та реалізується через систему взаємопов'язаних мікрокомпетентностей, кожна з яких відображає окремий аспект професійної діяльності.

Декомпозиція компетентностей на мікрокомпетентності підвищує керованість і прозорість освітнього процесу та узгоджується з принципами мікромодульної організації навчання. Кожна мікрокомпетентність визначається як досяжний результат окремого навчального епізоду, що створює підґрунтя для об'єктивної діагностики сформованості професійних умінь.

До прикладу декомпозиції професійної компетентності візьмемо спеціальну компетентність, яка формується під час навчання фахових молодших бакалаврів за спеціальністю "Інженерія програмного забезпечення": "Здатність використовувати інструменти штучного інтелекту для для пошуку, оброблення, аналізу й візуалізації даних, а також автоматизації розроблення, тестування, налагодження та супроводу програмного забезпечення" [4]. Компетентність може бути операціоналізована через такі мікрокомпетентності:

– МК1.1. Добирає ШІ-інструменти для розв'язання інженерних завдань і обґрунтовує критерії вибору.

– МК1.2. Використовує ШІ-асистентів (Copilot, ChatGPT) для автоматизації програмування та тестування.

– МК1.3. Застосовує алгоритми машинного навчання (Scikit-learn, TensorFlow) для аналізу, оброблення та візуалізації даних.

– МК1.4. Використовує ШІ для налагодження, оптимізації та оцінювання якості програмного коду.

– МК1.5. Інтегрує ШІ-засоби у командні проєкти та документує результати розроблення.

На основі кожної з цих мікрокомпетентностей викладач може проєктувати відповідний мікромодуль — мікролекцію, мікропрактикум або їх поєднання, спрямовані на формування конкретної професійної дії. Така структуризація забезпечує поетапне засвоєння складної компетентності через досяжні навчальні результати. Сформованість усіх визначених

мікрокомпетентностей дає підстави констатувати засвоєння здобувачем освіти конкретної професійної компетентності, тоді як її часткова або повна несформованість дозволяє обґрунтовано визначити прогалини та скоригувати освітній процес.

Упровадження мікрокомпетентнісного підходу в мікромодульній моделі підготовки фахових молодших бакалаврів з інженерії програмного забезпечення забезпечує перехід від декларативного формулювання професійних компетентностей до їх операціоналізованої, вимірюваної структури. Таким чином, мікрокомпетентності виконують функцію структурних елементів професійної компетентності, забезпечуючи її поетапне та цілісне формування в умовах цифрової трансформації освіти [5].

Їх системне впровадження створює підґрунтя для прозорої діагностики результатів навчання і розвитку професійної автономності майбутніх інженерів програмного забезпечення.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробленням системи оцінювання мікрокомпетентностей та емпіричною перевіркою їх впливу на загальний рівень засвоєння професійної компетентності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Joint Task Force on Computing Curricula. Software Engineering 2014: Curriculum guidelines for undergraduate degree programs in software engineering. IEEE Computer Society. Association for Computing Machinery. 2014.

2. Литвинова С. Г. Мікронавчання ІК-технологій педагогів в умовах онлайнового марафону як парадигма цифрової трансформації освіти. Вісник НАНП України. 3(1), С.1–6. 2021

3. Coursera. Micro-credentials impact report 2024. 2024. URL: https://www.coursera.org/enterprise/resources/ebooks/micro-credentials-report-2024

4. Про затвердження стандарту фахової передвищої освіти зі спеціальності 121 Інженерія програмного забезпечення галузі знань 12 Інформаційні технології освітньо-професійного ступеня «фаховий молодший бакалавр», Наказ Міністерства освіти і науки України від 21 вересня 2021 р. № 1006. 2021.

5. Lopez-Fernandez A., Divina F., Gomez-Vela F. A., García-Torres M. Data mining for enhancing learning and assessment to a microcompetence-based methodology in higher education // IEEE Revista Iberoamericana de Tecnologias del Aprendizaje. 2025. Vol. 20. P. 22–31. DOI: 10.1109/RITA.2025.3532879.

Доброчинська Н.Г.
вчитель початкових класів
ЗЗСО «Володимирська гімназія №1
Володимирської міської ради»
м. Володимир, Волинська область, Україна

ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЯК УМОВА УСПІШНОГО НАВЧАННЯ ТА СОЦІАЛІЗАЦІЇ

Сучасна початкова освіта орієнтується не лише на засвоєння знань, а й на гармонійний розвиток особистості дитини. В умовах суспільних змін, інформаційного перевантаження та підвищених емоційних навантажень особливої актуальності набуває розвиток емоційного інтелекту молодших школярів.

Згідно з концептуальними засадами реформування освіти, визначеними Міністерство освіти і науки України, школа має формувати життєві компетентності, серед яких важливе місце посідає здатність усвідомлювати власні емоції, керувати ними та ефективно взаємодіяти з іншими.

Сутність емоційного інтелекту в молодшому шкільному віці.

Емоційний інтелект — це здатність людини розпізнавати, розуміти та регулювати власні емоції, а також сприймати емоційні стани інших людей. У молодшому шкільному віці він проявляється через:

- уміння називати та розрізняти емоції;
- здатність співпереживати;
- контроль імпульсивної поведінки;
- розвиток навичок спілкування;
- конструктивне розв’язання конфліктів.

Саме у початковій школі закладаються базові моделі емоційної поведінки, які впливають на подальшу соціалізацію дитини.

Значення розвитку емоційного інтелекту для навчання.

Дослідження міжнародних освітніх програм, зокрема Організація економічного співробітництва та розвитку (OECD), доводять, що соціально-емоційні навички безпосередньо пов’язані з академічною успішністю.

Учні з розвиненим емоційним інтелектом:

- краще концентрують увагу;
- ефективніше співпрацюють у групі;
- легше долають труднощі;
- демонструють вищу навчальну мотивацію;
- мають нижчий рівень шкільної тривожності.

Крім того, емоційна компетентність сприяє формуванню психологічної стійкості та позитивної самооцінки.

Роль учителя у формуванні емоційної компетентності.

Учитель початкових класів є ключовим провідником емоційного розвитку дитини. Саме він створює атмосферу довіри, підтримки та прийняття. Педагогічна діяльність у цьому напрямі передбачає:

- моделювання емоційно грамотної поведінки;
- підтримку відкритого вираження почуттів;
- формування навичок саморегуляції;
- організацію безпечної взаємодії між учнями;
- попередження булінгу та конфліктів.

Емоційно чутливе навчальне середовище сприяє психологічному благополуччю дітей та підвищує ефективність освітнього процесу.

Практичні методи розвитку емоційного інтелекту.

У практиці початкової школи ефективними є такі педагогічні підходи:

1. Щоденні емоційні ритуали «коло настрою»;
- короткі рефлексійні вправи;
- емоційні щоденники.
2. Соціально-рольові вправи:
- моделювання життєвих ситуацій;
- обговорення моральних дилем;
- рольові ігри.
3. Методи саморегуляції:
- дихальні вправи;
- рухові паузи;
- техніки заспокоєння.
4. Творче самовираження:
- малювання емоцій;
- складання історій;
- арт-терапевтичні елементи.

Важливою є також співпраця з батьками, які мають підтримувати розвиток емоційної культури дитини вдома.

Міжнародний досвід соціально-емоційного навчання.

У багатьох країнах соціально-емоційне навчання є обов'язковим компонентом освітніх програм. За рекомендаціями ЮНІСЕФ (UNICEF), розвиток емоційних навичок має інтегруватися у щоденну навчальну діяльність, а не обмежуватися окремими заняттями. Такий підхід забезпечує системність та сталість результатів.

Висновки. Формування емоційного інтелекту в початковій школі є необхідною умовою повноцінного розвитку дитини та її успішної соціалізації. Емоційно компетентні учні демонструють вищий рівень навчальної мотивації, психологічної стійкості та комунікативної культури.

Ефективність цього процесу залежить від створення емоційно безпечного освітнього середовища, професійної готовності педагогів та системності педагогічних впливів. Інтеграція соціально-емоційного навчання в освітній процес початкової школи сприяє формуванню гармонійної, впевненої та адаптивної особистості.

Дячишин О.Р.
Володимир – Волинський фаховий коледж

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСВІТНЬО-НАУКОВОГО ПРОСТОРУ ВОЛОДИМИР-ВОЛИНСЬКОГО ФАХОВОГО КОЛЕДЖУ В КОНТЕКСТІ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ТЕХНОЛОГІЧНИХ ІННОВАЦІЙ

Сучасний етап розвитку системи фахової передвищої освіти в Україні характеризується трансформаційними змінами в парадигмі підготовки технічних фахівців. Ці зміни обумовлені як глобальними викликами у сфері енергетичної безпеки, так і локальними потребами регіонального ринку праці Волинського регіону. Коледжі, які традиційно займали проміжне місце між професійно-технічними училищами та університетами, зіткнулися із необхідністю переосмислення своєї місії. Вони перетворюються із установ, що переважно передавали академічні знання, на провідні центри трансферу технологій та розвитку прикладних компетенцій. Для Володимир-Волинського фахового коледжу, зважаючи на його історичні особливості та регіональні специфіки, стратегічним напрямом розвитку стає формування потужного освітньо-наукового кластера у сфері енергетики. Цей кластер має інтегрувати сучасні досягнення у галузях електротехніки, автоматизації та відновлювальних джерел енергії з нагальними потребами агропромислового комплексу регіону.

Ефективне оновлення освітнього процесу в умовах діяльності коледжів вимагає кардинального перегляду підходів до розробки навчальних планів і змісту дисциплін. Ключовим фактором у цьому процесі є акцент на використанні конкретних технологічних платформ провідних світових та вітчизняних виробників. Якщо раніше навчання зосереджувалося переважно на засвоєнні загальних фізичних принципів, то сучасна концепція освіти орієнтується на практичне занурення студентів у середовище реального обладнання вже на початкових етапах навчання. Це передбачає, що вивчення електротехніки має здійснюватися на базі передових технологій з використанням сучасних рішень у галузі захисту та комутації, які пропонують такі виробники, як Hager, DigiTOP, NOVATEK-ELECTRO, ZUBR, CHINT чи SICAME, замість застарілого обладнання попередніх десятиліть. Така інтеграція сприяє усуненню традиційного розриву між теорією і практикою, завдяки чому випускники коледжу зможуть адаптуватися до вимог виробництва без необхідності додаткового навчання на робочих місцях. Запровадження сертифікованих курсів від провідних виробників технічного обладнання в межах освітнього процесу дозволить студентам не лише здобувати дипломи фахового молодшого бакалавра, але й отримувати підтверджену кваліфікацію монтажника або налагоджувальника певного типу обладнання. Це значно підвищить рівень їхньої конкурентоздатності на сучасному ринку праці.

Наукова складова діяльності коледжу заслуговує на особливу увагу, адже в умовах закладу фахової передвищої освіти вона має свою специфіку, яка відрізняється від університетської академічної науки. Основним напрямком досліджень у коледжі виступає прикладна інженерія, спрямована на вирішення практичних технічних проблем регіону. У сфері енергетики це передбачає впровадження проєктно- орієнтованого навчання, де результатом наукової діяльності студента стає не просто реферат чи теоретична стаття, а цілком реальний прототип пристрою, схема модернізації існуючих установок або проведення енергоаудиту конкретного об'єкта. Організація лабораторії енергоефективності на базі коледжу дозволить студентам досліджувати режими функціонування електромереж, аналізувати якість електроенергії, визначати джерела втрат та створювати рекомендації для їх усунення. Такий підхід сприяє розвитку аналітичного мислення у майбутніх фахівців, допомагаючи їм комплексно підходити до проблем, враховуючи не тільки технічні, але й економічні аспекти енергетичної галузі. Додатково важливим напрямком роботи є інтеграція енергетики та агроінженерії, що має особливе значення для Волинського регіону. Сучасне сільське господарство швидкими темпами перетворюється в інноваційну сферу, де використовується високотехнологічне обладнання з широким застосуванням електроніки та автоматизації. Тому освітній процес коледжу варто спрямовувати на підготовку спеціалістів у сфері агротроніки- напряму, що об'єднує знання з механіки, систем автоматичного контролю, сенсорних пристроїв, контролерів та електроприводів. Важливо створювати навчально-дослідні полігони, які забезпечать можливість для студентів опановувати монтаж і обслуговування електрообладнання у максимально реалістичних умовах. Крім того, співпраця із партнерськими компаніями у створенні таких полігонів для роботи із лінійною арматурою чи самоутримними ізольованими проводами дозволяє трансформувати територію коледжу на унікальний навчально- тренувальний майданчик, аналогів якому не буде у всьому регіоні.

Процеси цифровізації освітнього контексту в сфері енергетики значно перевищують рівень базового застосування комп'ютерної техніки у навчальних аудиторіях. Вони включають інтеграцію систем автоматизованого проєктування (CAD) і моделювання електричних процесів, які стають невід'ємною складовою професійної підготовки майбутніх спеціалістів. Сучасний фахівець в галузі енергетики повинен володіти навичками, необхідними не лише для монтажу електротехнічних систем, але також для їх проектування, розрахунку навантажень, підбору компонентів та складання точної технічної документації. Застосування програмного забезпечення для симуляції функціонування електросхем дозволяє студентам проводити експерименти, моделювати аварійні ситуації та оптимізувати рішення без ризику пошкодження дороговартісного обладнання. Крім того, такі технології сприяють впровадженню дистанційного формату навчання і створенню віртуальних лабораторій, забезпечуючи гнучкість і доступність освітнього процесу. Соціальна місія коледжу в межах нової концепції передбачає його трансформацію в центр розповсюдження знань і технологій для місцевої громади. Освітній заклад має виконувати роль платформи, на якій мешканці громади, представники об'єднань співвласників багатоквартирних будинків (ОСББ) і малого бізнесу можуть отримувати компетентні консультації щодо питань енергозбереження,

вибору електрообладнання та безпечної експлуатації електромереж. Організація курсів підвищення кваліфікації для дорослих, проведення практичних занять із встановлення сучасних систем захисту й автоматики, а також надання послуг з енергоаудиту будівель інтегрує коледж у життєдіяльність громади, зміцнює його позиції як авторитетного навчального центру та створює альтернативні джерела фінансування. Реалізація дуальної форми здобуття освіти є важливим механізмом утворення стійкого партнерства між коледжем і роботодавцями. Ця форма організації освітнього процесу передбачає не лише проходження практики, але й опанування значної частини навчальної програми безпосередньо на робочих місцях під керівництвом наставників. Для енергетичних спеціальностей це має особливе значення, оскільки студенти отримують можливість ознайомитися з реальними характеристиками електромереж, діяльністю диспетчерських служб і експлуатацією обладнання в умовах різноманітних кліматичних чинників. Партнерство із провідними регіональними енергетичними та аграрними підприємствами сприяє адаптації навчальних програм відповідно до актуальних потреб, забезпечуючи випускникам високу конкурентоздатність на ринку праці та мінімізуючи термін їхньої адаптації на перших робочих позиціях. Впровадження інноваційних педагогічних технологій, таких як проблемно-орієнтоване навчання і кейс-методи, спрямоване на акцентування уваги студентів на активному пошуку рішень замість пасивного засвоєння інформації. У такій парадигмі освітнього процесу викладач виконує роль модератора, координатора і наставника, який сприяє критичному осмисленню технічної інформації студентами та її цілеспрямованому використанню в практичній діяльності. Запрошення до викладання спеціалістів-практиків із виробничих сфер, організація бінарних занять, де теоретичні аспекти розкриває педагог, а практичні — інженер активного підприємства, значно підвищують мотивацію студентів до навчання та рівень довіри до отримуваних знань.

Таким чином, концепція розвитку науки та освіти у Володимир-Волинському фаховому коледжі базується на створенні цілісної екосистеми, де тісно переплітаються академічна база, передові технології провідних виробників, практичний досвід регіональних підприємств та інноваційні методики навчання. Це дозволить сформувати нову генерацію технічних фахівців- мобільних, креативних, здатних до постійного самовдосконалення, які стануть драйверами технологічного розвитку Волині та забезпечать енергетичну незалежність і стабільність нашої держави у майбутньому. Такий підхід перетворює коледж з освітнього закладу локального значення на потужний регіональний центр компетенцій, здатний реагувати на виклики часу та формувати повістку дня у сфері фахової передвищої освіти.

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

Регуш О.П.
практичний психолог
категорія вища
Борщівський агротехнічний фаховий коледж
м.Борщів

ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ: ТРАНСФОРМАЦІЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ НАУКИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Психологічна наука відіграє ключову роль у формуванні сучасного освітнього процесу в коледжах, оскільки вона забезпечує глибоке розуміння особистісного розвитку студентів, їхніх мотиваційних чинників, індивідуальних особливостей навчання, стилів мислення та соціальної адаптації. Застосування психологічних знань у навчальному процесі дозволяє педагогам створювати середовище, яке підтримує активне залучення студентів, підвищує їхню навчальну мотивацію та стимулює самостійне здобуття знань. Така інтеграція сприяє розвитку критичного мислення, аналітичних та креативних здібностей, формує соціально-емоційні компетенції, необхідні для ефективної взаємодії в колективі та майбутньої професійної діяльності [1].

Крім того, психологія допомагає враховувати індивідуальні потреби студентів, визначати оптимальні стратегії навчання та організовувати підтримку для тих, хто стикається зі складнощами адаптації або підвищеними навчальними навантаженнями. Застосування сучасних психолого-педагогічних технологій дозволяє коледжам формувати не лише академічні знання, а й особистісні компетентності, необхідні для самореалізації та соціальної адаптації у складному і швидкозмінному світі. Таким чином, психологічна наука виступає не лише теоретичною основою, а й практичним інструментом для забезпечення комплексного розвитку студентів і підготовки їх до професійних та соціальних викликів сучасності [2].

Трансформація психологічної науки в освітньому процесі коледжу проявляється через використання сучасних методів навчання, інтерактивних технологій, психологічного супроводу студентів, а також програм розвитку особистості та саморегуляції. Дослідження показують, що врахування когнітивних, емоційних та соціальних характеристик студентів підвищує ефективність засвоєння матеріалу та формує мотивацію до навчання. У практичній діяльності педагогів коледжу застосовуються методи когнітивної, поведінкової та соціальної психології для розвитку самостійності, відповідальності та вміння працювати в команді [3].

Особливу увагу в навчальному процесі приділяють формуванню соціально-емоційних навичок студентів, включаючи самоконтроль, уміння співпрацювати,

проявляти емпатію, конструктивно вирішувати конфлікти та управляти стресом. Психологічна наука надає педагогам інструменти для оцінки та розвитку цих компетенцій через тренінги, групові вправи, інтерактивні завдання та індивідуальні консультації. Це сприяє створенню середовища, в якому кожен студент може максимально реалізувати свій потенціал та підготуватися до професійної діяльності.

Сучасна трансформація психологічної науки в освітньому процесі коледжу також передбачає використання цифрових технологій: онлайн-платформ, інтерактивних додатків, навчальних симуляцій та адаптивних програм. Це дозволяє враховувати індивідуальні потреби студентів, підвищує мотивацію до навчання та забезпечує психологічну підтримку в умовах дистанційного чи змішаного навчання. Завдяки цьому студенти отримують можливість ефективно засвоювати матеріал, одночасно розвиваючи емоційний інтелект і навички самоконтролю [4].

Співпраця психологів, викладачів та студентів є ключовим чинником успішної інтеграції психології у навчальний процес коледжу, оскільки вона забезпечує комплексний підхід до розвитку особистості та формування професійної компетентності. Завдяки цій взаємодії можна створювати системні адаптаційні програми для першокурсників, які допомагають студентам швидше звикнути до нового навчального середовища, розуміти вимоги навчальної програми та знаходити ефективні стратегії самостійного навчання. Крім того, спільна робота фахівців дозволяє проводити систематичні профілактичні заходи щодо зниження стресу, запобігання емоційному вигоранню, розвитку стійкості до психологічних навантажень та покращення загального емоційного стану студентів.

Інтеграція психологічної науки у практику навчального процесу сприяє не лише академічній успішності студентів, а й їхній соціальній адаптації, розвитку відповідальності та самостійності, формуванню навичок командної роботи, вирішення конфліктів та конструктивної взаємодії з однолітками. Психологи спільно з викладачами можуть організовувати тренінги, групові вправи, індивідуальні консультації та воркшопи, що допомагають студентам не лише розпізнавати власні емоції, керувати поведінкою у складних ситуаціях і розвивати критичне мислення, а й формувати стратегії саморегуляції та ефективного вирішення проблем. Наприклад, у рамках тренінгів студенти можуть практикувати техніки усвідомленого дихання, релаксації та самоспостереження для зниження рівня стресу під час навчальних навантажень або підготовки до іспитів. Групові вправи сприяють розвитку комунікативних навичок, командної взаємодії, здатності до конструктивного вирішення конфліктів та розвитку емпатії, що є важливими для соціальної адаптації в колективі [5].

Індивідуальні консультації дозволяють студентам отримати персоналізовану підтримку у визначенні сильних сторін, роботи з мотивацією, подоланні тривожності або навчальної демотивації, а воркшопи можуть включати моделювання реальних професійних ситуацій, що дозволяє студентам практикувати прийняття рішень, управління емоціями та планування дій у складних умовах. Такий системний підхід не лише підтримує психологічне здоров'я студентів, а й підвищує їхню готовність до професійної діяльності, допомагає формувати гнучкість мислення та адаптивність у професійному середовищі.

Водночас регулярна робота з психологами дозволяє студентам усвідомлювати власні емоційні та поведінкові реакції, відпрацьовувати навички самоконтролю і прийняття відповідальних рішень, що є ключовими компетенціями для майбутніх фахівців. Це сприяє підвищенню їхньої самостійності, розвитку критичного аналізу інформації та ефективної взаємодії з колегами, а також формує стійкість до стресових ситуацій, що виникають у професійній діяльності та соціальному житті [6].

Таким чином, тісна співпраця психологів, викладачів та студентів створює безпечне, підтримуюче і мотивуюче навчальне середовище, яке дозволяє кожному студенту максимально реалізувати свій потенціал, підвищує ефективність освітнього процесу та формує майбутніх фахівців, готових до професійних викликів і соціальної відповідальності.

Таким чином, трансформація психологічної науки в освітньому процесі коледжу сприяє поєднанню теоретичних знань із практичними навичками, підвищує ефективність навчання та розвитку студентів. Вона формує сучасну освітню систему, орієнтовану на комплексний розвиток особистості, розвиток критичного мислення, соціально-емоційних компетенцій та професійної готовності. Це дозволяє студентам не лише успішно засвоювати навчальний матеріал, а й розвиватися як самостійні та соціально відповідальні особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Вікіпедія. Психологія навчання і розвитку. – Електронна енциклопедія (оновлено 2023). – https://uk.wikipedia.org/wiki/Психологія_навчання_і_розвитку
2. Державна служба якості освіти України. Аналітика щодо психологічного супроводу у закладах фахової передвищої освіти. – 2023. – https://www.dsq.gov.ua
3. Інститут професійної освіти НАПН України. Психолого-педагогічний супровід студентів коледжів: сучасні підходи. – 2023. – https://ipo.naps.gov.ua
4. Ковальчук О. Психологічні аспекти навчання в умовах змішаного формату: виклики та рішення. Часопис «Суспільна психологія», №1 (2023). – https://socpsychology.org.ua
5. Міністерство освіти і науки України. Методичні рекомендації щодо розвитку соціально-емоційних компетентностей студентів фахових коледжів. – 2023. – https://mon.gov.ua
6. Освіта.ua. Психологічна підтримка студентів у вищих і фахових коледжах: сучасні практики. – 2023–2025. – https://osvita.ua

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

Мацюк Вікторія Вікторівна
здобувач фахової передвищої освіти спеціальності
Фінанси банківська справа, страхування та фондовий ринок
група 3Ф
Науковий керівник: ***Масловата Д.Р.***

СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ В СИСТЕМІ РИНКОВИХ ВІДНОСИН

Соціальне страхування є ключовим елементом сучасної соціально-економічної системи, що функціонує в умовах ринкових відносин. Воно виступає інструментом захисту населення від соціальних ризиків — безробіття, втрати працездатності, старості, нещасних випадків та інших обставин, які можуть призвести до втрати доходу. У ринковій економіці, де домінують конкуренція, підприємницька ініціатива та ризик, соціальне страхування забезпечує баланс між економічною ефективністю та соціальною справедливістю.

Сутність соціального страхування

Соціальне страхування — це система правових, економічних та організаційних заходів, спрямованих на матеріальне забезпечення громадян у разі настання страхових випадків за рахунок спеціально створених фондів. Воно базується на принципах:

- обов'язковості участі;
- солідарності поколінь;
- цільового використання коштів;
- державного контролю;
- соціальної справедливості.

На відміну від комерційного страхування, соціальне страхування має публічний характер і регулюється державою.

Соціальне страхування в умовах ринкової економіки

У системі ринкових відносин соціальне страхування виконує не лише компенсаторну функцію, а й виступає важливим інституційним механізмом забезпечення макроекономічної стабільності. Воно є складовою соціальної політики держави та одночасно — елементом фінансової системи країни.

В умовах ринку праці, що характеризується мобільністю робочої сили, гнучкими формами зайнятості та зростанням нестандартних трудових відносин (фриланс, гіг-економіка, самозайнятість), соціальне страхування набуває нових рис. Зокрема:

- розширюється коло застрахованих осіб;
- зростає роль персоніфікованого обліку страхових внесків;
- підвищується значення накопичувальних механізмів;

- посилюється взаємозв'язок між розміром внесків і майбутніми виплатами.

У ринковій економіці соціальне страхування також впливає на:

1. Ринок праці.

Забезпечення допомоги з безробіття стимулює офіційну зайнятість і зменшує соціальні ризики втрати роботи.

2. Інвестиційний клімат.

Стабільна система соціального страхування підвищує довіру до держави, зменшує соціальні конфлікти та створює сприятливе середовище для бізнесу.

3. Фінансову систему.

Страхові фонди акумулюють значні фінансові ресурси, які можуть використовуватися як інвестиційний ресурс економіки (особливо у накопичувальних системах).

4. Соціальну мобільність.

Гарантії соціального захисту дозволяють громадянам активніше змінювати роботу, інвестувати в освіту та професійний розвиток.

Таким чином, соціальне страхування в системі ринкових відносин виступає механізмом поєднання економічної свободи та соціальної відповідальності держави.

Моделі соціального страхування

У світовій практиці виділяють кілька основних моделей:

Бісмарківська модель (континентальна) — базується на страхових внесках роботодавців і працівників. Вперше запроваджена в Німеччині за ініціативи Отто фон Бісмарк.

Бевериджська модель — фінансується переважно за рахунок державного бюджету та забезпечує мінімальний рівень соціальних гарантій. Пов'язана з ім'ям Вільям Беверидж.

Змішана модель — поєднує елементи обох підходів.

Кожна з моделей формується з урахуванням історичних, економічних та політичних особливостей держави.

Соціальне страхування в Україні

В Україні система соціального страхування функціонує відповідно до законодавства та включає:

- пенсійне страхування;
- страхування на випадок безробіття;
- страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності;
- страхування від нещасних випадків на виробництві.

Основними інституціями є Пенсійний фонд України та Фонд соціального страхування України (до реформування системи фондів).

В умовах трансформаційної економіки соціальне страхування в Україні виконує не лише захисну, а й стабілізуючу роль, однак стикається з проблемами дефіциту фінансування, демографічного старіння населення та тіньової зайнятості.

Проблеми та перспективи розвитку

Серед основних проблем:

- зростання навантаження на працююче населення;
- дисбаланс між доходами та видатками страхових фондів;
- демографічні зміни;

- трудова міграція.

Перспективи розвитку соціального страхування в системі ринкових відносин пов'язані з

- впровадженням накопичувальних елементів;
- цифровізацією обліку страхових внесків;
- підвищенням фінансової дисципліни;
- гармонізацією з європейськими стандартами.

Висновки

Соціальне страхування є невід'ємною складовою ринкової економіки. Воно забезпечує соціальну стабільність, підтримує рівень життя населення та сприяє сталому розвитку суспільства. У сучасних умовах глобалізації та економічних трансформацій ефективна система соціального страхування виступає важливим чинником конкурентоспроможності держави та добробуту її громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Конституція України.
- Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 23.09.1999 № 1105-XIV (зі змінами).
- Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09.07.2003 № 1058-IV (зі змінами).
- Основи економічної теорії / За ред. В.Д. Базилевича. — К.: Знання, 2018.
- Міжнародна організація праці. Соціальний захист: світові тенденції та перспективи розвитку. — Офіційні доповіді та аналітичні матеріали.
- Світовий банк. Pension Reform and Social Protection Reports.
- Міністерство соціальної політики України — офіційний сайт та статистичні матеріали.
- Пенсійний фонд України — офіційні звіти та аналітика.
- Організація економічного співробітництва та розвитку. Social Expenditure Database (SOCX).

ТЕХНІЧНІ НАУКИ

Horban Yuriy Vitaliiovych
Lukashuk Oleksandr Mykolayovych
Vyrych Yevheniy Serhiyovych
Melnyk Mykola Bohdanovych
cadets of the Educational and Research Institute No. 4
Kharkiv National University of Internal Affairs
Scientific Supervisor: ***Timoshyn Anatolii Serhiiovych***
Associate Professor of the Department of Information Systems and Technologies
Kharkiv National University of Internal Affairs

AUTOMATION OF MANAGEMENT PROCESSES USING INFORMATION TECHNOLOGIES

In modern conditions, managerial activity becomes significantly more complex due to the rapid growth of information flows, dynamic changes in social, economic, and technological spheres, as well as increasing demands for the justification and quality of management decisions. Traditional management approaches, which rely primarily on paper-based documentation, manual data processing, and subjective analysis, no longer meet contemporary requirements for efficiency, responsiveness, and transparency of processes. Under such circumstances, the implementation of information technologies aimed at automating managerial procedures is becoming one of the key directions for the development of organizations in the public, private, and civil sectors [1].

The automation of managerial activities involves the implementation of digital solutions, specialized software, and integrated information platforms that provide centralized collection, storage, processing, and analytical use of data necessary for making management decisions. As a result, a unified information space is formed, within which the structural units of an organization can effectively interact, exchange information promptly, and coordinate their actions in real time.

One of the main advantages of automation is the significant acceleration of managerial processes. In traditional approaches, the transfer of information between departments could take days or even weeks, whereas modern digital systems provide almost instantaneous data exchange. This is especially critical in crisis or emergency situations, where the speed of decision-making directly affects the stability of the organization's operations and the safety of people.

In addition, automation improves the accuracy and reliability of managerial information. In traditional manual processes, errors often occur due to human factors, repeated data entry,

incorrect document formatting, or the loss of important information. The implementation of automated systems allows for the standardization of workflows, the establishment of clear data processing algorithms, and a significant reduction in the likelihood of errors.

Moreover, automation contributes to improving the accuracy and reliability of managerial information. In manual processes, errors frequently occur due to human factors, data duplication, incorrect document formatting, or the loss of important information. The use of automated systems allows for the standardization of processes, the implementation of clear data processing rules, and a significant reduction in the risk of errors.

In the system of public administration, automation plays a crucial role in the development of e-governance and the provision of digital services to citizens. The implementation of electronic registries, digital databases, and online services helps reduce bureaucratic barriers, increase the transparency of government operations, and facilitate interactions between the population and state institutions. Additionally, automation contributes to lowering corruption risks, as digital processes are less susceptible to the influence of subjective human decisions [3].

In the commercial sector, the automation of management processes contributes to enhancing the competitiveness of enterprises. Organizations that actively integrate digital technologies can adapt more quickly to market changes, use their resources more efficiently, reduce costs, and improve the quality of products or services. This provides significant advantages in the context of the global economy and digital competition.

At the same time, the automation of management processes is associated with a number of challenges. One of the key issues is ensuring cybersecurity, as digital systems contain large volumes of confidential information that may become targets for cyberattacks. Therefore, organizations must implement modern data protection methods, including encryption, multi-level authentication, and continuous monitoring of potential threats.

Another important challenge is preparing personnel to work in a digital environment. Automation requires employees to acquire new skills related to working with information systems, data analysis, and digital communication. Without proper training, the implementation of IT solutions may prove ineffective or even create additional difficulties [4].

In addition, automation requires significant financial investments in software, hardware, and personnel training. However, in the long term, such investments pay off through increased productivity, reduced operational costs, and improved quality of management decisions.

In the future, the development of management process automation will be closely linked to the broader application of artificial intelligence, process robotics, and intelligent analytical systems. This will enable the creation of fully integrated digital management systems that not only support human decision-making but also automatically suggest optimal strategies for organizational development.

Thus, the automation of management processes using information technologies is a strategically important direction for the development of modern society. It ensures increased management efficiency, greater transparency of organizational operations, and improved decision-making quality. At the same time, the successful implementation of automation requires a comprehensive approach that combines technological, organizational, and personnel aspects of digital transformation.

REFERENCES

1. Implementation of electronic document management systems URL: https://intelserv.net.ua/blog/material/id/140(Accessed on February 18, 2026.)
2. Advantages of Professional Services Automation: What You Need to Know URL: https://if.team/info/uk/blog/perevagi-avtomatizacziyi-profesijnih-poslug-shho-potribno-znati-u-2025-roczi/ (Accessed on February 18, 2026.)
3. Strengthening the Role of the CDTO URL: https://thedigital.gov.ua/news/technologies/posilyuemo-rol-cdto-uryad-rozshiriv-povnovazhennya-tsifrovikh-lideriv(Accessed on February 18, 2026.)
4. Automation and AI Create New Opportunities URL: https://ohoronapraci.kiev.ua/article/news/avtomatizacia-ta-si-stvoruut-novi-mozlivosti(Accessed on February 18, 2026.)

Дячишин О.Р.
Володимир – Волинський фаховий коледж

СТРАТЕГІЧНЕ ПАРТНЕРСТВО МІЖ ВОЛОДИМИР-ВОЛИНСЬКИМ ФАХОВИМ КОЛЕДЖЕМ ТА ЛІДЕРАМИ ІНЖЕНЕРНОЇ ІНДУСТРІЇ

Стратегічне партнерство між закладом фахової передвищої освіти та лідерами інженерної індустрії є не просто допоміжним елементом навчального процесу, а фундаментом, на якому будується сучасна ідентичність спеціальності «Енергетика, електротехніка та електромеханіка» Володимир-Волинського фахового коледжу. У часи, коли енергетичний сектор України проходить через найскладніші випробування та водночас масштабну модернізацію, підготовка фахівців старого зразка стає не лише неефективною, а й небезпечною для економіки. Саме тому інтеграція технічних рішень від таких брендів, як Hager, DigiTOP, NOVATEK-ELECTRO, ZUBR, CHINT та WAGO у матеріально-технічну базу коледжу стає вирішальним фактором формування нової генерації інженерів, які здатні працювати з інтелектуальними мережами майбутнього.

Розвиток матеріальної бази через призму співпраці з конкретними вендорами дозволяє розв'язати критичну проблему технічної освіти — подолання прірви між академічною теорією та мінливою технологічною реальністю. Коли студент працює з обладнанням Hager, він не просто вивчає принципи комутації, він засвоює європейську культуру монтажу, де ергономіка, безпека та надійність з’єднань піднесені до рівня стандарту. Це формує особливий тип професійного мислення, де естетика виконання роботи невіддільна від її технічної бездоганності. Використання модульних систем Hager у навчальних лабораторіях дозволяє студентам опановувати принципи побудови розподільчих щитів нового покоління, де кожен елемент логічно інтегрований у систему захисту та керування.

Паралельно з цим, присутність у навчальному процесі продукції компанії CHINT відкриває перед майбутніми енергетиками горизонти промислового масштабу. Оскільки CHINT є одним із глобальних лідерів у виробництві низьковольтної та високовольтної апаратури, робота з їхніми частотними перетворювачами, автоматичними вимикачами великих номіналів та пристроями автоматичного введення резерву дає студентам розуміння того, як функціонують великі енергетичні вузли. Це перетворює лабораторію коледжу на мініатюрну модель сучасного заводу чи підстанції, де кожен перемикач має реальну вагу в системі енергозабезпечення. Можливість фізично налаштовувати складні параметри пуску двигунів за допомогою обладнання CHINT виховує у студентів впевненість, яка зазвичай приходить лише після років реальної практики.

Сучасна енергетика — це вже не просто дроти й роз’єднувачі, це інтелектуальна система моніторингу та миттєвого реагування. Співпраця з брендами ZUBR та DigiTOP дозволяє акцентувати увагу на найактуальнішому для українського споживача питанні — якості електроенергії та захисті обладнання від нестабільності мережі. На базі реле напруги цих виробників коледж отримує можливість створювати унікальні лабораторні роботи з дослідження динамічних процесів у мережах. Студенти можуть власноруч симулювати

обрив нульового провіду чи значні перекоси фаз, спостерігаючи за тим, як цифрові алгоритми захисту ZUBR рятують умовних споживачів. Це дає розуміння алгоритмічної природи сучасного електрозахисту, де швидкість реакції вимірюється мілісекундами.

Особливе місце в оновленні матеріальної бази посідає обладнання NOVATEK-ELECTRO, яке є містком між класичною електротехнікою та світом IT. Використання їхніх програмованих реле, реєстраторів даних та контролерів дозволяє студентам вивчати основи промислової автоматизації та диспетчеризації. Можливість підключення пристроїв через інтерфейси зв'язку до комп'ютерних мереж коледжу перетворює звичайну практичну роботу на дослідження в дусі «Industry 4.0». Студенти вчаться не просто зчитувати показники з вольтметра, а аналізувати цифрові логи подій, будувати графіки споживання та налаштовувати логіку роботи енергосистеми через програмне забезпечення. Це формує компетенції, які є критично затребуваними в епоху цифровізації енергетики.

Глибока інтеграція цих брендів у життєдіяльність спеціальності дозволяє Володимир-Волинському фаховому коледжу претендувати на роль регіонального центру технічної експертизи. Розвиток матеріальної бази не повинен обмежуватися лише закупівлею приладів; він має включати створення спеціалізованих зон, брендованих лабораторій та полігонів. У таких зонах кожен елемент — від маркування провідників до інструментів монтажу — відповідає вимогам виробника. Це створює атмосферу реального виробничого середовища, де студент відчуває себе не учнем за партою, а молодшим інженером на об'єкті.

Перспективи розвитку матеріальної бази також полягають у створенні «гнучких» навчальних місць. Використання знімних панелей із обладнанням різних вендорів дозволяє за лічені хвилини перепрофілювати лабораторію з вивчення побутової автоматики Hager на дослідження промислових контролерів NOVATEK-ELECTRO. Такий підхід забезпечує максимальну ефективність використання навчальних площ та дозволяє охопити ширший спектр дисциплін у межах однієї аудиторії. Окрім того, наявність сучасного парку обладнання від провідних брендів дає коледжу право ініціювати створення центрів сертифікації для чинних електриків регіону, що забезпечить додатковий зв'язок із бізнесом та притік ресурсів для подальшого розвитку.

Взаємодія з провідними брендами докорінно змінює мотивацію студентів. Коли молода людина бачить у навчальній лабораторії те саме обладнання, яке вона зустрічає в рекламі, на спеціалізованих виставках або в щитових сучасних бізнес-центрів, вона розуміє актуальність своєї освіти. Це підвищує престиж спеціальності та самого Володимир-Волинського коледжу. Викладач у цій системі перетворюється на ментора, який разом зі студентом досліджує документацію від виробника, вивчає оновлення прошивок та тестує нові функції апаратів. Це живий процес, де знання не застигають у підручниках двадцятирічної давнини, а постійно оновлюються разом із виходом нових лінійок продукції Hager чи CHINT.

Логічним завершенням формування цілісного технологічного ландшафту спеціальності є впровадження рішень від світового лідера в галузі пружинних з'єднань-компанії WAGO. Це партнерство дозволяє кардинально змінити підхід до культури електромонтажу в коледжі, переходячи від традиційних гвинтових затискачів до сучасних безгвинтових технологій, які забезпечують абсолютну надійність контактів незалежно від кваліфікації монтажника. Вивчення компонентної бази WAGO в стінах закладу дає студентам розуміння принципів вібростійкості та газонепроникності

електричних з'єднань, що є критично важливим для стабільної роботи енергосистем в умовах підвищених навантажень.

Наостанок варто зазначити, що такий аналіз співпраці демонструє готовність спеціальності до викликів післявоєнної відбудови України. Випускник, який досконало знає архітектуру рішень від DigiTOP чи особливості монтажу арматури на базі обладнання партнерів, стає готовим бойовим одиницею на ринку праці вже в день отримання диплома. Це і є кінцевою метою концептуального розвитку коледжу- бути місцем, де народжується не просто власник диплома, а майстер своєї справи, озброєний знаннями про кращі світові технології та практичним досвідом їх застосування.

Логічним завершенням формування цілісного технологічного ландшафту спеціальності є впровадження рішень від світового лідера в галузі пружинних з'єднань-компанії WAGO. Це партнерство дозволяє кардинально змінити підхід до культури електромонтажу в коледжі, переходячи від традиційних гвинтових затискачів до сучасних безгвинтових технологій, які забезпечують абсолютну надійність контактів незалежно від кваліфікації монтажника. Вивчення компонентної бази WAGO в стінах закладу дає студентам розуміння принципів вібростійкості та газонепроникності електричних з'єднань, що є критично важливим для стабільної роботи енергосистем в умовах підвищених навантажень.

Перспективне залучення компанії SICAME Україна до освітньо- наукового простору коледжу відкриває принципово новий горизонт- вихід за межі аудиторних занять на реальний «зовнішній» полігон енергетичної інфраструктури. Якщо співпраця з брендами внутрішнього обладнання фокусується на системах захисту та автоматизації всередині споруд, то партнерство з французьким брендом SICAME дозволяє студентам опанувати технології передачі та розподілу електроенергії на рівні сучасних європейських мережевих стандартів. Ключовим елементом такої співпраці має стати створення спеціалізованого навчально-тренувального полігону на території коледжу, де майбутні енергетики зможуть практично відпрацьовувати монтаж лінійної арматури для самоутримних ізольованих проводів (СІП). Це дозволить трансформувати навчальний процес із пасивного спостереження за схемами в підручниках у активне оволодіння навичками роботи з анкерними затискачами, проколюючими відгалужувачами та системами підвіски в умовах, максимально наближених до реальної експлуатації повітряних ліній 0,4-20 кВ.

Інтеграція рішень від SICAME Україна також привнесе у коледж високу культуру безпеки та концепцію «роботи під напругою», що є стандартом для провідних енергетичних компаній світу. Майбутня співпраця передбачає не лише постачання компонентів, а й впровадження спеціалізованого професійного інструменту та засобів індивідуального захисту, які забезпечують безпрецедентний рівень безпеки електромонтера. Навчання на базі таких технологій виховує у студентів критично важливу звичку працювати виключно з сертифікованим обладнанням, що мінімізує ризики виробничого травматизму в їхній майбутній кар'єрі. Таким чином, випускник Володимир-Волинського фахового коледжу отримує унікальну компетенцію- здатність будувати та обслуговувати надійні інтелектуальні мережі (Smart Grids) за міжнародними стандартами, що робить його незамінним фахівцем у процесі поствоєнної відбудови та модернізації енергетичної системи України.

Часник Дмитро Васильович
провідний науковий співробітник
Український науково-дослідний інститут
спеціальної техніки та судових експертиз
Служби безпеки України
м. Київ, Україна

ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОЦЕСІВ МОНТАЖА КОМПОНЕНТІВ В КОРПУСАХ BGA ПРИ ВИГОТОВЛЕННІ МІКРОЕЛЕКТРОННИХ ВИРОБІВ

Компоненти в корпусах BGA (Ball Grid Array — матриця кулькових виводів) є найскладнішим елементом у класичній техніці поверхневого монтажу і викликають максимальну кількість питань у технологів у зв'язку з великою кількістю дефектів, що виникають при пайці і на заключних стадіях виготовлення електронного вузла, включаючи випробування. Далі наводиться ряд технологічних прийомів, приклади обладнання та оснащення, які дозволяють мінімізувати подібні дефекти, що виникають у процесі монтажу.

Враховуючи порівняно високу вартість мікросхем у корпусах BGA (особливо мікропроцесорних) та технічну складність їх заміни, стає очевидним прагнення до мінімізації насамперед дефектів монтажу та паяння компонентів цього типу. Рекомендації щодо забезпечення цього завдання можна подати у вигляді кількох етапів, реалізація яких є необхідною та достатньою умовою досягнення поставленої мети.

Пластмасові BGA-корпуси дуже чутливі до накопичення вологи з навколишнього повітря. Період з моменту відкриття захищеного від вологості вакуумного пакування до початку паяння визначає термін придатності компонента. Найвищий рівень означає, що компонент не вимагає ні спеціальної вакуумної упаковки, ні температурної обробки перед процесом його монтажу, а також має необмежений термін придатності. При традиційній технології («олово-свинець») і температурах паяння, що не перевищують 220–230 °С, захищене вакуумне пакування необхідне лише для інтегральних схем великих розмірів, наприклад, BGA і PQFP з великим числом виводів. При переході на безсвинцеву технологію та температури, що на 30–40°С перевищують температуру звичайної пайки, доцільно орієнтуватися на знижений (жорсткіший) як мінімум на одну ступінь рівень для компонентів у пластмасовій конструкції середніх, а іноді й малих розмірів. Після закінчення терміну придатності (зберігання в некондиціонованих умовах), передбаченого класифікацією, безпечне для компонента паяння можливе тільки після процесу сушіння, який потребує теплової обробки в печі протягом від 24 до 48 годин при температурах від +90 до +125 °С (застосування вакууму підвищує ефективність операції). Як вже було зазначено, компоненти в корпусах BGA і PQFP поставляються у вакуумній упаковці, проте з логістичних або виробничих міркувань її

часто розкривають споживачі. Для того, щоб не витрачати час на тривале сушіння перед паянням і позбавитися необхідності вести облік часу зберігання компонентів після розкриття даної упаковки до паяння, але при цьому виконати всі вимоги поводження з компонентами, чутливими до вологи, доцільно оснастити складально-монтажне виробництво шафами сухого зберігання. Ці шафи призначені для зберігання матеріалів, чутливих до вологості, підтримують рівень вологості менше 5%, ефективно попереджають окислення. Ось чому в цих шафах слід здійснювати і міжопераційне зберігання всіх елементів електронного модуля, що піддаються потужному термічному впливу групового паяння поверхневого монтажу, щоб уникнути негативного прояву ефекту накопиченої вологи.

Найбільш надійним для компонентів BGA є паяне з'єднання, всі елементи якого складаються з свинцево-олов'яної евтектики (ПОС61, Sn62, Sn63). Кульки іншого складу (у тому числі Sn100, SAC, Pb90Sn10 та ін.) для компонентів, які використовуються в електронних модулях для спецтехніки, слід замінити за допомогою операції реболлінгу. При цьому кульки треба встановлювати на пасту (а не флюс-клей, який не може забезпечити достатню кількість припою для формування якісного паяного з'єднання). Звісно, при цьому ми втратимо гарантію, зате отримаємо надійне паяне з'єднання. Можна не міняти кульки та зберегти гарантію, і в результаті отримати малонадійне з'єднання. Вибираємо самі, що для нас важливіше. Реболлінг є затребуваною у світовій практиці операцією, тому на ринку є велика кількість матеріалів (кульки широкої номенклатури, припійні пасти), обладнання (ремонтні центри, фідери для подачі кульок в установниках) та оснастки (трафарети та ракелі), які забезпечують її реалізацію. Існують ремонтні центри, оснащені безконтактним контролем температури компонента та ДП, системою ІЧ-нагріву, можливістю оптичного поєднання компонента з посадковим місцем.

Компоненти BGA, як і багато інших аналогічних компонентів, при всій складності їх монтажу мають чудову властивість самоцентрування в момент розплавлення припою та формування паяного з'єднання. Ця властивість обумовлена силами поверхневого натягу при змочуванні розплавленим припоєм елементів, що з'єднуються. Воно нівелює дефекти суміщення, зсув компонентів один щодо одного і реалізується при дотриманні двох основних умов: припій повинен змочити поверхні, що з'єднуються, корпус повинен мати можливість зміщуватися, тобто не бути заневоленим. При паянні компонентів BGA слід мати на увазі, що при монтажі багатовивідних корпусів BGA (зі стороною 30 мм і більше) висуваються жорсткі вимоги щодо копланарності як корпусу, так і друкованої плати у місці монтажу компонента. Ці умови повинні забезпечуватись у тому числі й у момент нагрівання обох деталей до температури паяння. Частково некопланарність може бути компенсована товщиною шару пасти припою, нанесеної на ламелі друкованої плати. Зазвичай це 0,15 мм і визначається товщиною трафарету.

Поведінку друкованої плати в частині короблення при температурних впливах важко прогнозувати і мінімізувати конструктивні прийоми. Основними з них є симетрія поперечного перерізу БДП (багатошарової друкованої плати), структура БДП з фольгою на зовнішніх шарах, баланс міді. Аналогічні процеси можуть відбуватися в динамічному режимі при механічних впливах (вібрації, ударах, прискоренні) і можуть бути, як правило, вирішені оптимізацією конструкційних рішень щодо механічної фіксації друкованої плати в корпусі.

Контроль якості паяних з'єднань корпусів з матрицею кулькових виводів має особливості, насамперед пов'язані з обмеженими можливостями їхньої візуалізації. Прилади візуального контролю дозволяють контролювати не більше двох зовнішніх рядів виводів. Оптоволоконна система візуалізації контролює перекоси корпусу у вертикальному напрямку, відсутність або наявність «колапсу» кульок. «Колапс» кульок – деформація кульок у вертикальному напрямку у процесі паяння оплавленням. У поєднанні з відсутністю перекосу корпусу ефект «колапсу» дозволяє зробити висновок про формування якісного паяного з'єднання. Цей ефект спостерігається тільки у випадку кулькових виводів з матеріалу із температурою плавлення нижче за температуру паяння.

Рентгенівський контроль має великі потенційні можливості перевірки паяних сполук кулькових виводів, але, на жаль, вимагає коментарів. Необхідна інтерпретація рентгенограм, що може бути реалізовано лише високопрофесійними фахівцями з гарним рівнем інженерної освіти, оскільки тут необхідне розуміння конструкції конкретного паяного з'єднання та процесу паяння. Зазвичай, рентгенівське контрольне обладнання оснащене програмним забезпеченням, що дозволяє оцінити певні характеристики паяних з'єднань в автоматичному режимі, мінімізуючи вплив суб'єктивного фактора.

Оскільки процес формування паяної сполуки фізично зводиться до змочування елементів розплавленим припоєм, контроль якості таких сполук полягає в наявності чи відсутності, аналізі форми та величини галтелей. Для автоматизації даного контролю необхідні індикатори змочування на ламелях під паяння. Ці індикатори можуть бути сформовані доопрацюванням посадкового місця BGA. Наявність подібних індикаторів суттєво спрощує процедуру рентгенівського контролю, дозволяє використовувати простіше, а отже, і дешевше обладнання. Рентгенівські томографи дозволяють проводити більш прецизійний аналіз сполук, проте вимагають значно більшого тимчасового та обчислювального ресурсу, мають обмеження за розміром аналізованих зразків, та й коштують у рази дорожче.

Компоненти BGA, особливо з металевими кришками-радіаторами, мають значну масу, тому можуть вимагати додаткової фіксації для динамічного розвантаження паяних з'єднань. Дуже технологічно, а тому привабливо, поєднати цю фіксацію з нанесенням вологозахисного покриття. Однак улюбленці наших конструкторів - багаторазово випробувані вітчизняні вологозахисні склади (як правило, двокомпонентні) УР 231, ЕП 730, ЕП 9114, ЕП 4100 при затвердінні набирають значної внутрішньої напруги і можуть, навпаки, послаблювати або навіть руйнувати паяні сполуки кулькових виводів BGA. Для вирішення завдання найбільше підходять вологозахисні лаки товстого нанесення. Це зазвичай поліуретанові склади, які поєднують хороші вологозахисні властивості з високою еластичністю, що гарантує відсутність руйнівних внутрішніх напруг.

Слід зазначити, що максимальна еластичність та мінімальні внутрішні напруження досягаються при створенні дуже поступових, повільних (нефорсованих) умов затвердіння (до двох діб). при нормальній температурі та вологості). Додаткові технологічні переваги цих складів полягають у наступному: однокомпонентність, можливість нанесення товстих шарів (до 200 мкм) в один прийом, технологічне затвердіння до відсутності прилипання шляхом короткострокового УФ-опромінення.

Насамкінець варто заначити, що згадані вище процеси настільки багатогранні та багатофакторні, що всі їхні аспекти і нюанси потребують подальших досліджень та висновків.

ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ

Поляниця Любов Георгіївна
викладач математики
ВСП «Тальнівський будівельно-економічний фаховий коледж Уманського НУ»

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦЯ ЗАСОБАМИ ПРИКЛАДНИХ ЗАДАЧ З МАТЕМАТИКИ

Робота містить аналіз проблеми розвитку професійних компетентностей студентів на заняттях математики. Розв'язування математичних задач є однією з найефективніших форм роботи щодо формування математичної компетентності, ключових та професійних компетентностей.
У роботі наведені приклади задач прикладного змісту, розв'язування яких забезпечує розвиток критичного мислення, уміння аналізувати, досліджувати, узагальнювати і бачити практичне застосування одержаних знань.
Ключові слова: *компетентності, задачі, математична модель, аналіз, метод, дослідження.*

Розвиток особистості, яка поєднує в собі творчий потенціал до навчання, ініціативність до саморозвитку та самонавчання в сучасних умовах, здатність ідентифікувати себе як важливу і відповідальну складову українського суспільства, бути конкурентноздатним фахівцем – основне завдання вищої освіти сьогодення. [1, с. 3] Значні вимоги до володіння математикою у розв'язуванні практичних задач ставлять сучасний ринок праці, отримання якісної професійної освіти, продовження освіти на наступних етапах. Перехід від оволодіння студентами знаннями, уміннями й навичками до формування в них професійної компетентності забезпечує розвиток професійного становлення. Але для того, щоб молодший спеціаліст умів самостійно здобувати знання, необхідні для успішної професійної діяльності, навчальному закладу треба створити відповідні умови навчання. Ці умови мають забезпечити йому змогу оволодіти передусім фундаментальними основами знань за певною спеціальністю і здатністю до самостійного пошуку інформації, максимально адаптованої до реальної професійної діяльності [2, с. 124]. Тому одним із головних завдань вивчення математики в закладі вищої освіти І-ІІ рівня акредитації є забезпечення умов для досягнення кожним студентом практичної компетентності.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблемі розвитку та вдосконалення професійної компетентності студентів закладів вищої освіти І-ІІ рівнів акредитації присвячено цілий ряд публікацій. Треба згадати праці А.Алексюка, Д. Богоявленської, П. Атаманчука, Л Занкова, М. Берулава, Н.Бурмістрова, М.Данілова, Г.Дудки, Г. Булдик, В.Далінгер, А.Коротченкова, Т.Крилова, Л.Кудрявцева та ін.

У працях Г. Бевза, М. Бурди, З. Слєпкань, І. Тесленко, А. Столяра, М. Ігнатенко, Т. Березюк, Ю. Колягіна, Р. Блохіної, О. Комісаренко, М. Міншина аналізується поняття математичної компетентності та досліджуються теоретичні і практичні аспекти її формування. Основним засобом формування математичної компетентності студентів є розв'язування задач. Формуванню математичної компетентності засобами розв'язування прикладних задач присвятили свої дослідження Л. Васильєва, О. Дубенецька, А. Нікітіна та інші.

Мета статті - розглянути роль прикладних математичних задач в процесі формування математичної та професійної компетентності молодших спеціалістів.

Швидкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, технічний прогрес сприяють підвищенню вимог до фахової підготовки спеціалістів різних професій. Ринок праці вимагає від фахівця високого рівня інтелекту, наявності таких якостей, як здатність до абстрагування та розуміння зв'язків між елементами певної системи, гнучкість мислення, критичність, здатність до аналізу та систематичної роботи, готовність поповнювати знання та перенавчатись. Формування математичної компетентності забезпечує розвиток уміння проводити математичний аналіз та будувати математичні моделі реальних процесів і явищ, досліджувати їх за допомогою відповідних задач математики. При цьому зв'язки математики з профільними предметами посилюються за рахунок розв'язання задач прикладного змісту, ілюстрацій застосування математичних понять, методів і моделей [3, с. 82].

Математичну компетентність розуміють як «уміння бачити та застосовувати математику в реальному житті, розуміти зміст і методи математичного моделювання, вміння будувати математичну модель, досліджувати її методами математики, інтерпретувати отримані результати, оцінювати похибку обчислень» [1, с. 4].

Розв'язування задач - найважливіший вид навчальної діяльності студентів при вивченні математики. При розв'язуванні задач засвоюються основи математичної теорії, формуються вміння, розвиваються практичні навички, творчі здібності, логічне мислення.

Для того, щоб розв'язування математичних задач було корисним і цікавим, потрібно подолати надмірну абстракцію через розкриття ролі математики в пізнанні навколишнього світу. Прикладна задача не містить математичних термінів і потребує перекладу на мову математики. Створення математичної моделі прикладної задачі (математичне моделювання) – основний етап розв'язування таких задач. Саме на етапі моделювання студенти створюють нові алгоритми, застосовують нові методи дослідження, встановлюють нові закономірності. Тобто, розв'язуючи прикладні задачі, студенти переносять математичні знання та вміння в ситуацію реальної дійсності, застосовують вже відомі способи математичної діяльності для ефективного та раціонального вирішення проблеми, аналізують одержані результати та прогнозують розвиток досліджуваного процесу.[4, с. 16]

Розглянемо таку задачу. Над центром круглого стола, радіус якого R, підвішена електрична лампочка. На якій висоті вона має знаходитися, щоб освітленість на краях стола була найбільшою?

Розв'язання. Розглянемо прямокутний трикутник AOB (Рис.1), де O – центр стола, A – лампочка, OB = R, OB ⊥ OA.

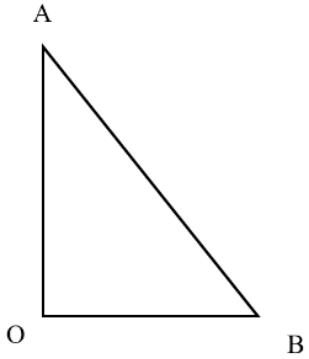

Рис.1

Нехай OA = x, ∠B = β.

$$AB^2 = OA^2 + OB^2 = x^2 + R^2 \qquad (1)$$

Відомо, що освітленість обернено пропорційна квадрату відстані до джерела світла і прямо пропорційна синусу кута між променями та площиною, на яку вони падають:

$$F = k\frac{sin\beta}{x^2+R^2}, \qquad (2)$$

де k – коефіцієнт пропорційності. Підставивши $\sin\beta = \frac{OA}{AB} = \frac{x}{\sqrt{x^2+R^2}}$ у формулу (2), одержимо:

$$F(x) = \frac{kx}{\sqrt{(x^2+R^2)^3}}. \qquad (3)$$

Знайдемо похідну функції (3):

$$F'(x) = \frac{R^2-2x^2}{\sqrt[3]{(x^2+R^2)^5}}. \qquad (4)$$

Прирівняємо похідну (4) до нуля, визначимо критичну точку $x=\frac{\sqrt{2}}{2}R$.

Дослідивши дану функцію на монотонність, переконуємося , що дана точка є точкою максимуму. Отже, освітленість на краях круглого стола радіусом R буде найбільшою, якщо лампочку підвісити над центром стола на відстані $\frac{\sqrt{2}}{2}R$.

Ще один приклад такої задачі. Для озеленення дитячого майданчика виділили земельну ділянку у формі прямокутного трикутника із гіпотенузою c. Яким має бути цей трикутник, щоб на ділянці можна було висадити як найбільше квітів.

Розв'язання. Розглянемо трикутник ABC (Рис.1) – прямокутний, AB=c, CD=h, AD=x, BD= c-x.

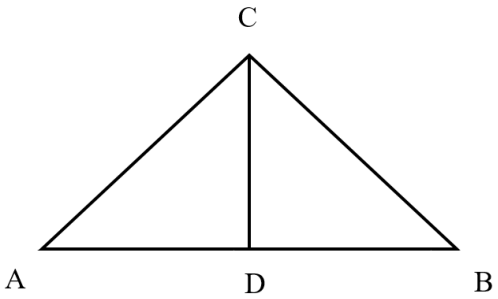

Рис. 2

Нам треба визначити, за яких умов цей трикутник буде мати найбільшу площу. За властивістю висоти прямокутного трикутника, проведеної до гіпотенузи маємо:

$$h = \sqrt{x(c-x)} \qquad (1)$$

Тоді площа цього трикутника буде виражатися функцією від незалежної змінної *x:*

$$S(x) = \frac{1}{2}ch = \frac{1}{2}c\sqrt{x(c-x)} \qquad (2)$$

Функція S(x) набуватиме найбільшого значення одночасно з квадратичною функцією

$$y = cx - x^2 \qquad (3)$$

Похідна цієї функції :

$$y'(x) = c-2x \qquad (4)$$

Точка $x = \frac{c}{2}$ єдина точка максимуму. $S(\frac{c}{2}) = \frac{c^2}{4}$. Оскільки $S(0) = S(c) = 0$, *то* $S(\frac{c}{2}) = \frac{c^2}{4}$ - найбільше значення функції. Якщо AD = DB = $\frac{c}{2}$ і CD = $\frac{c}{2}$, то ΔABC – рівнобедрений.

Це прикладні задачі, пов'язані з реальними об'єктами. Спочатку студенти мають проаналізувати умову, визначити математичні методи, які будуть використовувати і створити математичну модель реального процесу. Наступним етапом роботи є безпосереднє розв'язання математичної задачі вибраними методами. Одержавши результат, студенти аналізують його та інтерпретують відповідно до умови задачі.

Висновки. Розв'язування прикладних задач не тільки вдосконалює безпосередньо математичні вміння, але й формує вміння аналізувати, застосовувати знання з різних галузей науки, розвиває критичне мислення, тобто, основні компоненти математичної та професійної компетентності. Прикладні задачі з математики часто інтегруються з іншими загальноосвітніми та фаховими дисциплінами, а, отже, орієнтують студентів на зв'язок з обраною професією. Тому доцільно створити систему прикладних задач з математики для ефективного формування професійної компетентності студентів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Раков С. А. Формування математичних компетентностей випускника школи як місія математичної освіти / С. А. Раков // Математика в школі. – 2007. – № 5. – С. 2–7.
2. Кучерук О.Я. Методологічні підходи формування математичної компетентності майбутніх інженерів-програмістів / О.Я.Кучерук // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». - 2016. - Вип. 2 (39). - С.122–125
3. Маркова І. С. Урок математики в сучасних технологіях: теорія і практика. – Х.: Основа, 2007. – 176 с.
4. Соколенко Л.О. Прикладні задачі породничого характеру в курсі алгебри та початків аналізу: практикум. Навчальний посібник / Л.О.Соколенко, Л.Г.Філон, В.О.Швець. – К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, - 2010. – 128 с.
5. Бурчак С.О., Храпай О.І. Вдосконалення вчителями математики умінь ров'язувати прикладні задачі з курсу «Елементарна математика» / С.О.Бурчак //Молодий вчений. – 2018. - №3. – с.774-776

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ І СПОРТ

Доброчинський С.А.
Викладач фізичного виховання і фізичної культури
Володимир – Волинський фаховий коледж
м. Володимир, Волинська область, Україна

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЯК СИСТЕМА ЗАХИСТУ ЗДОРОВ'Я В УМОВАХ ВІЙНИ

Вступ. Повномасштабна війна створює для дітей і підлітків умови постійного стресу, невизначеності та емоційної напруги. Порушення звичного способу життя, загроза безпеці, вимушене переміщення, втрати та інформаційне перевантаження впливають на психоемоційний стан здобувачів освіти та можуть спричиняти тривалі психологічні наслідки.

У цих умовах психологічна підтримка стає не лише елементом освітнього процесу, а й важливою складовою системи охорони здоров'я. Освітній простір виступає одним із ключових соціальних середовищ, де дитина може отримати стабільність, підтримку та відновлення відчуття безпеки.

Психічне здоров'я дітей у воєнний період.

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (WHO), тривале перебування у стані небезпеки та стресу значно підвищує ризик розвитку тривожних розладів, депресивних станів і посттравматичних реакцій у дітей. Психологічна травма може проявлятися у вигляді:

- підвищеної тривожності та страхів;
- порушень сну;
- зниження концентрації уваги;
- агресивної або замкненої поведінки;
- труднощів у навчанні;
- соматичних скарг без медичних причин.

Особливістю дитячої психіки є її висока пластичність, що робить дітей водночас вразливими до травматичних впливів і відкритими до відновлення за умов належної підтримки.

Освітній заклад як простір психологічної безпеки.

У період воєнних дій навчальний заклад освіти виконує значно ширші функції, ніж передача знань. Він стає місцем стабілізації, соціалізації та емоційного відновлення. Психологічно безпечне освітнє середовище передбачає:

- передбачуваність і чітку структуру навчального процесу;
- доброзичливі взаємини між учасниками освітнього процесу;
- підтримку емоційного вираження дітей;
- відсутність стигматизації травматичного досвіду;
- доступ до психологічної допомоги.

Важливу роль відіграє принцип «школи, чутливої до травми», що передбачає розуміння педагогами особливостей поведінки дітей, які пережили стресові події.

Система психологічної підтримки: структурні компоненти.

Психологічна підтримка здобувачів освіти має бути системною, безперервною та міждисциплінарною. Її ефективність забезпечується взаємодією кількох рівнів.

1. Профілактичний рівень:
- створення емоційно підтримувального середовища;
- формування навичок саморегуляції та стресостійкості;
- розвиток соціально-емоційного навчання;
- інформаційно-просвітницька робота з батьками.
2. Раннє виявлення психологічних труднощів:
- спостереження за змінами поведінки;
- психологічна діагностика;
- індивідуальні консультації.
3. Цілеспрямована допомога:
- індивідуальна та групова психокорекційна робота;
- кризове консультування;
- співпраця з медичними та соціальними службами.

Роль педагогів у системі підтримки.

Учитель є однією з ключових фігур психологічної стабілізації дитини. Саме педагог щоденно взаємодіє з учнями, спостерігає їхній емоційний стан і може оперативно реагувати на зміни.

Педагогічна підтримка передбачає:
- емоційно безпечну комунікацію;
- зниження надмірного навчального навантаження у кризові періоди;
- використання ресурсних вправ (дихальні техніки, релаксація, рухова активність);
- підтримку відчуття контролю та успішності;
- формування довірливих взаємин.

Водночас важливо забезпечувати психологічну підтримку самих педагогів, адже їхній емоційний стан безпосередньо впливає на атмосферу навчального середовища.

Практичні напрями організації психологічної допомоги.

Сучасні підходи до підтримки дітей у кризових умовах передбачають інтеграцію психоемоційного розвитку в освітній процес.

До ефективних практик належать:
- щоденні емоційні «чек-іни» з учнями;
- вправи на стабілізацію та заземлення;
- творчі методи самовираження (малювання, історії, рольові ігри);
- групи психологічної підтримки;
- навчання навичкам подолання стресу;
- партнерство з родинами.

Рекомендації міжнародних гуманітарних програм, зокрема ЮНІСЕФ (UNICEF), наголошують на важливості поєднання психологічної допомоги з відновленням повсякденної діяльності дітей, що сприяє поверненню відчуття нормальності життя.

Висновки. Психологічна підтримка здобувачів освіти в умовах війни є не окремою послугою, а комплексною системою захисту здоров'я, що інтегрується в освітній процес. Її ефективність залежить від узгоджених дій педагогів, психологів, батьків та соціальних служб.

Створення безпечного освітнього середовища, своєчасне виявлення психологічних труднощів і надання цілеспрямованої допомоги сприяють збереженню психічного здоров'я дітей, підтримують їхню навчальну мотивацію та формують ресурси для подолання травматичного досвіду.

У воєнний час навчальний заклад стає не лише місцем навчання, а простором відновлення, підтримки й надії — важливим чинником збереження здорового майбутнього суспільства.

Доброчинський С.А.
Викладач фізичного виховання і фізичної культури
Володимир – Волинський фаховий коледж
м. Володимир, Волинська область, Україна

ФІЗИЧНІ ВПРАВИ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ЗНЯТТЯ СТРЕСУ ТА ЕМОЦІЙНОЇ НАПРУГИ

Сучасні умови життя характеризуються підвищеним рівнем психоемоційного напруження, що негативно впливає на фізичне та психічне здоров'я людини. Постійні інформаційні потоки, високі вимоги до результатів діяльності, соціальна нестабільність спричиняють зростання рівня стресу як у дорослих, так і в дітей. Особливо актуальною ця проблема є в освітньому середовищі, де здобувачі освіти щоденно стикаються з інтелектуальними, емоційними та соціальними навантаженнями. У такому контексті фізичні вправи виступають важливим і дієвим засобом зниження стресу та емоційної напруги.

Фізична активність має комплексний вплив на організм людини. Під час виконання вправ активізується робота серцево-судинної та дихальної систем, покращується кровообіг і насичення тканин киснем. Поряд із цим відбуваються позитивні зміни у функціонуванні нервової системи. Регулярні фізичні навантаження сприяють зменшенню впливу стресових чинників, нормалізації емоційного стану та підвищенню загальної стійкості організму до психоемоційних перевантажень.

Науково обґрунтовано, що рухова діяльність стимулює вироблення біологічно активних речовин, які позитивно впливають на настрій і самопочуття. Завдяки цьому знижується рівень тривожності, зменшується внутрішнє напруження, покращується здатність до самоконтролю та концентрації уваги. Фізичні вправи також сприяють формуванню відчуття впевненості у власних силах, що є важливим чинником психологічного благополуччя.

Особливу роль у знятті емоційної напруги відіграють правильно підібрані види фізичної активності. Найбільш ефективними вважаються вправи помірної інтенсивності, які виконуються у ритмічному темпі та не викликають перевтоми. Це можуть бути ходьба, біг підтюпцем, рухливі ігри, естафети, вправи на розтягування, а також дихальні та релаксаційні комплекси. Такі види діяльності сприяють поступовому розслабленню м'язів і стабілізації емоційного стану.

У практиці роботи вчителя фізичної культури важливим є створення позитивної емоційної атмосфери на заняттях. Використання ігрових методів, елементів змагання, командної взаємодії дозволяє не лише підвищити мотивацію учнів до рухової активності, а й зменшити рівень психологічної напруги. Діти вчаться взаємодіяти, підтримувати одне одного, долати труднощі без страху помилки, що позитивно впливає на їхній емоційний стан.

Систематичні заняття фізичною культурою сприяють формуванню навичок саморегуляції та емоційної стійкості. Учні, які регулярно виконують фізичні вправи, легше

адаптуються до змін, краще переносять навчальні навантаження та демонструють вищий рівень працездатності. Крім того, фізична активність позитивно впливає на якість сну, що є важливим чинником відновлення нервової системи та профілактики хронічної втоми.

Варто зазначити, що ефективність фізичних вправ як засобу зняття стресу не залежить від складності чи тривалості занять. Навіть короткочасні фізкультхвилинки, активні перерви або прості вправи на розслаблення можуть мати відчутний позитивний результат. Їх доцільно систематично впроваджувати в освітній процес з метою збереження психічного здоров'я учнів.

Отже, фізичні вправи є доступним, безпечним і ефективним засобом зняття стресу та емоційної напруги. Їх цілеспрямоване використання в освітньому процесі сприяє гармонійному розвитку особистості, зміцненню психоемоційного стану та формуванню здорового способу життя, що є одним із пріоритетних завдань сучасної освіти.

Янушкевич Світлана Володимирівна
викладач
ВСП «Рівненський економіко-технологічний фаховий коледж Національного університету водного господарства та природокористування»

ФОРМУВАННЯ РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ФАХОВОГО КОЛЕДЖУ ЗАСОБАМИ ІГРОВИХ ВИДІВ СПОРТУ

Здійснено теоретичне обґрунтування та експериментальну перевірку ефективності формування рухової активності здобувачів освіти фахового коледжу засобами ігрових видів спорту. Визначено педагогічні умови впровадження командних ігор у систему фізичного виховання та проаналізовано їх вплив на показники фізичної підготовленості, мотиваційної сфери й рівень залученості студентської молоді до систематичної рухової діяльності.
Ключові слова: *рухова активність, здобувачі освіти, ігрові види спорту, фізичне виховання, мотивація, фаховий коледж.*

YANUSHKEVYCH SVITLANA. DEVELOPMENT OF PHYSICAL ACTIVITY OF VOCATIONAL COLLEGE STUDENTS THROUGH TEAM SPORTS
Theoretical substantiation and experimental verification of the effectiveness of the formation of motor activity of students of a vocational college by means of game sports are carried out. The pedagogical conditions for the introduction of team games into the system of physical education are determined and their impact on the indicators of physical fitness, motivational sphere and the level of involvement of students in systematic physical activity is analysed.
Key words: *physical activity, students, team sports, physical education, motivation, vocational college.*

Сучасний розвиток суспільства супроводжується зростаючими вимогами до фізичного та психічного здоров'я молоді, що зумовлює необхідність підтримки високого рівня рухової активності студентів [1]. Водночас спостерігається тенденція до зниження рівня фізичної активності здобувачів освіти, що пов'язано з інтенсифікацією навчального процесу, широким використанням інформаційних технологій, низькою організацією дозвілля та недостатньою мотивацією до систематичних занять фізичною культурою [3; 8].

Особливої уваги потребує молодь фахових коледжів, яка здобуває професійні компетентності та часто стикається з дефіцитом часу для фізичної активності. За даними сучасних досліджень, близько 60–70% студентів не дотримуються рекомендованих норм фізичної активності, що негативно впливає на їхній фізичний розвиток, психоемоційний стан та здатність до навчальної діяльності [2; 5] .

З огляду на це актуальною є розробка та впровадження ефективних засобів стимулювання рухової діяльності здобувачів освіти, серед яких особливе місце займають ігрові види спорту. Командні ігри, такі як баскетбол, волейбол, міні-футбол і флорбол, поєднують фізичне навантаження та мотиваційний компонент, формують навички командної взаємодії, розвиток швидкісно-силових якостей та витривалості [4; 6] .

Враховуючи зниження загального рівня фізичної активності здобувачів освіти, що

проявляється у слабкому розвитку витривалості, сили та спритності, впровадження інноваційних методик у систему фізичного виховання є пріоритетним завданням сучасної спортивної педагогіки. Інтеграція ігрових видів спорту в освітній процес створює умови для переходу від примусового фізичного виховання до свідомого самовдосконалення, де рухова активність стає невід'ємною частиною професійної культури майбутнього фахівця [7].

Дослідження проводилося на базі ВСП «Рівненський економіко-технологічний фаховий коледж НУВГП». Загальна кількість учасників експерименту склала 30 студентів, які були розподілені на дві рівні групи: експериментальну (ЕГ, n=15) та контрольну (КГ, n=15). На констатувальному етапі було встановлено однорідність груп за антропометричними та фізіологічними параметрами, що дозволяє стверджувати про валідність подальших порівнянь (таблиця 1).

Таблиця 1

Порівняльна характеристика антропометричних та функціональних показників студентів на початку дослідження (n=30)

Показник	Експериментальна група (ЕГ), n=15	Контрольна група (КГ), n=15	Статистична значущість (p)
Маса тіла, кг	67,5±5,2	68,2±5,9	>0,05
Зріст, см	175,8±4,1	176,3±4,4	>0,05
Індекс Руф'є, умов. од.	11,3±2,1	11,5±2,4	>0,05

Аналіз результатів, представлених у Таблиці 1, дозволяє детально охарактеризувати стан фізичного розвитку та функціональні можливості серцево-судинної системи (ССС) студентів перед початком формувального етапу. Показники маси тіла та довжини тіла респондентів обох груп перебувають у межах середньостатистичних вікових констант, характерних для юнаків 16 –18 років. Виявлена незначна варіативність ознак свідчить про високий ступінь соматичної однорідності вибірки. Особливу увагу привертають результати розрахунку індексу Руф'є, середні значення якого коливаються в межах 11,3 –11,5 умовних одиниць. Згідно з загальноприйнятою медико-педагогічною класифікацією, такий рівень трактується як «посередній». Це вказує на недостатньо ефективну роботу міокарда у відповідь на фізичне навантаження та сповільнені відновлювальні процеси. Отримані дані є симптоматичними для молоді, яка веде малорухливий спосіб життя і не залучена до систематичних тренувань. Саме низький рівень функціональних резервів серця диктує необхідність інтеграції в освітній процес ігрових методів, зокрема флорболу. Завдяки специфічному інтервальному характеру гри, флорбол забезпечує оптимальний тренувальний ефект для серцевого м'яза, сприяючи поступовому переведенню студентів із «посереднього» на «високий» рівень функціональної готовності.

На констатувальному етапі дослідження проведено також анкетування 30 студентів (ЕГ, n=15; КГ, n=15), результати якого виявили значний розрив між когнітивним і діяльнісним компонентами рухової активності (РА). Понад 80% респондентів усвідомлюють потребу в інтенсифікації РА, проте лише 35% займаються спортом регулярно (рис.1)

Рис.1. **Розрив між усвідомленням потреби в РА та регулярними заняттями спортом (%).**

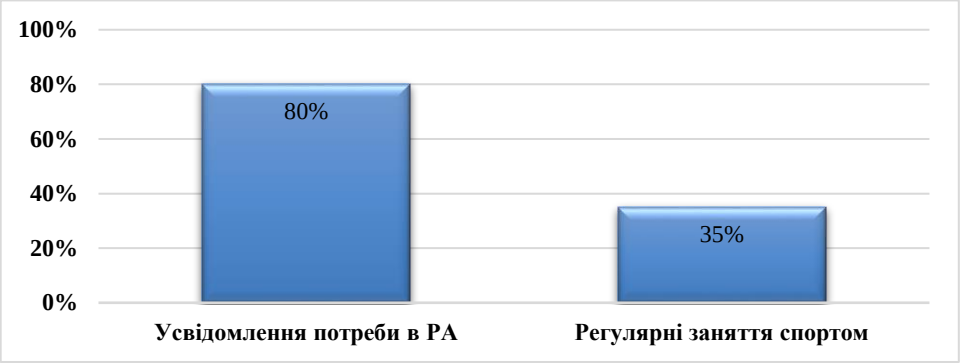

Основними бар'єрами для активності визначено суб'єктивний дефіцит часу (35%) та кумулятивну втому після навчання (25%) (рис.2.).

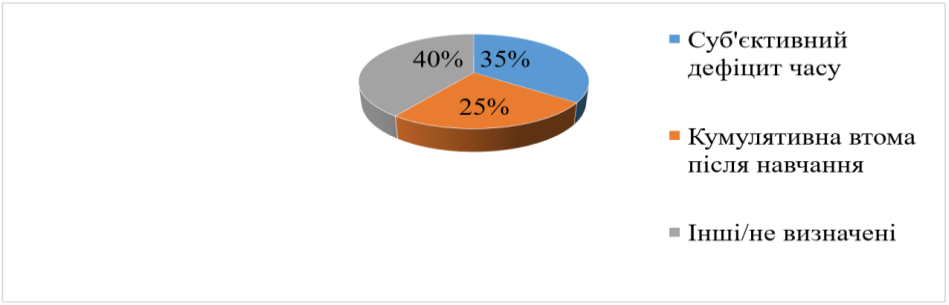

Рис. 2. ***Основні бар'єри для рухової активності (%).***

Водночас виявлено високу прихильність до командних видів спорту (30%) та виражений інтерес до впровадження флорболу (70%) як динамічної та інноваційної форми занять (рис.3.).

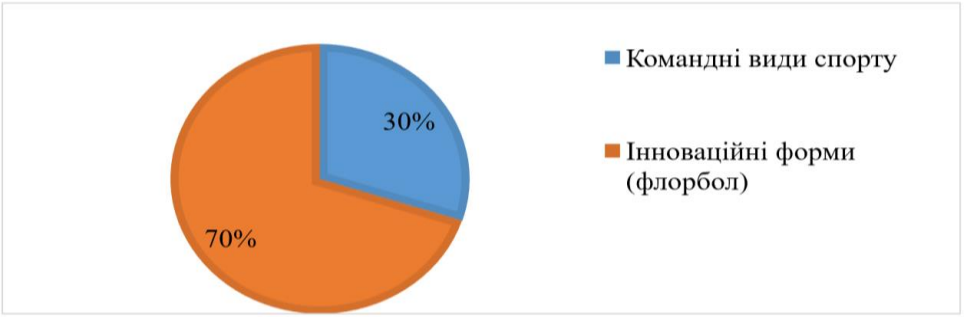

Рис.3. ***Схильність до видів спорту (%).***

Вихідне тестування фізичних якостей продемонструвало переважно середній рівень підготовленості в обох групах. Найбільш вразливими показниками виявилися загальна витривалість (біг 1000 м) та координаційні здібності (ведення м'яча), де лише 12,5–14% студентів досягли високого рівня (Таблиця 2).

Таблиця 2

Вихідні показники фізичної підготовленості студентів експериментальної та контрольної груп на констатувальному етапі (n=30)

№ п/п	Тестова вправа (контрольне випробування)	Одиниця виміру	Експериментальна група (ЕГ), n=15 (M±m)	Контрольна група (КГ), n=15 (M±m)	Рівень значущості (p)
1.	Біг на 30 м (швидкість)	с	5,6±0,12	5,7±0,11	>0,05
2.	Біг на 1000 м (витривалість)	хв, с	4,31±0,15	4,33±0,14	>0,05
3.	Стрибок у довжину з місця (вибухова сила)	см	181,2±4,6	179,6±4,8	>0,05
4.	Згинання-розгинання рук в упорі лежачи (сила)	к-сть	23,1±1,9	22,3±2,1	>0,05
5.	Ведення м'яча у флорболі (координація)	с	14,7±0,6	14,9±0,5	>0,05

Порівняльний аналіз вихідних даних за t-критерієм Стьюдента підтвердив відсутність достовірних відмінностей між групами ($p > 0,05$). Це свідчить про те, що на старті експерименту студенти ЕГ та КГ мали ідентичний рівень розвитку основних фізичних якостей. Середні значення за показниками бігу на 1000 м та координації (ведення м'яча) вказують на домінування середнього та нижче середнього рівнів підготовленості. Це підкреслює актуальність впровадження ігрових методик (зокрема флорболу) для цілеспрямованого впливу на аеробну витривалість та спритність. Найнижчий відсоток високих результатів зафіксовано у тесті на координацію (14,7–14,9с), що пояснюється відсутністю попереднього досвіду володіння специфічним спортивним інвентарем у більшості респондентів.

Виявлена на констатувальному етапі статистична однорідність груп дозволила імплементувати диференційовані моделі організації освітнього процесу, що дало змогу об'єктивно оцінити ефективність інноваційної методики.

Протягом шести місяців у навчальний процес експериментальної групи впроваджувалася авторська програма на основі активного використання флорболу та ігрових змагань. Головною ідеєю підходу стала відмова від простого повторення вправ за зразком. Замість цього студентів залучали до активної гри, де потрібно було самостійно приймати рішення в умовах швидкої зміни ситуації. Це дозволило одночасно розвивати і фізичні якості, і вміння працювати в команді.

Структура 80-хвилинного заняття була орієнтована на високу моторну щільність (до 85%). Використовувався інтервальний режим, який за своєю фізіологічною суттю є

найбільш адекватним для зміцнення серцево-судинної системи молоді, оскільки чергування фаз максимальної потужності та відносного відновлення активізує аеробно-анаеробні механізми енергозабезпечення.

Для підтримки стабільного емоційного фону та нівелювання монотонності навчального процесу впроваджувалися гейміфіковані форми: міні-турніри за коловою системою, спортивні квести та командні челенджі.

Освітній процес у контрольній групі базувався на чинній навчальній програмі для закладів фахової передвищої освіти. Методика мала переважно лінійний характер і була спрямована на виконання нормативних вимог. Основу занять складали загальнорозвиваючі вправи, елементи легкої атлетики (біг на середні дистанції, стрибки) та гімнастики. Навантаження мали переважно рівномірний характер з акцентом на технічно правильне виконання окремих рухів. Спортивні ігри (баскетбол, волейбол) використовувалися епізодично - переважно наприкінці занять як засіб активного відпочинку. Вони не мали системного впливу на розвиток спеціальних фізичних якостей і не були пов'язані з тактичною підготовкою. Заняття проводилися за класичною схемою, де викладач виступав основним джерелом команд, а самостійна творча активність студентів у виборі тактичних рішень була обмеженою.

Завершальний етап дослідження був присвячений аналізу ефективності впровадженої програми. Повторне тестування 30 студентів виявило суттєву різницю в темпах приросту показників між експериментальною (ЕГ) та контрольною (КГ) групами (Таблиця 3).

Таблиця 3

Порівняльна характеристика показників фізичної підготовленості та функціонального стану студентів після завершення експерименту (n=30)

№ п/п	Показники (тестові вправи)	Одиниця виміру	Експериментальна група (ЕГ), n=15 (M±m)	Контрольна група (КГ), n=15 (M±m)	Рівень значущість (p)
1	Біг на 30 м (швидкість)	с	5,2±0,10	5,5±0,12	<0,05
2	Біг на 1000 м (витривалість)	хв, с	4,12±0,08	4,29±0,11	<0,05
3	Стрибок у довжину з місця	см	194,5±4,2	185,2±4,5	<0,05
4	Згинання-розгинання рук	к-сть	27,4±1,5	23,6±1,8	<0,05
5	Ведення м'яча у флорболі	с	12,1±0,4	14,4±0,6	<0,01
6	Індекс Руф'є (стан ССС)	умов. од.	8,6±1,4	10,9±1,8	<0,05

За всіма досліджуваними параметрами в експериментальній групі (ЕГ) зафіксовано статистично значущі покращення порівняно з контрольною групою ($p < 0,05$). Це доводить прямий вплив занять із флорболу на розвиток фізичних якостей. Найсуттєвіша різниця спостерігається у тесті на координацію (ведення м'яча), де рівень значущості становить $p < 0,01$. Це свідчить про швидке опанування технічних навичок завдяки ігровому методу. Зниження показника індексу Руф'є в ЕГ до 8,6 вказує на перехід

студентів до зони «хорошої» адаптації серцево-судинної системи, тоді як у КГ показник залишився на межі «посереднього» рівня.

Повторне опитування, проведене наприкінці навчального року, зафіксувало позитивні трансформації у структурі рухової активності респондентів експериментальної групи (ЕГ) порівняно з контрольною (КГ).Завдяки впровадженню флорболу в ЕГ вдалося подолати диспропорцію між усвідомленням важливості спорту та реальною активністю. Кількість студентів, які займаються фізичними вправами регулярно (3–4 рази на тиждень), в ЕГ зросла з 35% до 65%. У контрольній групі цей показник залишився майже незмінним (зростання лише на 2%), що підтверджує низьку стимулюючу здатність традиційної програми (рис.3).

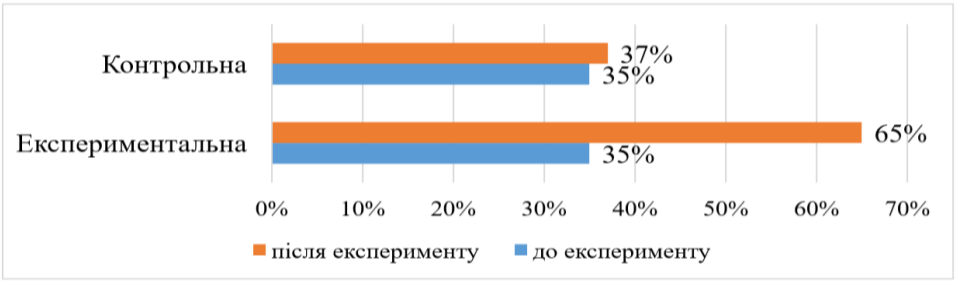

Рис.3. **Динаміка регулярної фізичної активності (%).**

Використання ігрових методів дозволило змінити суб'єктивне сприйняття труднощів. Якщо на початку експерименту 25% студентів ЕГ скаржилися на кумулятивну втому, то після впровадження програми цей показник знизився до 10%. Студенти зазначили, що емоційна «розрядка» під час гри у флорбол, навпаки, сприяє відновленню розумової працездатності. Пріоритетність занять фізичною культурою в ієрархії цінностей студентів ЕГ зросла, що дозволило їм ефективніше планувати час на користь активного дозвілля.

Інтерес до флорболу, який на початку був лише декларативним (як до новинки), трансформувався у стійку внутрішню мотивацію. 90% студентів ЕГ висловили бажання продовжувати заняття флорболом у наступних семестрах, аргументуючи це динамічністю гри та відсутністю відчуття «примусового тренування».

Анкетування показало покращення клімату всередині ЕГ. 75% респондентів відзначили зростання рівня командної згуртованості та взаємопідтримки. У контрольній групі, де заняття мали переважно індивідуальний характер (біг, вправи), цей показник не змінився.

Результати експерименту довели, що систематичне використання флорболу забезпечує комплексний вплив на організм студента, поєднуючи розвиток швидкості, витривалості та координації. Впровадження інтервальних ігрових навантажень сприяло зміцненню серцево-судинної системи студентів ЕГ, що підтверджується достовірним покращенням індексу Руф’є порівняно з традиційною програмою.

Висока емоційність ігрової діяльності дозволила нівелювати бар'єри рухової активності, зафіксовані на початку дослідження. Студенти ЕГ виявили вищу зацікавленість у заняттях, що створило передумови для формування стійкої звички до здорового способу життя.

Отримані дані дають підстави рекомендувати флорбол як ефективний інструмент інтенсифікації фізичного виховання у фахових коледжах для подолання наслідків гіподинамії та зміцнення здоров'я молоді.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ареф'єв В. Г. Основи теорії та методики фізичного виховання: підручник. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2010. 268 с.
2. Боднар І. Р. Теорія і методика фізичного виховання різних груп населення : навч. посіб. Львів: ЛДУФК, 2014. 132 с.
3. Грибан Г. П. Формування цінностей здорового способу життя студентів засобами фізичного виховання. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. 2012. № 10. С. 13–16.
4. Драчук С. П. Сучасні технології підвищення рухової активності студентської молоді. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. 2015. № 3. С. 42–46.
5. Круцевич Т. Ю., Безверхня Г. В. Рекреація у фізичній культурі різних груп населення: навч. посіб. Київ: Олімпійська література, 2010. 248 с.
6. Литвиненко Ю. В. Розвиток фізичних якостей студентів у процесі занять спортивними іграми. Молода спортивна наука України. 2015. Т. 2. С. 112–117.
7. Марущак М. О. Методика навчання гри у флорбол на заняттях з фізичного виховання: метод. рекомендації. Житомир: вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2018. 44 с.
8. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів: підручник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. Ч. 1. 272 с.

ЮРИДИЧНІ НАУКИ

Криган Еліна Романівна,
студентка 2 курсу денної форми навчання
здобуття освіти другого (магістерського) рівня
вищої освіти спеціальності 081 "Право"
освітньої програми "Право"
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ЗАХИСТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА ЦІННІ ПАПЕРИ: МАТЕРІАЛЬНО-ПРАВОВІ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНІ АСПЕКТИ

Сучасний розвиток правового регулювання відносин власності на цінні папери в Україні поєднує традиційні норми цивільного права з новими фінансово-правовими інструментами, які сформувалися під впливом цифровізації ринку капіталу та євроінтеграційних процесів. Цінні папери як об'єкти цивільних прав мають складну правову природу, адже поєднують майнові й корпоративні права, виступають інструментом інвестування та водночас забезпечують функціонування фондового ринку. У зв'язку з цим питання ефективного захисту права власності на них набуває не лише теоретичного, а й практичного значення, особливо з урахуванням сучасних економічних і безпекових викликів.

Нормативну основу регулювання відносин власності на цінні папери становить спеціальне законодавство про ринки капіталу, а також процесуальні кодифіковані акти, які визначають порядок судового захисту порушених прав. Основним актом у цій сфері є Закон України про ринки капіталу та організовані товарні ринки. Він встановлює правові засади функціонування фондового ринку, визначає види цінних паперів, порядок їх емісії, обігу та обліку прав, а також механізми державного нагляду. Саме ці положення формують матеріально-правову основу реалізації та захисту права власності на цінні папери, зокрема через визнання права, відновлення облікових записів і відшкодування збитків [2].

Водночас особливість правового режиму цінних паперів полягає в тому, що їх захист переважно здійснюється через судові процедури. Важливу роль при цьому відіграють норми Цивільного процесуального кодексу України [4] та Господарського процесуального кодексу України [5], які визначають порядок розгляду спорів щодо належності прав на цінні папери, відшкодування збитків і визнання правочинів недійсними, а також встановлюють правила доказування та розмежування юрисдикції.

Теоретичну основу дослідження становлять сучасні наукові праці. Зокрема, Н. Фукс аналізує правовідносини у сфері обігу цінних паперів інститутів спільного інвестування,

звертаючи увагу на складність системи обліку прав і ризики їхнього порушення [3, с. 414]. І. Криштак зазначає, що оновлення законодавства про ринки капіталу та перехід до бездокументарної форми цінних паперів зумовлюють потребу вдосконалення механізмів захисту прав власників [1, с. 89–90]. У міжнародному вимірі М. Григорчук, А. Шевченко та М. Мельник досліджують особливості захисту майнових прав у період збройного конфлікту, акцентуючи на потребі адаптації правових механізмів до кризових умов, що має прикладне значення і для сфери фінансових активів [6, с. 175].

Отже, законодавча база та наукові напрацювання формують систему захисту права власності на цінні папери, яка поєднує матеріальні та процесуальні механізми, однак потребує подальшого розвитку з огляду на цифровізацію ринку й сучасні безпекові виклики.

Актуальності дослідженню надають умови воєнного стану, в яких сьогодні функціонує економіка України. Воєнні ризики вплинули як на стабільність фінансового ринку, так і на діяльність емітентів та реальну можливість власників розпоряджатися належними їм цінними паперами. Розрив господарських і інформаційних зв'язків, переміщення бізнесу, обмеження доступу до рахунків, а також застосування санкційних заходів зумовили збільшення кількості правових конфліктів щодо належності та відновлення майнових прав. У науковій літературі обґрунтовується, що в умовах збройного протистояння система захисту майнових інтересів потребує адаптації до надзвичайних обставин, оскільки традиційні юридичні механізми не завжди забезпечують ефективне відновлення порушених прав.

Особливу складність становить дематеріалізація цінних паперів. Перехід до бездокументарної форми існування зумовив зміну самої конструкції права власності, оскільки юридичне володіння підтверджується не матеріальним носієм, а обліковим записом у депозитарній системі. Як зазначає І. Криштак, модернізація законодавства про ринки капіталу спрямована на цифрову трансформацію фінансових інструментів, проте водночас формує нові ризики у сфері гарантування прав їх власників. Така модель обліку підвищує роль професійних учасників ринку та інформаційних систем, від функціонування яких безпосередньо залежить можливість реалізації правомочностей власника [1, с. 88].

Право власності на бездокументарні цінні папери виникає тоді, коли вони зараховуються на рахунок у депозитарній установі. Саме запис у депозитарній системі підтверджує належність цих паперів, тому й захист такого права має свої особливості. У випадку, якщо право порушене, власник зазвичай звертається до суду з вимогами внести зміни до облікових записів, скасувати незаконні операції або відновити стан рахунку, а також відшкодувати завдані збитки.

Досліджуючи обіг цінних паперів інститутів спільного інвестування, Н. Фукс звертає увагу на складність структури правовідносин, у межах яких поєднуються інтереси інвесторів, компаній з управління активами та депозитарних установ. Така багаторівневість ускладнює ідентифікацію належного власника та визначення належного способу захисту, особливо у випадках неправомірного відчуження активів або помилок обліку. Дослідник зазначає, що ефективність захисту безпосередньо залежить від прозорості облікової системи та рівня державного нагляду [3, с. 413].

Процесуальний захист права власності здійснюється в порядку цивільного та господарського судочинства. Цивільний процесуальний кодекс України [4] регулює розгляд спорів за участю фізичних осіб, тоді як Господарський процесуальний кодекс України – спорів між суб'єктами господарювання [5]. Від правильного визначення юрисдикції залежить порядок доказування, строки розгляду справи та виконання судового рішення.

Ключовим доказом належності прав виступає виписка з рахунку у цінних паперах, яка підтверджує обсяг активів та їх вид. Однак у судовій практиці виникають спори щодо достовірності таких даних, відповідальності депозитарних установ та можливості відновлення записів у разі технічних збоїв. У цьому контексті процесуальні механізми мають забезпечувати не лише формальне встановлення факту порушення, але й реальне поновлення прав власника.

Вищенаведене вказує, що в країнах ЄС також діє бездокументарна форма цінних паперів, однак рівень захисту інвесторів там вищий. Це забезпечується системами страхування інвестицій і компенсаційними фондами, які зменшують ризики втрати активів у разі банкрутства посередників або технічних збоїв. В Україні такі механізми ще тільки розвиваються, що впливає на рівень довіри до фондового ринку. Водночас, воєнні обставини додатково ускладнюють захист прав інвесторів, зокрема через блокування активів, санкції та ризики примусового відчуження майна. У наукових дослідженнях зазначається, що в таких умовах необхідна узгоджена дія національних і міжнародних правових механізмів та впровадження компенсаційних інструментів [1, с. 66].

Таким чином, захист права власності на цінні папери в Україні розвивається під впливом цифровізації ринку, змін у законодавстві та воєнних викликів. Матеріально-правові способи захисту поступово пристосовуються до того, що цінні папери існують у бездокументарній формі, а процесуальні механізми – до складності підтвердження прав через депозитарні системи. Вважаємо, що подальші дослідження доцільно зосередити на вдосконаленні доказування, розвитку компенсаційних механізмів, узгодженні законодавства з правом ЄС і підвищенні ефективності судового захисту в умовах післявоєнного відновлення економіки України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Криштак І. Господарсько-правове регулювання обігу цінних паперів інститутів спільного інвестування: монографія. Київ: Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2025. 236 с. Режим доступу: https://repository.ndippp.gov.ua/bitstream/handle/765432198/1150/%D0%9C%D0%9E%D0%9D%D0%9E%D0%93%D0%A0%D0%90%D0%A4%D0%86%D0%AF_%D0%9A%D1%80%D0%B8%D1%88%D1%82%D0%B0%D0%BA%20%D0%86.%D0%92.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 16.02.2026)

2. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки Закон України від 23.02.2006 № 3480 IV в редакції станом на 2024 рік Відомості Верховної Ради України. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text (дата звернення: 16.02.2026)

3. Фукс Н. Загальні положення про цінні папери в законодавстві України про ринки капіталу (прогресивні нововведення та перспективи удосконалення) Аналітично порівняльне правознавство 2024 № 3 С. 412–417. Режим доступу: https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2024/06/73.pdf?utm_source (дата звернення: 16.02.2026)

4. Цивільний процесуальний кодекс України Закон України від 18.03.2004 № 1618 IV в редакції станом на 2026 рік Відомості Верховної Ради України Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text (дата звернення: 16.02.2026).

5. Господарський процесуальний кодекс України Закон України від 06.11.1991 № 1798 XII в редакції станом на 2026 рік Відомості Верховної Ради України Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text (дата звернення: 16.02.2026).

6. Hryhorchuk M. Shevchenko A. Melnyk M. Protection of Property Rights during the Russian Ukrainian War Theoretical and Legal Analysis Access to Justice in Eastern Europe 2023 Vol. 6 No. 2 С. 172–190. Режим доступу: https://ajee-journal.com/upload/attaches/att_1684148407.pdf?utm_source (дата звернення: 16.02.2026)

Лисиця Єгор Олександрович
здобувач освітнього ступеня бакалавра
юридичного факультету
Дніпровського національного університету
імені Олеся Гончара

ПОНЯТТЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Земельні правовідносини є однією з ключових категорій земельного права України, оскільки саме через них реалізуються положення законодавства щодо володіння, користування та розпорядження землею. Земля в Україні має особливий правовий статус, адже відповідно до Конституції України вона визнається основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави. Це зумовлює специфіку правового регулювання земельних відносин, які поєднують у собі елементи як приватного, так і публічного права. У сучасних умовах реформування земельних відносин, відкриття ринку сільськогосподарських земель та розвитку територіальних громад питання правильного розуміння поняття та класифікації земельних правовідносин набуває особливої актуальності.

Поняття земельних правовідносин слід розглядати як врегульовані нормами земельного законодавства суспільні відносини, що виникають у процесі використання, охорони, відтворення та управління земельними ресурсами. Основним кодифікованим актом у цій сфері є Земельний кодекс України, який визначає категорії земель, суб'єктів права власності та користування, порядок набуття і припинення прав на землю, а також механізми державного контролю за її використанням. Поряд із ним важливе значення мають норми Цивільного кодексу України, що регулюють майнові аспекти земельних відносин, а також спеціальні закони, зокрема Закон України «Про оренду землі» та Закон України «Про державний земельний кадастр».

Земельні правовідносини мають низку характерних ознак, які відрізняють їх від інших видів правовідносин. По-перше, їх об'єктом завжди є земля або конкретна земельна ділянка як частина земної поверхні з установленими межами, визначеним місцем розташування та правовим режимом. По-друге, земля є особливим об'єктом правового регулювання, оскільки вона одночасно виступає як природний ресурс, як територіальна основа для здійснення діяльності та як об'єкт права власності. По-третє, земельні правовідносини тісно пов'язані з екологічними вимогами, адже використання землі не повинно завдавати шкоди довкіллю та інтересам суспільства. Саме тому в земельному праві значна увага приділяється принципу раціонального використання та охорони земель.

Структура земельних правовідносин традиційно включає три основні елементи: суб'єкти, об'єкти та зміст. Суб'єктами земельних правовідносин можуть бути громадяни України, юридичні особи, територіальні громади, держава, а також у визначених законом

випадках іноземці та особи без громадянства. Особливістю є те, що держава і територіальні громади можуть виступати як носіями владних повноважень, так і власниками земельних ділянок. Об'єктами земельних правовідносин є земельні ділянки різного цільового призначення — сільськогосподарського, житлової та громадської забудови, природоохоронного, рекреаційного, промислового та іншого призначення. Зміст земельних правовідносин становлять суб'єктивні права та юридичні обов'язки їх учасників, зокрема право володіння, користування і розпорядження земельною ділянкою, а також обов'язок використовувати землю відповідно до її цільового призначення.

Класифікація земельних правовідносин здійснюється за різними критеріями. За змістом їх можна поділити на відносини власності, відносини користування, управлінські та охоронні правовідносини. Відносини власності виникають у зв'язку з реалізацією права приватної, державної чи комунальної власності на землю. Вони охоплюють можливість власника володіти, користуватися та розпоряджатися земельною ділянкою на власний розсуд у межах, встановлених законом. Відносини користування виникають тоді, коли земельна ділянка передається іншій особі на підставі договору або адміністративного акту. Прикладом є оренда землі, постійне користування, сервітут, емфітевзис чи суперфіцій.

Управлінські земельні правовідносини пов'язані з діяльністю органів державної влади та місцевого самоврядування щодо розпорядження землями державної і комунальної власності, ведення державного земельного кадастру, здійснення контролю за дотриманням земельного законодавства. У цьому контексті важливе значення має процедура державної реєстрації прав на землю, яка забезпечує публічність та достовірність інформації про земельні ділянки. Охоронні земельні правовідносини виникають у разі порушення земельного законодавства і спрямовані на відновлення порушених прав, відшкодування шкоди та притягнення винних осіб до юридичної відповідальності.

За підставами виникнення земельні правовідносини можуть виникати з юридичних фактів, які поділяються на дії та події. Найпоширенішими підставами є укладення цивільно-правових договорів (купівлі-продажу, дарування, міни, оренди), прийняття рішень органами місцевого самоврядування або органами виконавчої влади, а також спадкування земельних ділянок. Зміна земельних правовідносин може відбуватися у разі зміни цільового призначення земельної ділянки, поділу чи об'єднання земельних ділянок, зміни складу співвласників. Припинення земельних правовідносин настає внаслідок відчуження земельної ділянки, закінчення строку договору оренди, добровільної відмови від права користування або примусового вилучення земельної ділянки для суспільних потреб.

Окрему увагу слід приділити класифікації земельних правовідносин за характером правового регулювання. У цьому аспекті виділяють матеріальні та процесуальні земельні правовідносини. Матеріальні пов'язані безпосередньо з реалізацією прав і обов'язків щодо землі, тоді як процесуальні виникають у зв'язку з процедурою оформлення прав, вирішення земельних спорів, проведення аукціонів чи реєстраційних дій. Значення процесуальних норм зростає в умовах цифровізації земельного кадастру та запровадження електронних сервісів.

Земельні правовідносини є складною системою суспільних відносин, що охоплюють майнові, управлінські та охоронні аспекти використання землі. Їх особливість зумовлена подвійною природою землі як об'єкта права — одночасно економічного ресурсу та природного багатства. Правильне розуміння поняття та класифікації земельних правовідносин має важливе значення для забезпечення ефективного функціонування земельного ринку, дотримання принципів законності, справедливості та раціонального використання земельних ресурсів України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Земельний кодекс України : Закон України від 25 жовт. 2001 р. № 2768-III. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 3–4. Ст. 27.
3. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40–44. Ст. 356.
4. Про оренду землі : Закон України від 6 жовт. 1998 р. № 161-XIV. Відомості Верховної Ради України. 1998. № 46–47. Ст. 280.
5. Про державний земельний кадастр : Закон України від 7 лип. 2011 р. № 3613-VI. Відомості Верховної Ради України. 2012. № 8. Ст. 61.
6. Земельне право України : підручник / за ред. М. В. Шульги. Київ : Юрінком Інтер, 2020. 520 с.
7. Кулинич П. Ф. Земельне право України : навч. посіб. Київ : Алерта, 2019. 408 с.
8. Науково-практичний коментар до Земельного кодексу України / за ред. В. І. Андрейцева. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 624 с.

Магурін Дмитро Олегович
курсант військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Введення воєнного стану в Україні з 24 лютого 2022 року зумовило суттєву трансформацію суспільних відносин у сфері громадської безпеки, що об'єктивно вплинуло на характер і динаміку кримінальних правопорушень, передбачених Розділом IX Кримінального кодексу України (далі — КК України). Умови збройного конфлікту створюють підвищені ризики незаконного обігу зброї, вибухівки та інших предметів, що становлять загальну небезпеку для необмеженого кола осіб. Водночас правозастосовна практика виявляє низку системних проблем: неузгодженість окремих норм КК України з положеннями законодавства про воєнний стан, труднощі в кваліфікації суміжних складів правопорушень, недостатня визначеність кваліфікуючих ознак в умовах особливого правового режиму. Зазначені чинники актуалізують необхідність комплексного наукового дослідження кримінально-правових механізмів протидії правопорушенням проти громадської безпеки в умовах воєнного стану.

Практичне значення цієї проблематики підтверджується й конституційним підґрунтям: згідно зі ст. 3 Конституції України, людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю [1]. Відповідно, держава зобов'язана забезпечувати ефективний кримінально-правовий захист зазначених цінностей навіть в умовах надзвичайних обставин.

Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки об'єднані в Розділі IX Особливої частини КК України [2] і охоплюють широке коло діянь — від терористичних актів та створення злочинних організацій до незаконного поводження зі зброєю, вибуховими речовинами та радіоактивними матеріалами. Родовим об'єктом цих правопорушень є громадська безпека як стан захищеності суспільства від загроз, що можуть заподіяти шкоду невизначеному колу осіб. А. Г. Чорна та К. В. Шеремет слушно зауважують, що правопорушення цієї групи характеризуються підвищеною суспільною небезпекою, оскільки призводять до загрози життю, здоров'ю, майну та загальному добробуту громадян [3, с. 327].

Відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану», в умовах воєнного стану можуть запроваджуватися обмеження конституційних прав і свобод громадян, встановлюватися особливий порядок діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, а також посилюватися заходи з охорони громадського порядку [4]. Однак цей Закон не містить спеціальних положень, які б безпосередньо

визначали особливості відповідальності за правопорушення проти громадської безпеки в умовах воєнного стану. Цю прогалину частково заповнюють зміни до КК України, проте системного підходу в цьому напрямку досі бракує. Так, залишається невизначеним співвідношення поняття воєнного стану з суміжними поняттями «стан війни», «воєнний час», є дискусійним місце умов воєнного стану у системі ознак об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення тощо [5, с. 1245].

Л. М. Демидова, аналізуючи новелізацію КК України в частині правопорушень проти громадської безпеки, констатує, що законодавець у 2022–2023 роках суттєво розширив перелік кваліфікуючих обставин та посилив санкції за окремі склади правопорушень. Водночас дослідниця вказує на те, що для подальшого удосконалення якості й ефективності боротьби з кримінальним правопорушеннями проти громадської безпеки доцільно системно вносити зміни до вказаного розділу, запроваджуючи принцип верховенства права з головним його елементом – юридичною визначеністю правових норм [6, с. 162–166].

К. М. Оробець акцентує увагу на проблемі розмежування кримінальних правопорушень проти громадської безпеки і військових кримінальних правопорушень проти порядку користування військовим майном та його збереження, яке пропонується здійснювати за об'єктом, предметом та суб'єктом. При цьому кримінально-правові норми, що фіксують заборону вчинення кримінальних правопорушень проти порядку користування військовим майном і його збереження, виступають як спеціальні щодо норм, якими забороняється вчинення відповідних загальнокримінальних правопорушень [7, с. 191-192].

О. І. Плужнік, досліджуючи кримінологічні аспекти правопорушень проти громадської безпеки, виокремлює особливості їхньої детермінації: поширення незаконного обігу зброї та вибухівки значною мірою пов'язане із загальною криміногенною обстановкою, рівнем правової культури, а також доступністю відповідних предметів [8, с. 531]. В умовах воєнного конфлікту ці фактори набувають нового виміру: зброя та боєприпаси стають доступнішими внаслідок бойових дій, що об'єктивно ускладнює оперативно-розшукову та правозастосовну діяльність.

Аналіз судової практики підтверджує зазначені теоретичні висновки. Вирок Шаргородського районного суду Вінницької області у справі № 152/817/23 від 21.06.2023 р. стосувався незаконного зберігання вогнепальної зброї та боєприпасів, вилучених за обставин, безпосередньо пов'язаних із умовами воєнного стану [9]. Суд констатував, що незаконне поводження зі зброєю в зазначений період становить підвищену суспільну небезпеку, однак при цьому застосував загальний склад злочину без урахування специфіки воєнного стану як обтяжуючої обставини — що свідчить про недостатню визначеність відповідних норм КК України. У свою чергу, ухвала Красногвардійського районного суду м. Дніпра у справі № 126947686 (2025 р.) демонструє тенденцію до активнішого врахування судами обставин воєнного часу при кваліфікації правопорушень проти громадської безпеки та при призначенні покарання [10]. Разом з тим єдності підходів у правозастосовній практиці досі не досягнуто.

Таким чином, можна виокремити такі ключові проблеми кримінальної відповідальності за правопорушення проти громадської безпеки в умовах воєнного стану: 1) законодавча невизначеність змісту деяких кваліфікуючих ознак, пов'язаних із

воєнним станом. КК України. Це породжує розбіжності в судовій практиці та порушує принцип правової визначеності; 2) конкуренція норм Розділу IX Особливої частини КК України та спеціальними нормами, що встановлюють відповідальність за правопорушення в умовах збройного конфлікту (зокрема, нормами про державну зраду, диверсію, деякі військові кримінальні правопорушення тощо). Відсутність чітких критеріїв розмежування ускладнює кваліфікацію; 3) проблема доступності та допустимості доказів в умовах бойових дій. Фіксація та вилучення предметів, що становлять загальну небезпеку, в зоні активних бойових дій супроводжується процесуальними труднощами, які впливають на якість доказової бази; 4) недостатній рівень координації між органами досудового розслідування, прокуратурою та судами щодо застосування новел кримінального законодавства в умовах воєнного стану, що призводить до неоднакового правозастосування.

Проведене дослідження дозволяє сформулювати такі висновки. Кримінально-правовий захист громадської безпеки в умовах воєнного стану є одним із пріоритетних напрямків кримінальної політики держави, що призначена для забезпечення передбачуваності, впорядкованості, раціональності та ефективності розвитку правової регламентації кримінально забороненої чи такої, щодо якої ставиться питання про її криміналізацію, поведінки [11, с. 66]. Водночас чинне законодавство має суттєві прогалини та суперечності, що негативно позначаються на ефективності правозастосування.

З метою вдосконалення кримінально-правового регулювання видається доцільним: впорядкувати у КК України закріплення поняття «умови воєнного стану» як кваліфікуючої (особливо кваліфікуючої) ознаки складів багатьох кримінальних правопорушень; розробити роз'яснення Верховного Суду щодо правил кваліфікації правопорушень проти громадської безпеки, вчинених в умовах воєнного стану; забезпечити узгодженість положень КК України з приписами спеціального законодавства.

Перспективами подальших наукових досліджень є: порівняльний аналіз досвіду зарубіжних держав у сфері кримінальної відповідальності за правопорушення проти громадської безпеки в умовах збройних конфліктів; дослідження кримінологічних закономірностей динаміки зазначених правопорушень в умовах воєнного стану; розробка науково обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення санкційної системи відповідних норм КК України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text (дата звернення: 18.02.2026).

2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення: 18.02.2026).

3. Чорна, А. Г., & Шеремет, К. В. (2023). Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки. Актуальні проблеми кримінально-правового, кримінального процесуального та криміналістичного забезпечення протидії злочинності : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 08 грудня 2023 р.), 327-329. URL: https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/14676/1/27.pdf (дата звернення: 17.02.2026).

4. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text (дата звернення: 17.02.2026).

5. Оробець, К. М. (2022). Кримінальні правопорушення, вчинені в умовах воєнного стану: суспільна небезпечність та законодавче закріплення. The Russian-Ukrainian war (2014–2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects : scientific monograph, 1240-1246. DOI: https://doi.org/10.30525/978-9934-26-223-4-155.

6. Демидова, Л. М. (2023). Новелізація положень Кримінального кодексу України щодо кримінальних правопорушень проти громадської безпеки. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право, 2(78), 160-167.

7. Оробець, К. М. (2023). Проблеми розмежування кримінальних правопорушень проти порядку користування військовим майном і його збереження та суміжних кримінальних правопорушень. Наука і техніка сьогодні, 12, 182-194. DOI: https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-12(26)-182-194.

8. Плужнік, О. І. (2020, April). Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки: окремі кримінологічні аспекти. In The 14 th International scientific and practical conference «ACTUAL PROBLEMS OF SCIENCE AND PRACTICE»(27-28 April, 2020). Stockholm, Sweden 2020. 677 p. (p. 531).

9. Вирок Шаргородського районного суду Вінницької області у справі № 152/817/23 від 21.06.2023 р. Єдиний державний реєстр судових рішень. 2023. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/112109726 (дата звернення: 18.02.2026).

10. Ухвала Красногвардійського районного суду м. Дніпра у справі № 126947686 (2025 р.). Єдиний державний реєстр судових рішень. 2025. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/126947686 (дата звернення: 18.02.2026).

11. Сезонова, І. К., & Оробець, К. М. (2005). Правова політика держави в боротьбі із злочинністю. Форум права, 1, 65-69.

Мамедов Руслан,
аспірант,
Карпатський національний університет
імені Василя Стефаника,
ORCID: 0009-0001-8636-7756

ВИДИ ДОДАТКОВОЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ТА НЕКРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ В ЄС

Європейський Союз докладає суттєвих зусиль для розробки правової основи протидії злочинам в екологічній сфері, яка ґрунтується на положеннях Договору про функціонування ЄС (ДФЄС), що передбачає компетенцію ЄС встановлювати мінімальні правила щодо визначення кримінальних злочинів та санкцій у сферах політики ЄС, на які поширюються заходи щодо гармонізації, якщо це необхідно для ефективного правозастосування (ст. 83 (2). [1, с. 290]

Основними Директивами, що донедавна регулювали питання кримінально-правової охорони навколишнього середовища ЄС були Директива 2008/99/ЄС від 19.11.2008 «Про кримінально-правову охорону довкілля» [2] та Директива 2009/123/ЄС від 21.10.2009 про внесення змін до Директиви 2005/35/ЄС «Про забруднення з суден та про запровадження штрафів за порушення». [3]

У той же час, процес адаптації законодавства ЄС у вказаній сфері до реалій сьогодення постійно триває. Як наслідок, протягом останніх років прийнято та удосконалено Директиву (ЄС) 2024/1203 Європейського Праламенту та Ради про захист довкілля за допомогою кримінального права та про заміну Директив 2008/99/ЄС та 2009/123/ЄС. [4]

Вказана Директива містить як загальні положення, притаманні майже всім правовим системам світу, серед яких строки давності притягнення до відповідальності, підстави пом'якшення та обтяження покарання, так й спеціальні, які є не типовими для інших правових систем, у тому числі й правової системи України. Серед таких пложень можна вирізнити, зокрема види додаткової кримінальної та некримінальної відповідальності за вчинення кримінальних правопорушень проти довкілля.

Так, Директива вирізняє два види відповідальності в залежності від суб'єкта: відповідальність юридичних та відповідальність фізичних осіб.

Зокрема, статтею 6 Директиви передбачено, що держави-члени забезпечують, щоб юридичні особи могли бути притягнуті до відповідальності за кримінальні правопорушення, зазначені у статтях 3 та 4, якщо такі правопорушення скоєні на користь цих юридичних осіб будь-якою особою, яка обіймає керівну посаду у відповідній юридичній особі, діючи індивідуально або як частина органу цієї юридичної особи на підставі: повноважень на

представництво юридичної особи; повноважень приймати рішення від юридичної особи; повноважень здійснювати контроль в межах юридичної особи. [4]

Стаття 7 визначає такі види кримінальної та некримінальної відповідальності для юридичних осіб, як: **1)** зобов'язання: **а)** відновити навколишнє середовище протягом певного періоду, якщо пошкодження є оборотним, або **б)** виплатити компенсацію за шкоду, завдану довкіллю, якщо шкода є незворотною або правопорушник не в змозі здійснити таке відновлення; **2)** позбавлення права на отримання державних виплат або допомоги; **3)** позбавлення доступу до державного фінансування, включаючи тендерні процедури, гранти, концесії та ліцензії; **4)** тимчасове або постійне позбавлення права займатися підприємницькою діяльністю; **5)** анулювання дозволів та уповноважень на здійснення діяльності, що призвела до відповідного кримінального правопорушення; **6)** взяття під судовий нагляд; **7)** судове припинення; **8)** закриття закладів, що використовувалися для скоєння правопорушення; **9)** зобов'язання запровадити схеми належної перевірки для покращення дотримання екологічних стандартів; **10)** якщо існує суспільний інтерес - публікація всього судового рішення щодо скоєного кримінального правопорушення та накладених покарань чи заходів, або його частини, без шкоди для правил щодо недоторканості приватного життя та захисту персональних даних. [4]

Що стосується видів відповідальності фізичних осіб, стаття 5 Директиви серед них виділяє: **1)** зобов'язання: **а)** відновити навколишнє середовища протягом певного періоду, якщо пошкодження є оборотним, або **б)** виплатити компенсацію за шкоду, завдану довкіллю, якщо шкода є не зворотною або правопорушник не в змозі здійснити відновлення; **в)** штрафи, що є пропорційними тяжкості діяння та індивідуальним, фінансовим та іншим обставинам відповідної фізичної особи і де це доречно, що визначаються з належним урахуванням тяжкості та тривалості шкоди, завданої навколишньому середовищу, та фінансових вигод, отриманих від правопорушення; **г)** позбавлення доступу до державного фінансування, включаючи тендерні процедури, гранти, концесії та ліцензії; **д)** позбавлення права обіймати в юридичній особі керівну посаду того ж типу, що використовувалася для вчинення правопорушення; **е)** анулювання дозволів та уповноважень на здійснення діяльності, що призвела до відповідного кримінального правопорушення; **є)** тимчасова заборона балотуватися на державні посади; **ж)** за наявності суспільного інтересу, після оцінки кожної окремої справи, публікація всього судового рішення або його частини, що стосується скоєного кримінального правопорушення та призначених покарань чи заходів, які можуть містити персональні дані засуджених осіб. [4]

Таким чином, з аналізу наведених вище положень Директиви можна зробити висновок, що ЄС вживає дієвих заходів для впровадження ефективних засобів покарання як основного, так й додаткового характеру, відносно осіб, винних у вчиненні кримінальних правопорушень проти довкілля. При цьому, такі види покарань є ефективними, такими, що відповідають вимогам часу, та, зокрема покликані відновити навколишнє середовище від наслідків злочинних посягань, а також впровадити дієві профілактичні заходи в суспільстві.

З огляду на це, для нашої держави важливо вже на даній стадії євроінтеграційних процесів імплементувати вказані правові норми до національного законодавства України, що безумовно призведе до суттєвого соціального та правового ефекту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Сироїд Т.Л., Правова основа Європейського Союзу у сфері протидії екологічним злочинам, Науковий вісник Ужгородського державного університету, 2024, серія Право, Випуск 81: частина 3, с. 288-296, URL: http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/302350/294387 (дата звернення 16.02.2026).

2. Директива 2008/99/ЄС про кримінально-правову охорону довкілля, інтернет-ресурс, URL: https://compass27.info/dyrektyva-2008-99-yes-pro-kryminalno-pravovu-ohoronu-dovkillya/ (дата звернення 16.02.2026).

3. Directive 2009/123/EC of the European Parliament and the Council of 21 October 2009 amending Directive 2005/35/EC on the ship-source pollution and on the introduction of penalties for infringements (Text with EEA relevance), інтернет-ресурс, URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2009/123/oj/eng (дата звернення 16.02.2026).

4. Consolidated text: Directive (EU) 2024/1203 of the European Parliament and of the Council of 11 April 2024 on the protection of the environment through criminal law and replacing Directives 2008/99/EC and 2009/123/EC, інтернет-ресурс, URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/1203 (дата звернення 16.02.2026).

Мельник Назар Віталійович
здобувач освітнього ступеня бакалавра
юридичного факультету
Дніпровського національного університету
імені Олеся Гончара

ПРИМУСОВЕ ВІДЧУЖЕННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Воєнний стан, запроваджений по всій території України указом Президента України Володимира Зеленського від 24.02.2022 № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», затвердженим Законом України від 24.02.2022 № 2102-IX, та наступними указами про продовження воєнного стану [1]. Він, як стан з особливим порядком управління, став причиною суттєвих змін правових механізмів усіх галузей державної влади. На тлі збройної агресії РФ важливим питанням є дотримання непорушності права громадян на приватну власність, що закріплене Конституцією України [2]. Найбільш складним питанням є процес примусового відчуження приватного майна громадян, насамперед земельних ділянок, задля потреб оборони держави. Цей механізм використовується, як реакція на виклики національній безпеці, залучаючи норми, що передбаченні виключно під час дії воєнного стану і є винятковими в контексті мирного часу. Питання примусового відчуження потребує уваги, для кращого розуміння процесів всередині державного управління, на фоні балансу між конституційною непорушністю права власності особи та державною потребою, імперативного характеру, щодо забезпечення обороноздатності, що напряму впливає на забезпеченню самого права. Отже, розуміння правового механізму примусового відчуження земельних ділянок, як один з найпоширеніших предметів нерухомого майна, що підлягає вилученню чи відчуженню, під час дії воєнного стану потребує комплексного аналізу.

В ході аналізу увага була приділена саме механізму взаємодії між державою та приватною власністю, адже примусовим відчуженням є позбавлення власника права власності на індивідуально визначене майно, що перебуває у приватній або комунальній власності та переходить у власність держави для потреб національної безпеки в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану[3]. Законодавець поряд із цим визначає поняття вилучення, проте воно застосовується щодо майна державних підприємств та не передбачає компенсації, оскільки не є реквізицією. Важливість саме відчуження полягає у появі обов'язку держави щодо майбутньої компенсації та реституції. Правовою основою примусового відчуження є суспільна необхідність, що, у свою чергу, обумовлена загальнодержавними інтересами або інтересами територіальної громади за умови її виключності [3]. Відповідно до ст. 41 Конституції України, право приватної власності є непорушним, окрім виняткових випадків раніше згаданої суспільної необхідності, на підставі і в порядку, встановлених законом, та за умови

попереднього і повного відшкодування вартості майна[2]. На практиці, під час реалізації згаданих конституційних норм та гарантій в умовах повномасштабної агресії виникають правові та економічні труднощі, що у свою чергу викликає недовіру до наявного механізму захисту прав власника. Першочергово виникає проблема «нульової» вартості земельної ділянки, адже фундаментом вимоги Конституції про «повне відшкодування» [2] є оцінка ринкової вартості. Ринкова вартість визначена законодавством, як найбільш вірогідна ціна, за яку об'єкт може (міг) бути проданий на відкритому конкурентному ринку[4]. Проте у зонах бойових дій або на територіях, що прилягають до них, паралізований ринок землі та відсутній попит на неї. Як наслідок, маємо ситуацію, коли формально ринкова вартість, що була розрахована для відчуженої земельної ділянки, наближається до нульової вартості, роблячи компенсацію символічною, чим порушується принцип справедливого балансу між приватним і публічним інтересами. Також існує потенційна проблема раніше згаданої реституції, що прописана в статті 12 Закону «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану». Так, законодавець бере на себе обов'язок щодо повернення відчуженого майна у судовому порядку, за бажанням колишнього власника[3]. Проте, не встановлено критерію стану, в якому майно підлягає поверненню. Із земельними ділянками за час їх відчуження могли відбутися різні зміни, як побудова фортифікацій на них, так і зазнання екологічної деградації, внаслідок вибухів чи активних бойових дій. В такому випадку не відбувається забезпечення гарантій для попереднього власника, оскільки витрати на відновлення такої ділянки, що повернута за правом реституції, можуть бути значно більшими за її вартість, а механізм, щодо передачі альтернативного майна замість відчуженого залишається неврегульованим[5].

Чинний механізм примусового відчуження земельних ділянок в умовах воєнного стану є деталізованим та відповідає основним принципам законодавства. Проте виявлені проблеми потребують його вдосконалення та допрацювання задля забезпечення реалізації права власності, особливо у моменти його позбавлення з метою забезпечення національної безпеки. Говорячи про визначення ринкової вартості, доцільним було б запровадження гібридної моделі, що базувалася б на нормативній грошовій оцінці ділянки. У випадку з реституцією, доцільним було б закріплення права власника на відновлення об'єкта. У разі повернення земельної ділянки у непридатному стані, що напряму впливає на неможливість використання ділянки за її призначенням, держава брала б на себе обов'язок щодо часткової або повної компенсації витрат на її відновлення або ж надавала натомість ділянку, рівну за цінністю. Запропоновані заходи могли б забезпечити ефективне відновлення територій та належні гарантії для власників земельних ділянок

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022, № 2102-IX : станом на 28.01.2026. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022/ed20260128#Text (дата звернення: 17.02.2026).

2. Конституція України**:** Закон, прийнятий 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Редакція від 01.01.2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80 (дата звернення: 17.02.2026).

3. Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності : від 17.11.2009, : станом на 08.08.2025. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1559-17#Text (дата звернення: 17.02.2026).

4. Про затвердження Методики державних корпоративних прав : Постанова Кабінету міністрів України від 02.08.1999, № 1406 : станом на 11.10.2002. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1406-99-%D0%BF#Text (дата звернення: 17.02.2026).

5. Земельний кодекс України : від 25.10.2001, : станом на 15.02.2026. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14/ed20260215#Text (дата звернення: 17.02.2026).

Погорілий Назар Віталійович
здобувач освітнього ступеня бакалавра
юридичного факультету
Дніпровського національного університету
імені Олеся Гончара

ПРАВО ВЛАСНОСТІ НА АЛІМЕНТИ

У житті часто трапляються ситуації, коли людина не може сама себе повноцінно забезпечити. Найчастіше це стосується дітей, але також це можуть бути непрацездатні батьки, колишній чоловік або дружина, чи інші члени сім'ї. Саме для таких випадків у законодавстві існує поняття аліментів. Проте не всі замислюються над тим, що аліменти — це не просто «гроші на утримання», а майно, яке має свого власника і перебуває під захистом держави.

Аліменти — це кошти або інше майно, яке одна особа зобов'язана надавати іншій для забезпечення її нормального життя. Найчастіше ми чуємо про аліменти на дитину, адже після розлучення саме вони стають основним способом матеріальної підтримки з боку того з батьків, який проживає окремо. Однак аліменти можуть виплачуватися і на утримання одного з подружжя, і на допомогу батькам, які втратили працездатність.

Коли говорять про право власності на аліменти, важливо розуміти одну просту річ: з моменту, коли аліменти нараховані або фактично отримані, вони стають власністю того, для кого вони призначені. Тобто це вже не «чужі» гроші і не допомога «за бажанням», а законне майно конкретної особи. Проте це право власності має свої особливості, які відрізняють аліменти від звичайного доходу.

Головна особливість аліментів полягає в тому, що вони мають чітке призначення. Це означає, що їх не можна витрачати як завгодно. Наприклад, аліменти на дитину повинні використовуватися саме для її потреб: на їжу, одяг, навчання, лікування, розвиток, відпочинок. Формально кошти отримує один із батьків, але фактично ці гроші належать самій дитині.

Саме тому закон встановлює певні обмеження щодо розпорядження аліментами. Батько або мати, з ким проживає дитина, не мають права витрачати ці кошти на власні потреби, ігноруючи інтереси дитини. Якщо ж аліменти використовуються не за призначенням, це може стати підставою для втручання суду. У таких випадках суд може зобов'язати перераховувати аліменти на спеціальний рахунок дитини або змінити порядок їх виплати.

Ще однією важливою рисою аліментів є те, що вони мають підвищений правовий захист. Аліменти не можна продати, подарувати чи передати іншій особі. Також вони, як правило, не підлягають стягненню за боргами одержувача. Це пояснюється тим, що аліменти призначені для забезпечення мінімальних життєвих потреб і мають соціальний характер.

Право власності на аліменти також тісно пов'язане з особою, яка їх отримує. Саме тому аліменти зазвичай не передаються у спадщину. Якщо особа, яка отримувала аліменти, помирає, право на їх отримання припиняється. Водночас заборгованість зі сплати аліментів не зникає автоматично. Якщо платник аліментів за життя не виконав свій обов'язок, його борги можуть бути стягнуті зі спадкового майна.

Важливо зазначити, що аліменти не є добровільною допомогою. Це обов'язок, який виникає на підставі закону або рішення суду. Саме тому відмова від аліментів, особливо коли йдеться про дитину, вважається небажаною і навіть небезпечною з точки зору захисту прав дитини. Держава в таких випадках намагається втрутитися, щоб не допустити погіршення умов життя неповнолітнього.

Розмір аліментів може змінюватися з часом. Життя не стоїть на місці: змінюється фінансовий стан батьків, з'являються додаткові потреби у дитини, можуть виникнути проблеми зі здоров'ям. Тому закон дозволяє переглядати розмір аліментів, щоб вони відповідали реальній ситуації та забезпечували гідний рівень життя.

Таким чином, право власності на аліменти є особливим видом майнового права. З одного боку, аліменти належать конкретній особі і є її власністю. З іншого — це право обмежене чіткою метою та контролем з боку держави. Основне завдання аліментів полягає не в накопиченні коштів, а в забезпеченні нормального життя тих, хто самостійно не може себе утримувати.

У підсумку можна сказати, що аліменти — це не просто гроші, які хтось комусь платить. Це важливий правовий механізм, спрямований на захист сім'ї, дітей та соціально вразливих осіб. Саме тому право власності на аліменти займає особливе місце в системі сімейного права та має важливе значення для забезпечення справедливості та соціальної рівноваги в суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28 червня 1996 року (зі змінами та доповненнями).
2. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року № 2947-III (зі змінами та доповненнями).
3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV (зі змінами та доповненнями).
4. Закон України «Про виконавче провадження» від 2 червня 2016 року № 1404-VIII (зі змінами та доповненнями).
5. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про застосування судами окремих норм Сімейного кодексу України при розгляді справ щодо батьківства, материнства та стягнення аліментів».
6. Харитонов Є. О., Харитонова О. І. Сімейне право України : навчальний посібник. – Київ : Юрінком Інтер, 2020.

Погорілий Назар Віталійович
здобувач освітнього ступеня бакалавра
юридичного факультету
Дніпровського національного університету
імені Олеся Гончара

ПРАВО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

Право землекористування — це, без перебільшення, центральний інститут усього земельного права України. Сьогодні воно визначає правила гри для кожного, хто так чи інакше взаємодіє із землею. Оскільки наша Конституція прямо називає землю основним національним багатством, держава виставляє досить високі вимоги до її використання. Тут недостатньо просто мати ділянку — важливо дотримуватися принципів законності, раціональності та, що критично важливо в сучасних умовах, екологічної безпеки. По суті, право землекористування є тією юридичною оболонкою, яка дозволяє нам перетворювати природний ресурс на економічний актив, задовольняючи власні потреби, будь то бізнес, велике сільське господарство чи приватне будівництво. Якщо ми поглянемо на це поняття професійним поглядом, то побачимо дві сторони однієї медалі.

В об'єктивному сенсі — це великий масив правових норм, такий собі детальний «інструктаж» від держави про те, як надавати, використовувати та вилучати землю. У суб'єктивному ж розумінні — це вже особисте право конкретної людини чи компанії. Це гарантована законом свобода володіти ділянкою, але тільки в чітко визначених межах. Саме в цьому і полягає складність землекористування: воно постійно поєднує приватний інтерес (отримати прибуток чи комфорт) із публічним обов'язком (не нашкодити довкіллю та суспільству). Цей симбіоз приватного та публічного права і робить цей інститут таким комплексним і багатогранним. Наше законодавство, зокрема Земельний кодекс, досить чітко окреслює коло тих, хто може користуватися землею. Це не лише громадяни України чи наші компанії, а й органи державної влади та місцеві громади.

В окремих випадках закон відкриває двері й для іноземців та осіб без громадянства, хоча для них діють суворі обмеження, особливо щодо земель сільськогосподарського призначення.

За часовими рамками право користування зазвичай ділиться на постійне та тимчасове. Постійне користування — це такий собі спадок минулих років, який зараз здебільшого залишається за державними та комунальними підприємствами чи релігійними організаціями.

А ось тимчасове користування, яке ми всі знаємо як оренду, стало справжнім двигуном ринкової економіки.

Оренда дозволяє бізнесу ефективно працювати, не виводячи величезні кошти з обігу на викуп землі у власність, що особливо важливо для стабільності агросектору.

Окремої уваги заслуговує інститут суборенди та сервітутів. Суборенда дозволяє передавати право користування далі, якщо це передбачено договором, що додає ринку

гнучкості. Сервітут же дає право обмеженого користування чужою ділянкою — наприклад, щоб прокласти труби чи пройти до своєї території.

Це ще раз підкреслює, що землекористування — це не просто «моя земля, що хочу, те й роблю», а складна система взаємодії з сусідами та громадою.

Ключовим моментом тут завжди залишається цільове призначення. Кожна ділянка має свій «паспорт» — категорію.

Якщо земля призначена для фермерства, ви не можете звести там готельний комплекс.

Порушення цього принципу — це прямий шлях до юридичної відповідальності: від великих штрафів до кримінальних справ.

Більше того, недотримання цільового призначення є законною підставою для примусового вилучення ділянки без компенсації.

Що ж до самих прав користувачів, то вони мають досить широкий простір для маневру: можна самостійно господарювати, отримувати плоди, доходи та вимагати захисту від будь-якого незаконного втручання, навіть з боку держави.

Але права завжди йдуть у парі з обов'язками.

Потрібно вчасно платити податки або оренду, дбати про збереження родючості ґрунтів та не порушувати права сусідів (так званий принцип добросусідства). Держава прискіпливо стежить, щоб господарська діяльність не призводила до ерозії, закислення чи забруднення земель.

Для ділянок біля річок, у лісах чи заповідниках діють ще суворіші режими, де кожен крок має бути вивірений з погляду екологічного права.

Завершується право землекористування теж за чіткими правилами. Це може бути добровільна відмова, коли користувач повертає ділянку державі чи громаді, або закінчення строку договору оренди.

Проте існують і складніші підстави, наприклад, конфіскація за рішенням суду або вилучення для суспільних потреб — наприклад, для будівництва нової автомагістралі чи об'єкта оборони.

У таких ситуаціях законодавство (принаймні на папері) гарантує захист прав землекористувачів через прозору процедуру та систему компенсацій. Якщо говорити по-простому, право землекористування в Україні — це не просто набір формальних правил, а реальний живий інструмент, який постійно підлаштовується під наше життя, війну, нові технології та зміни в економіці.

Його головна місія — стати тим самим «третейським суддею», який допоможе знайти розумну межу: щоб бізнес міг розвиватися і заробляти, люди відчували себе захищеними господарями на своїй землі, а сама природа при цьому не виснажувалася, залишаючись здоровою та родючою для тих, хто житиме тут після нас.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР (зі змінами).
2. Земельний кодекс України : Закон України від 25 жовтня 2001 року № 2768-III (зі змінами).
3. Про оренду землі : Закон України від 6 жовтня 1998 року № 161-XIV (зі змінами).
4. Про охорону земель : Закон України від 19 червня 2003 року № 962-IV (зі змінами).

Сліпченко Єлизавета Сергіївна
здобувачка ІІ курсу
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
юридичного факультету
Дніпровського національного університету ім. Олеся Гончара
Науковий керівник: ***Патерило Ірина Володимирівна***
доктор юридичних наук, професор, професор кафедри
цивільного, трудового та господарського права
Дніпровського національного університету ім. Олеся Гончара

ЗАХИСТ ПРАВ ДИТИНИ ПРИ ВИЗНАЧЕННІ МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Актуальність теми зумовлена тим, що з 24 лютого 2022 року на всій території України діє правовий режим воєнного стану, встановлений Указом Президента України № 64/2022. Повномасштабне вторгнення Російської Федерації спричинило найбільшу з часів Другої світової війни міграційну кризу: за даними ООН, станом на кінець 2023 року понад 6 мільйонів українців виїхали за кордон, з них близько 40% – діти. Мільйони дітей залишились в Україні, однак змінили регіон проживання через небезпеку в місцях постійного проживання. Ці обставини спричинили безпрецедентне зростання кількості судових спорів між батьками щодо визначення місця проживання дітей: якщо у 2021 році суди розглянули близько 8 000 таких справ, то у 2022 – 2023 роках їх кількість зросла до понад 12 000 на рік. Водночас правозастосовна практика зіштовхнулась із системними викликами, оскільки Сімейний кодекс України не містить спеціальних норм щодо захисту прав дітей при визначенні місця проживання в умовах збройного конфлікту [3].

Конвенція ООН про права дитини 1989 року, ратифікована Україною у 1991 році, встановлює у статті 3, що в усіх діях щодо дітей першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини. Закон України «Про охорону дитинства» визначає забезпечення найкращих інтересів дитини як дії та рішення, спрямовані на задоволення індивідуальних потреб дитини відповідно до її віку, статі, стану здоров'я, особливостей розвитку, життєвого досвіду, родинної, культурної та етнічної належності. Частина 1 статті 141 Сімейного кодексу України (далі — СК України) закріплює рівність прав та обов'язків матері і батька щодо дитини, незалежно від того, чи перебували вони у шлюбі між собою. Частина 1 статті 161 СК України передбачає, що у разі спору між батьками щодо місця проживання малолітньої дитини він може вирішуватися органом опіки та піклування або судом. При цьому, як випливає із закону, беруться до уваги ставлення батьків до виконання своїх батьківських обов'язків, особиста прихильність дитини до кожного з них, вік дитини, стан її здоров'я та інші обставини [2; 5].

У контексті воєнного стану виникло логічне питання: чи може сам факт небезпеки на певній території стати вирішальним аргументом при визначенні місця проживання дитини?

Верховний Суд у постанові від 14 червня 2023 року у справі № 760/31518/21 сформулював ключову правову позицію: «З огляду на введення воєнного стану в Україні, вирішуючи спори, що стосуються прав та інтересів дитини, першочерговим завданням держави є забезпечення її безпеки і права на життя, тому на сьогодні дитині безпечніше залишатися з матір'ю у Франції у стійкому та безпечному середовищі». Але водночас Верховний Суд у постанові від 9 лютого 2023 року у справі № 753/572/20 встановив важливе застереження: сам факт запровадження на території України воєнного стану не є достатньою підставою для визначення місця проживання дитини з одним із батьків, зокрема з тим, який проживає за межами України. Обставини, пов'язані із безпекою дитини та наслідками бойових дій, є істотними, підлягають встановленню та оцінці судом, але суди мають застосовувати гнучкі підходи з урахуванням балансу між інтересами дитини та правами обох батьків. Таким чином, можна дійти висновку, що судова практика сформувала підхід, який визнає безпеку дитини пріоритетним, але не єдиним критерієм прийняття рішення. Тому цей підхід забезпечує баланс між правом дитини на життя (ст. 27 Конституції України) та правом батьків на виховання дитини (ст. 51 Конституції України) [1; 6; 7].

Не менш важливою проблемою стала трансформація ролі органів опіки та піклування в умовах воєнного стану. Частина 2 статті 19 СК України встановлює, що під час розгляду судом спорів щодо місця проживання дитини обов'язковою є участь органу опіки та піклування. До початку повномасштабної агресії Верховний Суд у постанові від 14 вересня 2022 року у справі № 466/1017/20 доходив висновку, що «наявність висновку органу опіки та піклування для цієї категорії справ є обов'язковим, та незважаючи на те, що такий висновок не має для суду наперед установленого значення, неотримання такого висновку не може бути проігноровано судом взагалі». Однак з початком евакуацій органів опіки з окупованих і прифронтових територій, виїзд дітей за кордон і масштабні міграції, зробили неможливим отримання висновків у кожній справі [2; 8].

У зв’язку з цим у правозастосовній практиці виникла потреба у формуванні нового підходу до участі органів опіки та піклування в таких справах та визначенні наслідків відсутності їх висновку. Саме відповідь на зазначене питання була сформована у постанові Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 11 грудня 2023 року у справі № 523/19706/19, яка, по суті, докорінно змінила підхід: суд має право розглядати справу про визначення місця проживання дитини без висновку органу опіки та піклування, якщо з тих чи інших причин такий висновок отримати не можна. Ця позиція була підтверджена у постановах від 14 червня 2023 року у справі № 760/31518/21 та від 14 лютого 2024 року у справі № 756/12509/21, в яких Верховний Суд зазначив, що факт проживання дитини за кордоном (незалежно від того, вивезена дитина за кордон до звернення до суду з позовом чи після) не впливає на вирішення судами України спору про визначення місця її проживання, а повернення дитини в Україну не є передумовою для вирішення спору. Тому це рішення стало важливою процесуальною гарантією захисту прав дитини, адже відсутність висновку органу опіки більше не блокує

розгляд справи, а суди отримали право самостійно встановлювати найкращі інтереси дитини на підставі наявних доказів [6; 8; 9].

Окремої уваги заслуговує й питання врахування думки самої дитини при визначенні її місця проживання. Стаття 160 СК України встановлює диференційований підхід залежно від віку: місце проживання дитини до 10 років визначається за згодою батьків; від 10 до 14 років — за спільною згодою батьків та самої дитини; після 14 років — самою дитиною. Стаття 171 СК України закріплює право дитини на те, щоб бути вислуханою, а частина 2 цієї статті встановлює обов'язок вислуховування дитини у справах щодо визначення її місця проживання. При цьому Верховний Суд у постанові від 2 листопада 2023 року у справі № 592/7624/22 встановив, що законом не передбачено можливості визначення місця проживання дитини, яка досягла 14 років, з одним із батьків, оскільки така дитина сама визначає своє місце проживання відповідно до частини 3 статті 160 СК України. Це означає, що судовий спір між батьками щодо місця проживання 14-річної дитини є юридично неможливим — дитина сама вирішує, де їй жити [2; 10].

Проте у справах щодо дітей віком 10–14 років суди зобов'язані безпосередньо опитувати дитину і встановлювати її дійсні бажання, а не покладатися виключно на думку батьків або висновки органів опіки. Судова практика виходить із того, що висловлена дитиною думка підлягає обов’язковій перевірці на предмет її самостійності та відсутності психологічного впливу з боку одного з батьків. Водночас сформовано підхід, відповідно до якого дитина, хоча і має бути вислухана судом, не набуває процесуального статусу учасника справи у спорі між батьками щодо визначення місця її проживання. Тобто дитина має бути почута, але не стає учасником судового процесу, що, безумовно, відповідає її психологічному захисту.

Наслідком повномасштабної агресії стала також загальна мобілізація, що поставила перед судами нове питання: чи впливає перебування одного з батьків на військовій службі на визначення місця проживання дитини. Узагальнення судової практики дає підстави стверджувати, що сама по собі військова служба не є автоматичною підставою ні для визначення місця проживання дитини з іншим із батьків, ні для відмови у визначенні її проживання з військовослужбовцем. Така обставина підлягає врахуванню разом з іншими факторами, передусім із тим, хто здійснюватиме щоденний догляд і виховання дитини.

Водночас якщо дитина фактично залишається на опіку третіх осіб через службу одного з батьків, а інший має можливість безпосередньо її виховувати, суди можуть надати перевагу саме цьому з батьків, виходячи з принципу найкращих інтересів дитини. Разом із тим перебування на військовій службі не позбавляє батька чи матір права брати участь у розгляді справи та відстоювати свою позицію щодо місця проживання дитини. Таким чином, вирішальним є не сам факт служби, а реальна можливість забезпечити дитині належні умови життя і виховання.

Взагалі ми вважаємо, що правові наслідки визначення місця проживання дитини в умовах збройного конфлікту мають комплексний і системний характер. Судова практика сформувала принцип, згідно з яким безпека дитини є пріоритетним, але не єдиним критерієм: сам факт воєнного стану не є достатньою підставою для визначення її проживання з одним із батьків. Водночас відсутність обов’язкового висновку органу

опіки та піклування більше не перешкоджає розгляду справи, що стало важливою процесуальною гарантією захисту прав дітей у складних умовах. Також зауважимо, що перебування одного з батьків на військовій службі слід враховувати як обставину, але вона сама по собі не визначає права чи відмови у визначенні місця проживання дитини – вирішальним залишається, хто фактично здійснює догляд і виховання.

Отже, усі ці чинники свідчать про те, що визначення місця проживання дитини в умовах війни потребує індивідуального і гнучкого підходу, який забезпечує баланс між правами батьків і найкращими інтересами дитини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України від 28.06.1996. – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n4331 (дата звернення: 16.02.2026)
2. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III. – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#n673 (дата звернення: 16.02.2026)
3. Указ Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022 (дата звернення: 16.02.2026).
4. Закон України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 № 2402-III – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14 (дата звернення: 16.02.2026)
5. Конвенція ООН про права дитини 1989 р., ратифікована Україною у 1991 р. – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021 (дата звернення: 16.02.2026)
6. Верховний Суд. Постанова від 14.06.2023 р. у справі № 760/31518/21 – URL: https://ips.ligazakon.net/document/C025248 (дата звернення: 16.02.2026)
7. Верховний Суд. Постанова від 09.02.2023 р. у справі № 753/572/20 – URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/108893173 (дата звернення: 16.02.2026)
8. Верховний Суд. Постанова від 14.09.2022 р. у справі № 466/1017/20 – URL: https://verdictum.ligazakon.net/document/106390498 (дата звернення: 16.02.2026)
9. Об'єднана палата Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду. Постанова від 11.12.2023 р. у справі № 523/19706/19 – URL: https://verdictum.ligazakon.net/document/115859340 (дата звернення: 16.02.2026)
10. Верховний Суд. Постанова від 02.11.2023 р. у справі № 592/7624/22 – URL: https://ips.ligazakon.net/document/C028574 (дата звернення: 16.02.2026)
11. Верховний Суд. Постанова від 14.02.2024 р. у справі № 756/12509/21 – URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/117207056 (дата звернення: 16.02.2026)

Сліпченко Єлизавета Сергіївна
здобувачка ІІ курсу
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
юридичного факультету
Дніпровського національного університету ім. Олеся Гончара
Науковий керівник: ***Патерило Ірина Володимирівна***
доктор юридичних наук, професор, професор кафедри
цивільного, трудового та господарського права
Дніпровського національного університету ім. Олеся Гончара

РЕФОРМА РИНКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ В УКРАЇНІ: ПРАВОВІ НАСЛІДКИ

Земельні відносини традиційно займають особливе місце в правовій системі України, оскільки земля виступає не лише об’єктом цивільного обороту, а й матеріальною основою економічного розвитку держави. Відповідно до статті 14 Конституції України (далі – КУ) земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави, а право власності на землю гарантується. Таке конституційне положення визначає підвищені вимоги до правового регулювання обігу земельних ділянок, насамперед земель сільськогосподарського призначення, які мають стратегічне значення для держави [1].

Упродовж майже двох десятиліть в Україні діяв мораторій на відчуження таких земель, який фактично обмежував реалізацію права приватної власності на землю. Запровадження ринку сільськогосподарських земель стало важливим етапом трансформації земельних відносин і визначило нові підходи до правового регулювання земельної власності та користування.

Початком реформи стало прийняття Закону України від 31 березня 2020 р. № 552-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення», який передбачив поетапне відкриття ринку земель та набрав чинності 1 липня 2021 р. У результаті було скасовано мораторій на купівлю – продаж земель сільськогосподарського призначення приватної власності та запроваджено нові механізми їх обігу. Законодавець встановив обмеження щодо суб’єктного складу учасників ринку, граничної площі земель у власності однієї особи, а також особливі правила фінансового контролю та перевірки походження коштів. Таким чином, відкриття ринку землі супроводжувалося формуванням складної системи правових гарантій, спрямованих на забезпечення прозорості земельних відносин [2].

Аналізуючи правові наслідки реформи слід зауважити, що одним із ключових результатів є кардинальна зміна суб'єктного складу осіб, які можуть набувати право

власності на землі сільськогосподарського призначення. Нова редакція статті 130 Земельного кодексу України (далі — ЗК України) запровадила поетапне розширення кола набувачів. З 1 липня 2021 року право на придбання сільськогосподарської землі отримали лише фізичні особи — громадяни України, і лише у межах 100 гектарів на одну особу. З 1 січня 2024 року до цього кола долучились юридичні особи України, усі учасники (акціонери, члени) яких є виключно громадянами України, державою або територіальними громадами, — із граничною площею 10 000 гектарів [3; 5].

Принципово важливим правовим наслідком також є законодавча заборона набуття с/г земель іноземцями, особами без громадянства та іноземними юридичними особами, що прямо закріплена у статті 130 ЗК України і ґрунтується на положеннях статті 14 Конституції України. Ця норма передбачає, що право власності на землю гарантується лише громадянам, юридичним особам та державі в порядку та межах, визначених законом. Питання можливого допуску іноземців до ринку віднесено до виключної компетенції всеукраїнського референдуму. Окремого правового значення також набуває обмеження щодо «пов'язаних осіб»: відповідно до частини другої статті 130 ЗК України, до встановлених граничних розмірів зараховується сукупна площа ділянок як самого набувача, так і пов'язаних з ним осіб, що унеможливлює штучне дроблення власності з метою обходу встановлених лімітів [1; 3; 6].

Окрему увагу слід приділити гарантіям захисту прав учасників земельних відносин. Запровадження ринку земель супроводжується ризиками зловживань, у тому числі рейдерських захоплень, незаконного відчуження земельних ділянок та порушення прав власників. Саме тому третім правовим наслідком є покладення на нотаріуса функції публічного контролера при укладенні угод з купівлі-продажу земель. Частина 1 статті 132 ЗК України зобов'язує нотаріуса посвідчувати такі угоди лише після перевірки відповідності набувача вимогам статті 130 ЗК України. Порядок цієї перевірки затверджено постановою КМУ № 637 від 16 червня 2021 року і включає встановлення: громадянства набувача, загальної площі сільськогосподарських земель у його власності та власності пов'язаних осіб, відсутності заборонених корпоративних зв'язків [3; 4].

Реформа ринку земель також зумовила зміни у сфері діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування. Важливим елементом стало розширення повноважень територіальних громад щодо розпорядження землями комунальної власності. У межах децентралізації значна частина земель була передана у власність громад, що сприяє підвищенню ефективності управління земельними ресурсами та забезпеченню надходжень до місцевих бюджетів. Водночас органи державної влади здійснюють контроль за дотриманням земельного законодавства, зокрема щодо концентрації земель у власності, дотримання антимонопольних обмежень та законності укладення правочинів.

Правові наслідки реформи проявляються й у сфері земельного контролю та відповідальності. Адже в умовах воєнного стану особливого значення набуває забезпечення збереження земельного фонду, недопущення незаконного використання земель та захист прав власників. Законодавство передбачає відповідальність за порушення земельного законодавства, зокрема за самовільне зайняття земельної ділянки, використання землі не за цільовим призначенням або порушення умов договорів. Таким

чином, відкриття ринку земель потребує не лише розширення прав учасників, а й посилення механізмів державного контролю.

Аналізуючи реформу ринку сільськогосподарських земель, можна зробити підсумок, що вона має комплексний характер і охоплює як економічні, так і правові аспекти. З одного боку, реформа спрямована на забезпечення реалізації права власності на землю, підвищення ефективності її використання та залучення інвестицій у сільське господарство. З іншого боку, вона потребує належного правового регулювання та ефективного правозастосування для запобігання зловживанням і порушенням прав учасників земельних відносин.

Взагалі ми вважаємо, що реформа ринку с\г земель є важливим етапом розвитку земельного права України. Її правові наслідки проявляються у запровадженні законодавчо визначених механізмів обігу земель сільськогосподарського призначення, розширенні можливостей реалізації правомочностей власників земельних ділянок, посиленні ролі територіальних громад, а також у вдосконаленні системи державного контролю за використанням і відчуженням земель. Тому подальший розвиток земельного законодавства має бути спрямований на забезпечення прозорості функціонування ринку земель, ефективного та раціонального використання землі і захисту прав усіх учасників земельних правовідносин відповідно.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України від 28 червня 1996 р. – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80 (дата звернення: 10.02.2026)

2. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення» від 31.03.2020 № 552-IX. – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/552-20 (дата звернення: 10.02.2026)

3. Земельний кодекс України: Закон України від 25 жовтня 2001 р. № 2768-III – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#n1179 (дата звернення: 10.02.2026)

4. Постанова КМУ від 16.06.2021 № 637 «Про затвердження Порядку здійснення перевірки відповідності набувача або власника земельної ділянки сільськогосподарського призначення вимогам, визначеним статтею 130 Земельного кодексу України». – URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-poryadku-zdijsnennya-perevirki-vidpovidnosti-nabuvacha-abo-vlasnika-zemelnoyi-t160621 (дата звернення: 11.02.2026)

5. Fingramota. Ринок землі в Україні в 2025 році - земельна реформа та її наслідки. URL: – https://fingramota.com.ua/blog/rynok-zemli-v-ukraini-v-2025-rotsi-zemelna-reforma-ta-ii-naslidky (дата звернення: 11.02.2026)

6. AgroPolit.com. Другий етап земельної реформи: умови і наслідки. URL: – https://agropolit.com/news/27306-rinok-zemli-dlya-yuridichnih-osib-startuvav (дата звернення: 11.02.2026)